

# MBUROJA



Numri 135  
Janar 2021

ISSN 1857-7792



REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

## URIME VITIN E RI 2021

Me një ritëm të përshpejtuar vazhdohet përmbushja e të gjitha qëllimeve dhe detyrave të planifikuara





# Me një ritëm të përshpejtuar vazhdimësisht të të gjitha qëllimeve dhe detyrave

**N**ë fund të vitit 2020, presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe komandanti suprem i Armatës, Stevo Pendarovski, u informua në Shtëpinë e Armatës në Shkup nga Shefi i Shtabit të Përgjithshëm, Gjeneral Lejtnant Vasko Gjurginovski, për gatishmërinë luftarake dhe gjendjen e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut në vitin 2020. Informimi i parë mbi gatishmërinë luftarake pas anëtarësimit të plotë në NATO u ndoq nga Ministria e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, gjeneralët e Armatës dhe përfaqësues të Kabinetit të presidentit dhe Ministrisë së mbrojtjes. Presidenti Pendarovski u njoh me situatën në Armatë sipas të gjitha fushave funksionale. U theksuan aktivitetet e planifikuara dhe të realizuara në lidhje me trajnimin, angazhimin e Armatës në ndihmën e

institucioneve në trajtimin e COVID-19, gjatë proceseve të transformimit dhe integritit që ndodhin në përputhje me standardet e NATO-s dhe segmente të tjera të punës së njësive që kanë ndikim në gatishmërinë luftarake. Gjenerali Gjurginovski informoi se me përkushtim të veçantë dhe profesionalizëm të të gjithë anëtarëve të Armatës, të gjitha detyrat e caktuara janë realizuar në mbështetje të institucioneve në trajtimin e krizës epidemiologjike, përgatitjet dhe pjesëmarrja në operacionet ndërkombëtare janë realizuar me sukses dhe se përmbushja e të gjitha detyrave të planifikuara në lidhje me integrimin e plotë në strukturën e NATO-s do të vazhdojë me një ritëm të palodhur. U theksua rritja e gatishmërisë luftarake, veçanërisht në fushën e moralit të pjesëtarëve të Armatës bazuar në përmirësimin e standardit të jetesës dhe



# ndohet përmbushja ve të planifikuara

kushteve për qëndrim dhe punë përmes rinovimit të objekteve në kazemat. Ministresha e mbrojtjes Radmilla Shekerinska tha se si një anëtare e NATO-s, Maqedonia e Veriut ka një detyrim jo vetëm për të arritur por edhe për të avancuar standardet e NATO-s në hap me aleatët, që do të thotë investim i vazhdueshëm në gatishmërinë luftarake të Armatës. Ajo theksoi se përparësia është investimi në potencialin njerëzor, fluksi i ushtarëve të rinj motivimi i të cilëve u shkaktua nga kushtet e përmirësuara, pagat më të larta dhe modernizimi i Armatës. Presidenti dhe komandanti i përgjithshëm, Stevo Pendarovski, në fjalimin e tij para pjesëmarrësve në konferencën tha se viti 2020, me të gjitha sfidat që na ka sjellë, është historik për Armatën për shkak të anëtarësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO, një akt që përmbushi një nga qëllimet tona kryesore strategjike si shtet dhe vlerësoi përpjekjet e përgjithshme të anëtarëve të mbrojtjes që nga pavarësia deri më sot dhe që ai është krenar që është komandanti suprem i një ushtrie që është maksimalisht e përkushtuar dhe profesionale dhe se investimi në modernizimin dhe pajisjen e Armatës duhet të vazhdojë.



## përmbajtja

MBUROJA ■ viti XII ■ numri 135 ■ janar 2021

Info	5
Info <b>Laboratori i menaxhimit të krizave</b>	6
NATO-aktivitete <b>Operacionet dhe misionet e NATO-s</b>	8
NATO-aktivitete <b>Forcat e NATO-s për të ardhmen Mjedisi dhe tiparet</b>	10
PpS armatas <b>Armatat e vendeve të Partneritetit për paqeSuedi</b>	13
Edukim <b>Njësitë e parashutës: Doktrina e ndërtuar mbi dështimin</b>	19
Global <b>Vrasja e një fizikani bërthamor në Iran</b>	22
Pilotë legjendarë maqedonas <b>Legjendat e qiellit maqedonas</b>	24
Armatim <b>Pushkë automatike modulare "CZ Bren 2"</b>	32
Armatim <b>Aeroplan „Aero L-159 ALCA“</b>	34
Armatim <b>„Lazar BTR-SR-8808“ Automjet i blinduar me rrota 8x8 i mbrojtur nga minat</b>	36
E paobligueshme <b>Përshëndetje ushtarake</b>	40
Global <b>Efektet e covid-19</b>	46
E paobligueshme <b>Zoti, korona, vaksina...</b>	48
Film <b>“Në rrugën për në Berlin“</b>	56
	3

# Drejt sukseseve dhe arritjeve të reja

**N**e e dërguam vitin 2020 duke shpresuar se ajo që shënoi ky vit në të gjithë botën nuk do të ndodhë më kurrë. Në vitin e kaluar, bota është përballur me një pandemi të një sëmundjeje të panjohur në një shkallë të paparë, një sëmundje që ka marrë mbi një milion jetë dhe ka ndryshuar përgjithmonë perceptimin e botës siç e dinim, një botë pa kufij dhe kufizime. Në vitin e kaluar, për herë të parë, u përballëm me një orë policore, një gjendje të jashtëzakonshme, një pamundësi për t'u shoqëruar, për të përshëndetur njëri-tjetrin, për të festuar ...

Por ne gjithashtu do ta kujtojmë vitin e kaluar si një vit në të cilin arritëm anëtarësimin e shumëpritur në NATO dhe treguam se nuk heqim dorë nga kalimi i të gjitha sfidave të tjera. Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Ministria e mbrojtjes në vitin 2020 ata edhe një herë treguan se kanë forcën dhe aftësinë për t'u marrë me problemet dhe për të përmbushur me përkushtim qëllimet e përcaktuara. Para së gjithash, ne do të përmendim kontributin e Armatës në trajtimin e pandemisë. Anëtarët e përkushtuar dhe profesionistët të Armatës që nga fillimi i pandemisë kryen veprimtari të panumërta në mbështetje të policisë gjatë krizës në rajone të caktuara. Në muajt e fundit, një numër i madh i stafit mjekësor nga qendra mjekësore ushtarake në mënyrë aktive janë përfshirë në luftën kundër Covid-19 në mbështetje të shëndetit publik. Ne gjithashtu ndihmuam duke dhuruar ambulanca, duke ngritur një spital polak, etj. Ndërsa në ndërkohë, është bërë një punë e përkushtuar për të përmbushur detyrimet si anëtare e Aleancës. Për herë të parë, ne dërguam anëtarë të misionit të KFOR-it në Kosovë.

Ne kemi rihvilluar infrastrukturën e vendit të provës Krivolak, duke bërë të mundur që aktivitetet në nivelin më të lartë të zhvillohen në këtë vend të madh provimi me anëtarë nga vendet anëtare dhe partnere. Ne përmbushëm detyrimet, standardet dhe kriteret që pranuar si një anëtare e NATO-s. Për atë qëllim, ne kemi parashikuar një rritje në buxhetin e mbrojtjes me 0.2% të PBB-së, duke lëvizur drejt 2% të dëshiruar. Ne kemi ndarë më shumë se 20% të buxhetit të mbrojtjes për pajisjen dhe modernizimin e Armatës. Ne investuam në pajisje të reja dhe rritëm pagat e anëtarëve të Armatës. Ushtria është bërë një vend i dëshirueshëm për të punuar, siç shihet në numrin e kandidatëve të regjistruar për praninë në Armatë. Trupat e rinj janë rekrutuar disa herë gjatë vitit të kaluar, dhe ky investim në burimet njerëzore do të vazhdojë. Ne kemi punuar me përkushtim në bashkëpunimin rajonal të mbrojtjes, veçanërisht në zhvillimin e kapaciteteve për bashkëpunim rajonal dhe koordinimin në menaxhimin e krizave. Ne u emëruam udhëheqës në transparencën në operacione dhe Maqedonia e Veriut, sipas Transparencës Ndërkombëtare, është në vendin e dytë për sa i përket integritetit të qeverive në sektorin e mbrojtjes. Duke pasur parasysh rrethanat në të cilat u arrit e gjithë kjo gjatë vitit 2020, nuk kemi dyshim se në vitin e ardhshëm do të vazhdojmë të numërojmë arritjet dhe sukseset e Armatës dhe Ministrisë dhe se edhe një herë do të justifikojmë besimin e lartë që kemi me njerëzit dhe me vendet mike dhe ne do të tregojmë se Armata dhe Ministria e mbrojtjes janë udhëheqës në rrugën e prosperitetit dhe reputacionit të vendit tonë.

d-r Zhanet Ristoska



**MBUROJA**  
Është revistë e  
Ministrisë së  
Mbrojtjes së  
Republikës së  
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë  
në muaj

Botues  
Ministria e Mbrojtjes  
së Republikës së Maqedonisë së Veriut



Kryetare e Këshillit  
Radmilla Shekerinska

Kryeredaktore përgjegjëse  
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:  
Umit Redzepe  
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),  
Kristina Ilievska  
(gazetare dhe fotografe),  
Muhamed Topojani  
(përkthimi dhe lektura)

„Orce Nikolov“ 116  
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276  
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes



**PARAQIT KORRUPSIONIN**  
0800 50030

## 200 ushtarë të rinj në radhët e Armatës

Në fund të vitit të kaluar, 200 ushtarë të tjerë profesionistë u rekrutuan në Armatë. Në pritjen zyrtare të ushtarëve, e cila u zhvillua në kazermën "Ilinden" në Shkup, morën pjesë Ministresha e mbrojtjes Radmilla Shekerinska dhe Shefi i shtabit të përgjithshëm të Armatës, Gjeneral Lejtnant Vasko Gjurginovski. Duke iu drejtuar trupave të reja, Ministresha i përgëzoi ata për pranimin e tyre dhe tha: "Ne po përmbyllem një vit jashtëzakonisht të suksesshëm në mbrojtje, vitin e pranimit tonë në NATO pas tre dekadash aspiratë, dhe për këtë arsye unë mund të them me krenari që jeni

të mirëseardhur në Armatën e cila është anëtare e Aleancës. Fakti që ju 200 ushtarë jeni përzgjedhur nga rreth 1,800 të raportuar tregon se ju jeni këmbëngulës dhe të përkushtuar aq sa një ditë të bëheni profesionistë të dëshmuar në Armatë." Ajo gjithashtu theksoi se investimi në Armatë fillon me investimin në potencialin njerëzor dhe se interesi midis të rinjve për një vend në Armatë është rritur dhe se në gjysmën e parë të vitit 2021 do të bëhet një njoftim për 250 ushtarë të tjerë profesionistë ". Armata kujdeset për anëtarët e saj. Të jesh pjesë e Armatës do të thotë të kesh stabilitet

financiar dhe një mundësi karriere. Rreth 200 kandidatë aplikuan për konkursin e parë tre vjet më parë për 125 vende. Por kur filluan investimet tona në Armatë, investimet në pajisje, paga dhe shtesa pagash, fotografia ndryshoi në mënyrë dramatike dhe në fillim të këtij viti, 700 kandidatë aplikuan për 70 pozicione. "Mbi 1,800 kandidatë aplikuan për konkurs, të cilin ne e shpallëm për ju 200 ushtarë," tha Ministresha Shekerinska, duke theksuar se kurset për prodhimin e nënoficerëve kanë filluar dhe se Armata do të marrë 120 nënoficerë të rinj.



## Hapja e një poligoni të përbashkët qitjesh të Armatës dhe Ministrisë së Brendshme

Më 28 dhjetor 2020 ministresha e mbrojtjes Radmilla Shekerinska mori pjesë në hapjen e poligonit të përbashkët të qitjes së Armatës dhe Ministrisë së brendshme në kazermën "Ilinden". Në hapje morën pjesë gjithashtu Ministri i brendshëm Oliver Spasovski, Shefi i shtabit të përgjithshëm të Armatës, Gjeneral Lejtnant Vasko Gjurginovski dhe figura të tjera të shquara nga maja e të dy institucioneve. Poligoni i qitjes do të përdoret për stërvitjet e qitjes natën dhe ditën dhe luftimet urbane, dhe përveç forcave speciale të policisë, do të përdoren nga tre batalionet elitare të Armatës - forcat speciale, zbulimi dhe intelijenca ushtarake dhe policia

ushtarake. Duke iu drejtuar audiencës, Ministresha Shekerinska tha se me vënie në punë të poligonit të qitjes, forcat e sigurisë marrin një kapacitet tjetër që rrit mundësitë për zhvillimin e aftësive të stafit të saj. "Ky projekt i përbashkët me Ministrinë e brendshme, përveç afirmimit të bashkëpunimit midis dy institucioneve kryesore të sigurisë, nënkupton edhe kursimin e burimeve dhe parave, por ajo që është e rëndësishme për ne si një anëtare e NATO-s është që ky poligon qitjeje të shtojë vlerë në kartën e identitetit tonë në NATO, sepse do të jetë kapaciteti ynë shtetëror që do të përdoret në ushtrimet që do të zhvillojmë së bashku me anëtarët e NATO-s ose me disa nga

partnerët. Jam veçanërisht e lumtur që në kushtet e një krize të deklaruar, ku barra kryesore ra mbi autoritetet shëndetësore, por edhe mbi policinë dhe Armatën në mbështetje të saj, ne tregojmë se ne dimë se si institucionet e ngarkuara me çështjet më të rëndësishme në vendi duhet të bashkëpunojë.", tha ministresha. Duke iu referuar vitit të kaluar 2020, Shekerinska tha se megjithëse bota do ta kujtojë atë sipas pandemisë, për ne ishte një vit i suksesit të madh në mbrojtje. Ministresha shprehu shpresën që viti 2021 do të jetë një vit i shumë fillimeve të reja të mira, një vit në të cilin Armata dhe policia do të bashkëpunojnë më shumë në projekte dhe më pak në trajtimin e krizave.





# Laboratori i menaxhimit të krizave

**D**uke u nisur nga nevoja për një koordinim më të mirë, bashkëpunim, zbatim të procedurave ekzistuese standarde të funksionimit dhe forcimin e sistemeve të menaxhimit të krizave për parandalimin efektiv, paralajmërimin e hershëm dhe menaxhimin e krizave, situata krize, incidenteve, katastrofave dhe aksidenteve, si dhe zvogëlimin e cenueshmërisë së shoqërisë, ka filluar procesi i përdorimit të teknologjive moderne dhe dixhitalizimit të sektorit të sigurisë, jo vetëm në vendet anëtare të NATO-s, por edhe në institucionet ndërkombëtare, agjencitë qeveritare dhe jo-qeveritare dhe përmirësimin e sigurisë së qytetarëve. Mirënjohja për ngritjen e vetëdijes dhe kulturës së sigurisë u takon partnerëve dhe ekspertëve të cilët së bashku pranuan se ka vend dhe mundësi për modernizimin e mendimit shkencor dhe ekspert dhe zbatimin e njohurive përmes praktikës në fushat e sigurisë, mbrojtjes dhe menaxhimit të krizave. Një nga mjetet e web-dizajnuara për menaxhim / komandim të incidenteve është NIKS - („NICS“ – Next generation Incident Command System), mjeti tepër i sofistikuar, i krijuar për të përmirësuar ndërgjegjësimin e situatave të ekipeve të

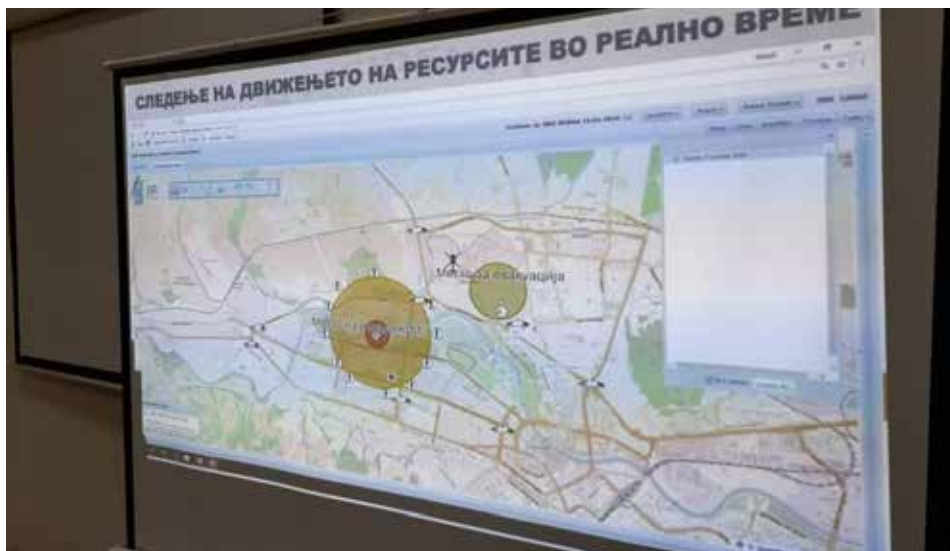
Më 26 nëntor 2020, në ambientet e Akademisë ushtarake «Gjenerali Mihailo Apostolski», laboratorit për menaxhimin e krizave filloi zyrtarisht punën. Në promovimin e hapjes së laboratorit dhe pajisjeve të dhuruara, ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska-Jankovska, dekani i Akademisë ushtarake, prof. Dr. Orce Popovski, drejtori i Qendrës për menaxhimin e krizave Stojance Angelov dhe bashkë-drejtori i projektit NIKS Dr. Urim Vejseli.

reagimit emergjent, si dhe për një bashkëpunim më efikas, efektiv dhe ndërveprueshmërinë ndër-agjencie në kushte emergjence dhe katastrofash. Veb vegla në internet ka aftësinë për të azhurnuar dhe integruar vazhdimisht me sistemet ekzistuese,

është konfidenciale dhe në të njëjtën kohë posedon një arkitekturë që mundëson shpërndarje dhe qasje të lehtë për të gjitha subjektet e përfshira, si dhe subjektet që gjithashtu do të tregojnë interes për t'u përfshirë në projekt. Përparësitë e mjetit janë marrja e shpejtë, shkëmbimi, përpunimi i informacionit nga terreni, bashkëpunimi midis organeve të përfshira në sistemin e menaxhimit të krizave, hartëzimi, përgatitja e dokumenteve, shpërndarja e materialeve, fotografive, videove, etj. me qëllim parandalimin, paralajmërimin e hershëm dhe menaxhimin e aksidenteve dhe katastrofave. Mjeti NIKS, i zhvilluar fillimisht nga ana e Laboratorit Lincoln në SHBA në bashkëpunim me departamentin e shkencës dhe teknologjisë së sigurisë kombëtare (DHS S&T) gati një dekadë më parë, përdoret sot në të gjithë botën për raste urgjente. NATO, përmes programit „Shkencë për paqe dhe siguri“ po punon me Lincoln Laboratory dhe DHS S&T për të zbatuar sistemin në vendet e Evropës Juglindore. Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska në hapjen e Laboratorit për menaxhimin e krizave, në fjalën e saj theksoi rëndësinë e investimit në teknologji të përparuara të informacionit, si një instrument për trajtimin e situatave të krizës, ndërtimin

e mëtejshëm të kapaciteteve për situata krize, investimin në shëndetin e njeriut dhe jeta dhe investimi në shkencën vendase, duke pasur parasysh që shkencëtarët maqedonas do të punojnë në softuerin dhe produktet nga NICS si një mjet modern i dizajnuar në internet. Ajo vuri në dukje se hapja e Laboratorit të menaxhimit të krizave në Akademinë ushtarake është pjesë e projektit NIKS, i cili synon të dixhitalizojë sistemin e menaxhimit të krizave. Laboratori do të funksionojë brenda departamentit të sigurisë dhe menaxhimit të krizave dhe mbrojtjes dhe shpëtimit në Akademinë ushtarake, i cili në përputhje me ligjin për Akademinë ushtarake, trajnon stafin për nevojën e menaxhimit të krizës, mbrojtjes dhe shpëtimit brenda programit të studimit "Menaxhimi i krizave , mbrojtja dhe shpëtimi ", - mjeti NIKS do të studiohet nga kadetët dhe studentët në ciklin e parë dhe të dytë të studimeve. Laboratori i menaxhimit të krizave në Akademinë ushtarake do të jetë në funksion të përmirësimit cilësor të proceseve të menaxhimit të krizës përmes: trajnimit të personelit për të përdorur "Gjeneratën e re të sistemeve të menaxhimit të incidenteve" –NIKS mjeti në kohë krizash dhe situatash krize; trajnimi i përgjigjeve të para - personeli për parandalimin, paralajmërimin e hershëm dhe menaxhimin e krizave, katastrofave dhe aksidenteve përmes bashkëpunimit dhe koordinimit ndërmjet autoriteteve shtetërore; trajnimi i personelit për pjesëmarrje në ushtrimet e menaxhimit të krizave në territorin e Maqedonisë së Veriut dhe jashtë saj; mbajtja e takimeve të ekspertëve, koordinimi, trajnimet, përgatitja për aktivitete, biseda në fushën e menaxhimit të krizave; zhvillimi i veprimtarisë mësimore, kërkimore shkencore dhe shkencore për nevojat e Akademisë ushtarake në fushën e sigurisë kombëtare, menaxhimin e krizave dhe mbrojtjen dhe shpëtimin në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Laboratori është rezultat i pjesëmarrjes dhe angazhimit të disa prej stafit mësimdhënës të kryesuar nga shefi i departamentit të sigurisë dhe menaxhimit të krizave dhe mbrojtjes dhe shpëtimit, prof. Dr. Metodija Dojcinovski, i mbështetur nga AU si përfaqësues i komunitetit akademik në forcimin e projektit ndërkombëtar shumëvjeçar "Koordinimi i avancuar rajonal në emergjencat civile, G-4968, i cili është pjesë e programit SPS të NATO-s - Shkenca për paqen dhe sigurinë. Pajisjet janë një donacion i NATO-s, dhuruar nga Jonathan Parish, zëvendës ndihmës sekretari i përgjithshëm i NATO-s.



Në periudhën katër-vjeçare të zbatimit të projektit NICS (01.12.2016 - 01.12.2020), partnerët e projektit janë institucione në fushën e menaxhimit të krizave dhe emergjencave nga rajoni (Kroacia, Mali i Zi dhe Bosnjë dhe Hercegovina), si dhe të tjerë partnerë të huaj: NATO SPS - Programi i shkencës për paqen dhe sigurinë, NCIA - Agjencia e komunikimit dhe informacionit e NATO-s, DHS - Departamenti amerikan i sigurisë kombëtare dhe MIT LL - Laboratori Lincoln në institutin e teknologjisë në Massachusetts të SHBA-së



Mbajtësi i projektit në Maqedoninë e Veriut është QMK, dhe bashkë-drejtori i tij është Dr. Urim Vejseli. Akademia ushtarake dhe QMK nënshkruan marrëveshje për përdorimin e pajisjeve dhe për bashkëpunimin e ndërsjellë në zbatimin e trajnimeve. Që nga tetori i vitit 2020, përmes QMK, ka përfunduar ciklin e trajnimeve themelore të NICS. Për shkak të situatës së re me Covid-19, disa nga trajnimet themelore u kryen në internet. Në numër, 981 njerëz përfunduan trajnimin bazë me prani fizike dhe në internet, 70 persona ndoqën trajnim të avancuar me prani fizike. 1051 persona kanë përfunduar trajnimin për përdorimin e mjetit NIKS, nga të cilët 16 nga MM dhe 39 nga Armata. Mjeti NIKS

u përdor për realizimin e 3 ushtrimeve në vend: Ushtrimi i stafit të CMEP / NICS (TTX) "Përgjigje gjithëpërfshirëse - Vodno 2018", Shkup, shtator 2018; Ushtrimi i selisë së NICS (TTX) me CKRSM - Strugë, nëntor 2018; Ushtrimi në terren / personeli i NICS (TTX) "Përgjigje Kombëtare 2019" e organizuar nga ARSM - Stip, Shtator 2019. Në periudhën vijuese, janë planifikuar trajnime të avancuara të NIKS-it, trajnime të trainerëve dhe trainerëve për administratorët e NICS për personat e deklaruar nga institucionet e QMK.

d-r Metodija Dojcinovski



## Operacionet dhe misionet e NATO-s

**N**ATO aktualisht kryen operacione në Afganistan, Kosovë dhe Mesdhe. Ai gjithashtu mbështet Bashkimin Afrikan, kryen patrulla ajrore mbi Balltikun dhe kombet e tjera të NATO-s dhe ka aktivitete në mbështetje të mbrojtjes ajrore në Turqi me kërkesë të aleatëve të saj. Aleanca ka një mision trajnimi në Irak dhe zhvillon operacione dhe misione për ndihmën ndaj katastrofave. Patrulla e hapësirës ajrore është një nga rolet kryesore paqeruajtëse të NATO-s. Është një operacion shumëkombësh, zgjat 24/7 pa ndalesë dhe është një nga demonstrimet më të mira të vendosmërisë kolektive të vendeve anëtare të NATO-s. Qëllimi është të mbrojë integritetin e hapësirës ajrore të anëtarëve të Aleancës, që do të thotë zbulimin dhe gjurmimin e shpejtë të avionëve të pidentifikuar që fluturojnë brenda dhe jashtë hapësirës ajrore të NATO-s. Brenda Aleancës, ruajtja e integritetit të hapësirës ajrore kryhet si një detyrë kolektive dhe thjesht si një mision mbrojtës, duke përdorur avionë luftarakë për patrullimin ajror. Që nga vitet 1970 të shekullit të kaluar, NATO ka krijuar një sistem gjithëpërfshirës të

NATO është një kontribues aktiv i paqes dhe sigurisë në skenën ndërkombëtare. Që nga operacioni i tij i parë dhe më i madh paqeruajtës në Ballkan në fillim të viteve 1990, ritmi dhe shumëllojshmëria e operacioneve të NATO-s është rritur. NATO është e angazhuar në misione që mbulojnë gamën e plotë të menaxhimit të krizave - nga misionet luftarake dhe paqeruajtëse të trajnimi dhe mbështetje logjistike, të mbikëqyrja dhe ndihma humanitare. Ai vepron si një forcë pozitive për ndryshimin, duke pasur parasysh aftësinë e saj për të përmbushur sfidat e sigurisë së shekullit 21.

pajisjeve të mbikëqyrjes dhe menaxhimit të hapësirës ajrore, si dhe Ndhmës së Reagimit të Shpejtë (QRA (I)) të siguruar nga vendet e saj anëtare. Me ndihmën e vendndodhjeve të radarëve, qendrave të transmetimit, kontrollit dhe raportimit të të dhënave në distancë, si dhe qendrave për operacione të kombinuara ajrore, NATO siguron mbikëqyrje dhe kontroll të vazhdueshëm të hapësirës ajrore të saj 24 orë në ditë, 365 ditë në vit. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për aleatët si Shqipëria, Estonia, Islanda, Letonia, Lituania, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Sllovenia, të cilat nuk kanë kapacitet për të përdorur pajisje të tilla. Në këto raste, aleatët e tjerë ofrojnë

mundësi të tilla për të siguruar të njëjtin standard mbrojtjeje në të gjithë NATO-n. Patrulla e hapësirës ajrore të NATO-s në Balltik si një mision paqeruajtës u lansua në vitin 2004 nga forcat ajrore belge pasi Letonia, Lituania dhe Estonia u bashkuan me Aleancën. Që nga ajo kohë, Aleatët kanë ruajtur në mënyrë të alternuar qiellin mbi tre shtetet balltike që nuk kanë avionët e tyre luftarakë. Që nga 15 korriku i vitit 2020, forca ajrore gjermane ka marrë përgjegjësinë për patrullimin në qiellin mbi tre shtetet balltike si pjesë e një misioni patrullues të hapësirës ajrore të NATO-s. "Ky është një shembull i qartë i solidaritetit të Aleancës në veprim," tha zëdhënësi i NATO-s Oana

Lungescu. Qëllimi përfundimtar i këtij misioni patrullues të hapësirës ajrore është të ruajë dhe mbrojë integritetin e hapësirës ajrore të NATO-s. Patrullimi në hapësirën ajrore të Malit të Zi, i cili është një nga anëtarët më të rinj të Aleancës, u mor nga aleatët e NATO-s Italia dhe Greqia, të cilat filluan patrullimet ajrore në 5 qershor të vitit 2018. Vendndodhja unike gjeografike e Islandës i jep asaj një vlerë të lartë strategjike, por vendi nuk ka forcën e tij ajrore. NATO kryen vendosje periodike paqeruajtëse të avionëve luftarakë të Aleancës, përgjithësisht për rreth një muaj në çdo kohë, tri herë në vit. Pilotët fluturojnë në misionet stërvitore në një mjedis veçanërisht sfidues, duke lejuar Islandën dhe personelin tjetër të NATO-s të testojnë reagimin e tyre. Konflikti i dhunshëm që shpërtheu në Jugosllavinë multi-etnike në prill të vitit 1992 ndezi një nga operacionet më të mëdha të NATO-s për reagimin ndaj krizave. Pas nënshkrimit të marrëveshjeve të paqes të Dejtonit më 14 dhjetor të vitit 1995 në Dejton, NATO udhëhoqi zbatimin e mandatit të Këshillit të sigurimit të KB (IFOR) për të mbështetur aspektet ushtarake të marrëveshjes. Një vit më vonë, IFOR u zëvendësua nga forca e stabilizimit të SFOR-it më e vogël, gjithashtu nën një mandat të KB. Stabiliteti dhe siguria e përmirësuar në Bosnjë dhe Hercegovinë çoi në transferimin e kompetencave të SFOR në një EUFOR të udhëhequr nga Bashkimi Evropian në vitin 2004. Sot, NATO mban një shtab ushtarak në Sarajevë, duke mbështetur reformat e mbrojtjes së vendit. Bosnja dhe Hercegovina është një partner i NATO-s me ambicie për t'u bërë një anëtare e Aleancës. Në këtë kontekst, Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s Jens Stoltenberg përshëndeti Ministrat e jashtëm dhe të mbrojtjes në selinë e NATO-s në 10 Mars të vitit 2020, të cilët mbërritën për të diskutuar bashkëpunimin NATO-Bosnjë-Hercegovinë. Aleanca pret të vazhdojë të mbështesë Bosnjë dhe Hercegovinën në përpjekjet e saj të reformës bazuar në Programin e reformës të paraqitur në NATO në dhjetor të vitit 2019. Sekretari i përgjithshëm shtoi se NATO mbetet e përkushtuar në dialogun politik dhe bashkëpunimin me Bosnjë dhe Hercegovinën, duke i falënderuar ata për kontributin e tyre në misionin e Aleancës në Afganistan, i cili tregon se vendi është një kontribues në sigurinë ndërkombëtare. NATO ka udhëhequr forcën e KFOR-it të Kosovës që nga viti 1999, duke mbështetur përpjekjet ndërkombëtare për të ndërtuar paqen dhe stabilitetin në Kosovë. Me kalimin e



kohës dhe me përmirësimin e situatës së sigurisë, NATO gradualisht po rregullon pozicionin e saj të KFOR-it në një forcë më të vogël dhe më fleksibile. KFOR-i koordinohet plotësisht me Kombet e Bashkuara, Bashkimin Evropian dhe organet e tjera ndërkombëtare për të mbështetur zhvillimin e një Kosove paqësore, multi-etnike. Konflikti në Siri ka krijuar krizën më të madhe të refugjatëve dhe migrantëve në Evropë që nga Lufta e dytë botërore. Në përgjigje të një kërkesë nga Gjermania, Greqia dhe Turqia, NATO ka patrulluar në Detin Egje për të ndihmuar në frenimin e trafikimit të paligjshëm të njerëzve dhe migrimit të paligjshëm dhe ka rënë dakord të intensifikojë inteligjencën dhe mbikëqyrjen në kufirin Turko-Sirian. Forcat detare të NATO-s janë vendosur në Egje në një rol zbulimi dhe gardën bregdetare Greke dhe Turke dhe Agjencinë e kontrollit të kufirit të Bashkimit evropian „Frontex”. Operacioni Detar i NATO-s „Sea Guardian” kryen një gamë të gjerë detyrash të sigurisë detare. Operacioni aktualisht ofron mbështetje për ndërgjegjësimin e situatës detare dhe luftën kundër terrorizmit në det, dhe kontribuon në ndërtimin e aftësive të sigurisë detare në Mesdhe. Ky misioni i ndihmoi Operacionit të Bashkimit Evropian në luftën kundër kontrabandës së migrantëve në detin e Mesdhe „European Union’s Operation Sophia”. NATO ka një mision të ri trajnimi në Irak të nisur në vitin 2018 me kërkesë të qeverisë irakene. Ky është një mision jo luftarak, bazuar në përpjekjet e vazhdueshme të NATO-s për të trajnuar instruktorë irakene. Aleanca do të krijojë gjithashtu shkolla ushtarake profesionale dhe akademi për forcat irakene. Kjo do t'i ndihmojë ata të luftojnë

më mirë terrorizmin dhe të stabilizojnë vendin e tyre. Ministrat e mbrojtjes të NATO-s përfunduan një diskutim dy-ditor në Bruksel në shkurt të vitit 2020 për zgjidhjen e pyetjeve kyçe, duke përfshirë misionin trajnues të NATO-s në Irak dhe mbështetjen për Afganistanin. NATO po udhëheq „Resolute Support Mission” për të ndihmuar forcat e sigurisë kombëtare afgane dhe institucionet përmes trajnimit, këshillimit dhe ndihmës për të vazhduar zhvillimin e aftësive dhe strukturave të nevojshme për t'i mundësuar atyre që të mbajnë sigurinë në vend. NATO mbetet e përkushtuar për sigurinë dhe stabilitetin afatgjatë të vendit në Afganistan. Fokusi është në sigurimin e forcave afgane të sigurisë me trajnim dhe mbështetje financiare në mënyrë që ata të mund të luftojnë terrorizmin dhe të krijojnë kushtet për paqe. Paskësjaj, aleatët mbështesin plotësisht përpjekjet e drejtuara nga SH.B.A. për të zvogëluar dhunën dhe për të arritur një zgjidhje paqësore. NATO ka mbështetur Bashkimin Afrikan me kërkesë të saj që nga viti 2005. Misioni i parë ishte të ndihmojë në ndërhyrjen paqësore të Unionit në Darfur në mes viteve 2005 dhe 2007. Aleanca aktualisht mbështet Bashkimin Afrikan në Somali. Mbështetja është kryesisht transporti strategjik ajror dhe detar i trupave dhe pajisjeve. NATO po ndihmon gjithashtu në trajnimin e forcave të reja Afrikane „Africa Standby Force”, e cila do të bëhet forca paqeruajtëse afatgjatë e vetë kontinentit. Në këtë kontekst, NATO dhe Bashkimi Afrikan në nëntor të vitit 2019 nënshkruan një marrëveshje të re bashkëpunimi. Për operacionet e përditshme, Aleanca mban një zyrë ndërlidhëse në selinë e Unionit në Addis Ababa, Etiopi.



## Forcat e NATO-s për të ardhmen Mjedisi dhe tiparet

**Z**hvillimet në botë, ambiciet politike të shteteve, marrëdhëniet ndërkombëtare dhe mosmarrëveshjet, elementet e tyre sociale dhe ekonomike, si dhe zhvillimi teknologjik global, janë faktorë që ndikojnë drejtpërdrejt në mjedisin e sigurisë, duke e bërë atë dinamik, të paqartë dhe të pasigurt. Rritja e kompleksitetit të saj imponon imperativin e vendeve anëtare të NATO-s për të marrë parasysh dimensionet e ndryshme të mjedisit dhe madje edhe në procesin e planifikimit për të zhvilluar forca me aftësi që do të jenë të gatshme t'i përgjigjen sfidave të ardhshme gjithëpërfshirëse. Parimi i ruajtjes së një avantazhi në çdo fushë është një tipar që NATO kërkon të ruajë dhe kjo është arsyeja pse ajo është vigjilente në vlerësimin dhe analizimin e asaj që mund të sjellë mjedisi i ardhshëm i sigurisë. Një vlerësim i tillë i kontekstit të sigurisë në të cilin do të zhvilloheshin ngjarjet e ardhshme është pika fillestare në planifikimin e aftësive të forcave të NATO-s në mënyrë që ato të kryejnë misionet e tyre në mënyrë efektive. Analizat e NATO-s fillojnë nga karakteristikat e njohura tashmë

Nga fillimi i saj deri më sot, NATO, si organizata më e madhe ushtarako-politike, nuk është e pranishme vetëm në zhvillimet e sigurisë në botë, por gjithashtu konsiderohet si një faktor serioz në ruajtjen e paqes në botë. Duke pasur parasysh misionin dhe arsyen e ekzistencës së saj, është e pashmangshme që në të ardhmen ajo të përfshihet drejtpërdrejt në ngjarje që tentojnë të lëkundin ekuilibrin e paqes në botë





të mjedisit të sigurisë dhe i shqyrtojnë ato nga dy aspekte - 1) kushtet e paqëndrueshme në botë; dhe 2) lufta dhe konflikti i armatosur, në të cilin forcat e NATO-s do të përfshiheshin në të ardhmen. Gjendjet e paqëndrueshmërisë në këto analiza variojnë nga përhapja dhe kërcënimi i përdorimit të armëve të shkatërrimit në masë, kërcënimet e përshkallëzuara, përçarja e përgjithshme globale, përmes luftërave të parregullta me aktorë jo-shtetërorë dhe sulmeve terroriste, të pasuara nga lufta hibride, lufta kibernetike dhe informacioni dhe sulmet ndaj luftës së informacionit, infrastruktura, deri në pandemitë globale dhe katastrofat natyrore dhe ato artificiale. Rezultatet e analizës së NATO-s tregojnë se karakteristikat e luftës dhe konfliktit të armatosur në të ardhmen do të përfshinin kundërshtarë radikalë dhe të motivuar ideologjikisht të cilët do të kishin një shkallë globale dhe do të përdorin një qasje indirekte për të arritur qëllimet e tyre që me shumë mundësi do të synonin civilët, institucionet dhe infrastrukturën kritike. Ata gjithashtu theksojnë se duhet të merret parasysh fakti që rritja e roleve të individëve të fuqishëm dhe

aktorëve jo-shtetërorë do të gjenerojë efekte të vështira të parashikueshme që mund të lindin nga realizimi i aktiviteteve të tyre, në mënyrë që të përmbushin axhendat e tyre. Kjo do të çonte në rritjen e identifikimit midis çështjeve të sigurisë dhe veprimtarisë kriminale. Duke qenë se mediat sociale lejojnë shpërndarjen e shpejtë të informacionit në botë, ajo hap mundësinë e tejmbushjes së problemeve nga jashtë në vendin e tyre, pra forcimin e lidhjeve midis ngjarjeve jashtë vendit me ato të një vendi të caktuar. E gjithë kjo çon në përfundimin se NATO në të ardhmen do të përballlet me një mjedis kompleks sigurie që do të paraqesë sfida serioze, të larmishme dhe shumë të pazakonta, të cilave forcat e Aleancës do t'u duhet të përgjigjen. Për shkak të kësaj, përmirësimi i vazhdueshëm i aftësive të NATO-s

është parakushti i parë që ata të jenë përpara kundërshtarëve të mundshëm dhe sfidave të ardhshme. Në atë kuptim, trajnimi do të thotë të jesh proaktiv dhe të zotërosh burimet më të mira njerëzore, teknologjinë, arsimin dhe

trajnimin. Dominimi në operacionet e ardhshme do të thotë që forcat do të jenë në gjendje të përmbushin misionet e tyre të caktuara dhe të ndikojnë në vullnetin e kundërshtarit përmes një kombinimi të efekteve nga fusha të ndryshme. Për të arritur efektivitetin në të gjitha fushat, nevoja për të bërë pyetjen është e qartë: Çfarë karakteristikash duhet të kenë forcat e ardhshme të NATO-s? Në këtë drejtim, rezultatet e analizave të ardhshme të kontekstit të sigurisë tregojnë se forcat e NATO-s duhet të punojnë vazhdimisht dhe të përqipen të jenë të besueshme, të rrjetëzuara, të vetëdijshme, të lëvizshme dhe fleksibile. Kredibiliteti (ose besueshmëria) si tipar i forcave të NATO-s është një përbërës kryesor në parandalimin e konflikteve në të ardhmen dhe kryerjen e detyrave thelbësore të NATO-s. Ruajtja e besueshmërisë së forcave të Aleancës është mbase tipari më i rëndësishëm dhe themelor që forcat e NATO-s duhet të zotërojnë në mënyrë që të ndikojnë realisht në sfidat e mjedisit të sigurisë. Sipas analizës së NATO-s, besueshmëria është ndërtuar mbi disa

elementë - njohjen, përdorueshmërinë dhe parandalimin bërthamor. Këta elementë kontribuojnë në gjithëpërfshirjen e tij dhe në të njëjtën kohë paraqesin kushte pa të cilat forcat nuk mund të karakterizohen si të besueshme. Elementi i njohjes do të përmbushej kur për një sfidë të caktuar, zgjidhja e parë dhe më e dukshme do të ishin forcat e NATO-s. Elementi i përdorshmërisë do të përmbushej nëse forcat e NATO-s do të ishin të pajisura, trajnuar, përgatitur doktrinisht dhe mbështetur ligjërisht dhe etikisht për detyrat e ardhshme. Elementi i parandalimit ose parandalimit bërthamor tregon nevojën që NATO të ruajë aftësitë e saj bërthamore, por në të njëjtën kohë të jetë i përgatitur për të marrë vendime në një periudhë afatshkurtër, në mënyrë që të komunikojë qartë vullnetin

Edhe pse NATO si një organizatë ka ekzistuar për më shumë se shtatë dekada, një periudhë në të cilën kanë ndodhur luhatje serioze si në nivelet ushtarako-politike dhe të sigurisë, e vetmja konstante që vijon me kalimin e kohës është ndryshueshmëria dhe ndjeshmëria ndaj ndryshimeve në kontekstin e sigurisë

e saj politik për kundërshtarët e mundshëm. Çfarë duhet të theksohet gjithashtu në lidhje me kredibilitetin është fakti që ajo ka një natyrë të ndryshueshme, kryesisht për sa i përket kohës. Kjo do të nënkuptojë se forcat e besueshme sot nuk do të thotë se ato do të jenë të besueshme në të

ardhmen kur mjedisi i sigurisë sjell sfida të reja. Kjo është pikërisht ajo që duhet të merret parasysh kur planifikoni procesin e trajnimit, si dhe efektet, kapacitetet dhe rezultatet që forcat duhet të arrijnë në mënyrë që të ruajnë këtë tipar. Rrjeti i forcave të NATO-s përfshin komunikimin e ndërsjellë, organizimin dhe koordinimin e vendeve anëtare të NATO-s, strukturën e komandës së NATO-s, kombet partnere dhe aktorët e jashtëm, ndarjen e aftësive, burimeve, përvojave, mësimëve të marra, planeve dhe forcave. Kjo karakteristikë do të arrihej përmes parimeve dhe standardeve të përbashkëta që, nga ana tjetër, kontribuojnë në rritjen e efikasitetit operacional, komandimin dhe kontrollin më të mirë, dhe rritjen e ndërveprimit të përgjithshëm të forcave brenda vetë Aleancës, me partnerë dhe me struktura të jashtme. Përveç këtij përfitimi të siguruar nga rrjetëzimi, ndihmon gjithashtu në forcimin e veçorisë së mëparshme - kredibilitetin, por në të njëjtën kohë rrit qëndrueshmërinë duke ndarë burimet. Forcat e NATO-s duhet të jenë të vetëdijshme, d.m.th.



të kuptojnë plotësisht dhe në mënyrë gjithëpërfshirëse mjedisin operativ, kundërshtarët dhe aktivitetet e tyre, në mënyrë që të mundësojnë vendimmarrje të saktë dhe në kohë. NATO e kategorizon këtë tipar si të nevojshëm për të mundësuar gatishmërinë dhe vigjilencën e duhur të forcave dhe burimeve të angazhuara në terren, për zbatimin e plotë të detyrave të caktuara. Elementi i "ndërgjegjësimit" dhe "vetëdijësimit" të forcave është një tipar i vazhdueshëm që kërkon hulumtimin e sfidave të ardhshme, ndikimin e faktorëve që tashmë trajtohen nga forcat, por gjithashtu ndarjen, analizën dhe shpërndarjen e të dhënave midis vendeve partnere, Aleancës dhe partnerët e jashtëm. Kjo jo vetëm që do të kontribuojë në kohezion më të mirë të forcave të Aleancës, por gjithashtu do të zvogëlojë mundësinë e befasisë strategjike dhe rritjen e gatishmërisë dhe vendimmarrjen në kohë për veprim. NATO beson se në të ardhmen, të dhënat do të bëhen një burim gjithnjë e më strategjik dhe përdorimi i teknologjisë për të mbledhur dhe analizuar sasi të mëdha informacioni dhe për të shpërndarë produkte për përdorim të

kuptueshëm dhe të lehtë për t'u përdorur do të jetë thelbësor për ruajtjen e vetëdijes. Lëvizshmëria ose shkathtësia si një shenjë dalluese e forcave të NATO-s, përshkruhet nga ekspertët si aftësia për t'u përgjigjur në mënyrë efektive sfidave operacionale dinamike dhe komplekse dhe për të ndërmarrë veprime në kohë. NATO kërkon shkathtësi për të mbuluar disa aspekte, domethënë shkathtësinë në gjetjen e zgjidhjeve në terren, në nivelin taktik, shkathtësinë në vendimmarrje me autoritete të larta ushtarake dhe politike dhe shkathtësinë në trajtimin kreativ të çështjeve komplekse të shkaktuara nga teknologjitë e reja, metodat dhe madje sfidat me natyrë morale dhe etike. Për të arritur këtë, argumentohet se lëvizshmëria për t'u demonstruar nga forcat në nivelet taktike dhe operacionale duhet të lidhë kreativitetin dhe fleksibilitetin mendor për të krijuar zgjidhje për probleme shumë dinamike dhe të ndërlydhura. Sidoqoftë, kjo nuk mjafton nëse në një nivel më të lartë, autoritetet ushtarako-politike nuk përpiqen të arrijnë dhe të mbajnë aftësinë, kështu që NATO kërkon shkathtësi nga pikëpamja organizative, e

cila do të përfshijë proceset dhe mënyrat e të menduarit, por edhe planifikimin e një gamë të gjerë trajnimesh që do të mundësojnë forcat të jenë të gatshme për të zgjidhur lloje të ndryshme të detyrave në mjedise të ndryshme dhe në një kohë të shkurtër. Elementi i gatishmërisë në trajtimin e terrorizmit është një aspekt tjetër i gatishmërisë që NATO kërkon nga forcat e saj duke prishur strategjinë e hyrjes indirekte të armiqve radikalë dhe të motivuar ideologjikisht për qytetarët e vendeve të NATO-s, si dhe për vendet ku Aleanca kryen misionet e saj.

Fleksibiliteti (ose qëndrueshmëria) i forcave të NATO-s do të ishte aftësia për të ruajtur vazhdimisht aftësinë për t'u rikuperuar shpejt nga goditjet strategjike ose pengesat operacionale dhe për t'u përgjigjur në mënyrë të përshtatshme në afat të shkurtër. Elasticiteti shoqërohet me dy aspekte - mirëmbajtja, dmth. vetë-mirëmbajtja e forcave dhe qëndrueshmëria e përgjithshme e Aleancës. Qëndrueshmëria e përgjithshme e NATO-s do të përfshinte rezistencën ndaj vetë organizimit të ndikimit që kanë problemet globale në shoqëritë në të cilat ajo operon. Aspekti i dytë është vetë-mirëmbajtja e forcave në tokë, pra zhvillimi i aftësive të forcave për të funksionuar dhe për të mbajtur veten në vetë mjedisin në të cilin kryejnë operacionet. Kjo karakteristikë duhet të zhvillohet në të gjitha nivelet në mënyrë që të fitojë besimin e popullatave lokale dhe civile në mënyrë që të lehtësojë kryerjen e operacioneve të NATO-s në vetë shoqërinë.

NATO, si një organizatë ushtarako-politike që përpiqet të ruajë paqen dhe të rrisë sigurinë botërore, ka nevojë të ruajë një avantazh të vazhdueshëm në çdo kuptim dhe të përmirësojë forcat dhe aftësitë e saj. Paparashikueshmëria e mjedisit të sigurisë në të ardhmen, e formuar nga politika botërore, ambiciet e vendeve, sfidat e brendshme dhe globale dhe faktorët e globalizimit në përgjithësi, dikton nevojën për monitorim dhe analizë të vazhdueshme të situatës në botë. Monitorimi i ndryshimit dhe parashikimi i së ardhmes çojnë në nevojën që lidhësi i Aleancës të ndërmarrë veprime dhe të zhvillojë forcat e saj për të qenë të besueshme, në rrjet, të vetëdijshëm, të lëvizshëm dhe fleksibël, me forcat e NATO-s që kanë përparësinë në kryerjen e detyrave dhe së dyti, për të dhënë rezultate në mënyrë më efektive në përputhje me misionet e tyre në të ardhmen.

m-r Bojan Mikllosh



# Armatat e vendeve të Partneritetit për paqe Suedi

**H**istoria suedeze është më shumë se 6 mijëvjeçare. Mbretëria u krijua në vitin 1523 dhe kushtetuta suedeze daton nga viti 1809. Mbeti neutral në të dy luftërat botërore. Ajo u bashkua me Lidhjen e Kombeve në vitin 1920 dhe ka qenë në Kombet e Bashkuara që nga viti 1946. Ai është anëtar i Bashkimit Evropian (BE) që nga 1995. Territori i tij është rreth 450,300 km<sup>2</sup> dhe ka më pak se 10 milion banorë, i cili për sa i përket mbrojtjes është një problem për shkak të raportit dhe konfigurimit të pafavorshëm të terrenit - me tundrën e Arktikut në veri, me shumë lumenj dhe liqene në qendër dhe pjesa jugore, dhe numri i madh i ftordeve dhe ishujve të vegjël.

**Forcat e Armatosura Suedeze**  
Parlamenti dhe qeveria janë përgjegjëse për funksionimin e forcave të armatosura Suedeze. Komandanti i përgjithshëm i forcave të armatosura është përgjegjës për zbatimin e vendimeve të qeverisë në lidhje me forcat e armatosura (FA). Me shtabin e Komandës së (FA), i mbikëqyrur nga komandant, shtabi dhe departamentet,

Mbretëria e Suedisë konsiderohet si një nga demokracitë më të qëndrueshme në botë, me një monarki dhe një mbret në krye të shtetit. Sipas kushtetutës, monarku nuk ka detyra politike ose kompetenca formale. Detyrat e tij janë kryesisht të një natyre ceremoniale dhe përfaqësuese.



drejtohet nga Drejtori i përgjithshëm, i cili është gjithashtu Zëvendës Komandant. Komanda gjithashtu përfshin: Shefin e shtabit të përgjithshëm, shefin e financës, shefin e shtabit për trajnimin dhe zhvillimin e forcave të armatosura, drejtorin e burimeve njerëzore, shefin e operacioneve të përbashkët, drejtorin e shërbimit të inteligjencës ushtarake dhe të sigurisë, drejtori i komunikimit dhe marrëdhënieve me publikun dhe këshilltar ligjor. Forca ajrore suedeze përbëhet nga formacione themelore ushtarake, përfshirë Gardën kombëtare dhe Forcat e sigurisë kombëtare. Njësitë ushtarake janë të përbërë nga ushtria tokësore, marina dhe forca ajrore, me aftësi të përshtatshme trajnimi, logjistike, komandë dhe inteligjencë. Rojet bregdetare, me një staf prej rreth 800 persona, kryen detyra që lidhen me sigurinë e linjave civile të transportit, kërkimin dhe shpëtimin në det dhe aktivitetet anti-drogë.

## Suedia dhe NATO

Suedia është një nga partnerët më aktivë të NATO-s dhe një kontribues në misionet paqeruajtëse të drejtuara nga NATO. Ajo bashkëpunon në mënyrë aktive me NATO-n në fusha të tjera praktike të bashkëpunimit. Një bashkëpunim i tillë filloi me anëtarësimin në programin e Partneritetit për Paqe (PpP) në vitin 1994 dhe Këshillin e partneritetit euroatlantik të vitit 1997. Aktivitetet e përbashkëta zhvillohen sipas Programit të partneritetit Individual (IPCP). Një përparësi në bashkëpunimin ushtarak është zhvillimi i aftësive ndërvepruese dhe mirëmbajtja e aftësive të Forcave të armatosura suedeze për të punuar së bashku me forcat e NATO-s dhe vendet e tjera partnere në operacionet shumëkombëshe të mbështetjes së paqes. Bashkëpunimi konkret me NATO-n zhvillohet në disa fusha kryesore:

1. Ndërtimi i kapaciteteve dhe ndërveprimi duke marrë pjesë në procesin e planifikimit dhe rishikimit (PARP), në mënyrë që të zhvillojë aftësitë e veta ushtarake dhe të përmirësojë ndërveprimin me Forcat e armatosura aleate dhe partnere; koncepti i aftësisë operative të NATO-s (OSS) i cili zbaton një program vlerësimi dhe reagimi për të drejtuar trajnimin e njëjësive drejt përbushjes së standardeve të NATO-s; më shumë ushtrime brenda programit të partneritetit për paqe dhe koalicionit kibernetik të NATO-s; bashkëpunimi me vendet e tjera për të zhvilluar një forcë shumëkombëshe të reagimit të shpejtë (RRF) për të marrë pjesë në operacionet paqeruajtëse të drejtuara nga NATO, BE ose KB; dy iniciativa strategjike të transportit - Strategic Airlift Capability (SAC) dhe Strategic Airlift International

Solution (SALIS); përfshirja e qendrës ndërkombëtare të (FA) suedeze në procesin e trajnimit dhe stërvitjeve për vendet partnere, duke u përqëndruar në ndihmën humanitare, shërbimet e shpëtimit, operacionet e mbështetjes së

bashkëpunimit të mbrojtjes me vendet nordike, Suedia praktikon konceptin e mbrojtjes së plotë, duke përfshirë në atë sistem të gjithë shtetasit e saj të aftë të moshës 16 deri në 70 vjeç. Suedia ka një strukturë ushtarake relativisht të vogël

Suedia është një nga pesë vendet (së bashku me Australinë, Finlandën, Gjeorgjinë dhe Jordaninë) të emëruar si «partnerë me mundësi të përmirësuar» nën nismën e ndërveprimit të partneritetit, të cilat kontribuojnë ndjeshëm në qëllimet e Aleancës. Si e tillë, ajo gjithashtu merr pjesë në NATO. (NRF) dhe ka nënshkruar një memorandum. Mirëkuptimi për të mbështetur forcat e NATO-s në rolin e vendit pritës, duke u zotuar për mbështetjen logjistike të forcave të NATO-s të stacionuara në territorin e saj ose tranzit të pandërprerë përmes territorit të saj, në rast ushtrimesh ose situatash krize



paqes, përgatitjen e sektorit të mbrojtjes civile dhe kontrollin demokratik mbi Forcat e Armatosura; bashkëpunimi i ngushtë me vendet e tjera nordike dhe pjesëmarrja në iniciativën rajonale të Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO).

2. Pjesëmarrja në operacionet dhe misionet e drejtuara nga NATO: në vitin 1995, me një batalion në forcën paqeruajtëse të udhëhequr nga NATO në BiH; që nga viti 1999 si pjesë e Forcës paqeruajtëse të Kosovës (KFOR); që nga viti 2003 deri në fund të misionit ISAF në Afganistan në vitin 2014. Aktualisht mbështet misionin e „Resolute Support“; në prill të vitit 2011 në operacionin ushtarak të NATO-s në Libi „Unified Protector“.

## Çështjet e mbrojtjes

Përkundër bashkëpunimit të pasur ndër-ushtarak brenda PpP dhe në kuadrin e

aktive, por mban një sistem rezervë të madh dhe aktiv, si dhe paraushtarakë dhe organizata të mbrojtjes civile. Sistemi i rekrutimit ishte në fuqi deri në vitin 2010, kur pas 109 vjet shërbimi të detyruar ushtarak, u mor një vendim për ta lënë atë në pritje dhe riaktivizimin e tij vetëm në rast të një krize ushtarake. Deri në vitin 2006 rekrutët shërbyen nga 7 deri në 15 muaj ndërsa deri në vitin 2010 ajo periudhë ishte 11 muaj. Pas këtij afati, qytetarëve iu kërkua të qëndronin pjesë e rezervës deri në moshën 47 vjeç. Buxheti i mbrojtjes përcaktohet nga parlamenti suedez në bazë vjetore. Bazuar në sasinë e saj, Qeveria, përmes Ministrisë së mbrojtjes, përcakton fushën e veprimtarisë së Forcave të armatosura duke vendosur qëllime dhe detyra. Brenda këtyre aktiviteteve, përcaktohen bazat për furnizimin publik. Buxheti ushtarak në vitet e fundit ka qenë në kufijtë prej 4 deri në 5 miliardë euro, që



është 1.3-1.5% të prodhimit të brendshëm bruto të vendit. Planifikimi i furnizimit të pajisjeve ushtarake dhe pasurive materiale kryhet në një procedurë të përbashkët nga Shtabi i Përgjithshëm i Ushtrisë, Administrata Suedeze për Burimet Materiale të kërkuara për mbrojtje dhe Agjencia Suedeze e Kërkimit të Mbrojtjes. Pajisjet e reja furnizohen në bashkëpunim të përbashkët me vendet e tjera, në mënyrë që të furnizohen me çmime më të ulëta. Industria ushtarake e Suedisë është e zhvilluar mirë, me një pjesë të madhe të pajisjeve të siguruar nga prodhuesit vendas, duke lejuar kompanitë vendore të zhvillojnë prodhimin e tyre të avionëve, elektronikës, artilerisë, automjeteve të blinduara, anijeve dhe nëndetëseve.

### **Bashkëpunimi nordik në fushën e mbrojtjes**

Partneritetet me vendet e tjera në fushën e mbrojtjes gjithnjë e më

shumë po mundësojnë zhvillimin dhe mirëmbajtjen e aftësive ushtarake suedeze në territorin e saj dhe në misionet ndërkombëtare jashtë vendit. Vendet nordike përballen me sfida të ngjashme të sigurisë dhe kërkesa dhe nevoja pothuajse identike për ristrukturimin e forcave të tyre të mbrojtjes, e cila është vetëm një arsye për bashkëpunim aktiv reciprok ndër vite. Një bashkëpunim i tillë midis vendeve nordike nuk bazohet në përgjegjësi të organizuara bashkërisht të mbrojtjes, por në parimin e përfaqësimit të përbashkët të sfidave dhe interesave të tyre të sigurisë para organeve ndërkombëtare - NATO, BE, OKB, OSBE dhe të tjerët. Së bashku me Danimarkën, Finlandën, Islandën dhe Norvegjinë, Suedia është anëtare e Grupit të bashkëpunimit të mbrojtjes nordike (NORDEFKO). Brenda kësaj kornize, po zbatohet një projekt për formimin e një grupi modular luftimi



nordik-balltik (NBBG). Në periudhën e ardhshme, Bashkëpunimi i mbrojtjes nordike do të përfshinte kontribute të përbashkëta me trupat në misionet paqeruajtëse ndërkombëtare, zhvillimin e përbashkët, prokurimin dhe mirëmbajtjen e burimeve materiale të nevojshme për mbrojtjen, trajnimin e pleqve dhe ushtrime të përbashkëta. Qëllimi i përbashkët i këtyre aktiviteteve është efikasitet dhe racionalizim më i madh përmes projekteve të përbashkëta që duhet të mundësojnë një veprimtari më të madhe, përmirësim të cilësisë, ekonomia dhe aftësia për të ruajtur një gamë të gjerë të aftësive ushtarake. Në vitin 2015 u njoftuan planet për të rritur bashkëpunimin ushtarak me Finlandën. Të dy qeveritë kanë miratuar planet për të formuar formacione shumëkombëshe të modeluara nga grupet luftuese të BE (EUBG), duke përfshirë infrastrukturën e përbashkët ajrore dhe detare. Plan i përfshiu gjithashtu formimin e një grupi të përbashkët luftarak detar (SFNTF), si një zgjidhje me kosto efektive për të dy vendet në kryerjen e operacioneve të reagimit ndaj krizave në Arktik dhe më gjerë. Realizimi i projektit pritet në vitin 2023. Në vitin 2015 u nënshkrua një marrëveshje e përbashkët e prokurimit të mbrojtjes me Lituaninë, i cili mundësoi furnizimin, në mënyrë që të zvogëlojë kostot administrative të të dy vendeve, dhe të mundësojë kontrata më kosto-efektive për porositë e sasive më të mëdha.

### **Qendra ndërkombëtare e FA Suedeze - SWEDINT**

SWEDINT është një qendër shkollore e Forcave të armatosura suedeze. Ajo ka për qëllim trajnimin dhe përgatitjen e personelit ushtarak dhe civil, për pjesëmarrje në punën e shtabeve dhe komandave, në operacione në nivelin kombëtar dhe ndërkombëtar, si dhe në operacionet e mbështetjes së paqes brenda KB, NATO / PpP dhe BE. Kurset dhe aktivitetet që zbatohen azhurnohen dhe rishikohen vazhdimisht. Programi çdo vit përfshin rreth 50 kurse, të planifikuara për rreth 1,300 pjesëmarrës nga më shumë se 60 vende - përfaqësues të ardhshëm të KB, NATO, NORDEFKO ose BE, në role dhe aktivitete të ndryshme. Kurset janë në fushat e: punës individuale të stafit të oficerëve, edukimit individual mbi çështjet gjinore, përgatitjes fillestare për pjesëmarrje në misione dhe operacione, trajnimin të stafit, bashkëpunimit civil-ushtarak, çarmatimit, çmobilizimit dhe riintegritimit (DDR), kurrikulave gjithëpërfshirëse, trajnimi i instruktorëve dhe shumë të tjerë.



## Procesi i planifikimit të NATO-s

**P**rocesi i planifikimit dhe rishikimit ka për qëllim ekskluzivisht vendet e partneritetit të NATO-s për Partneritetin e paqes, nismën e Stambollit, dialogun mesdhetar dhe partnerët në të gjithë botën. Ky angazhim buron nga Partneriteti për paqe i vitit 1994: Dokumenti kuadër, i cili thekson se qëllimi i procesit të planifikimit dhe rishikimit është që të "sigurojë një bazë për identifikimin dhe vlerësimin e forcave dhe mundësive që përfundimisht do të bëhen të disponueshme për trajnimin, ushtrimet dhe operacionet e kryera së bashku me forcat e Aleancës". Bëhet fjalë për një cikël gjashtë-vjeçar planifikimi që mbështet dhe bazohet në përvojën e kaluar të NATO-s në planifikimin e

Procesi i planifikimit të mbrojtjes së Aleancës është i ndarë në dy pjesë, përkatësisht:

Procesi i Planifikimit dhe Rishikimit - PARP, i cili është vullnetar dhe zbatohet për vendet partnere, dhe Procesi i Planifikimit të Mbrojtjes së NATO - NDPP, i cili është i detyrueshëm për secilin vend anëtar të Aleancës

aftësive mbrojtëse dhe ushtarake. Ai promovon transparencën e procesit kombëtar të planifikimit të mbrojtjes të partnerëve dhe një qasje sistematike në

ndërtimin e kapaciteteve dhe aftësive, si dhe promovimin e ndërveprimit të partnerëve dhe NATO-s. Që nga viti 2011 PARP është i hapur për të gjithë partnerët që dëshirojnë të marrin pjesë vullnetarisht në procesin e planifikimit të NATO-s, por me miratimin paraprak të Këshillit të Atlantikut Verior të NATO-s (PpP PARP, 2014). Planifikimi nën Procesin e planifikimit dhe rishikimit fillon me zhvillimin e "Udhëzimeve Ministrore PARP" nga Komiteti i partneritetit dhe bashkëpunimit të NATO-s. Udhëzimet ministrore të PARP mbulojnë një periudhë planifikimi prej gjashtë vjetësh dhe azhurnohen çdo dy vjet në vite tek. Ato miratohen nga ministrat e mbrojtjes së NATO-s dhe më pas u paraqiten të gjithë partnerëve. Ato ofrojnë udhëzimet e politikave të



nevojshme për të siguruar që të gjithë partnerët t'i përmbahen zhvillimit të forcave dhe aftësive të nevojshme në përputhje me rekomandimet, nevojat dhe kërkesat e Aleancës të përcaktuara në Konceptin strategjik. Ai merr parasysh sfidat politike, ekonomike, financiare dhe ushtarake me të cilat mund të përballen vendet partnere. Hapi tjetër përfshin zhvillimin e Objektivave të Partneritetit (OP) të cilat zhvillohen bazuar në udhëzimet ministrore të PARP. Ato kanë për qëllim rritjen e ndërveprimit të forcave të deklaruar dhe aftësive të vendit partner me ato të vendeve anëtare të NATO-s. Në procesin e krijimit të OP-së, kujdeset për të rregulluar kërkesat në përputhje me përparësitë, nevojat dhe burimet e vendit partner, por edhe për të qenë në përputhje me nevojat e Aleancës. Pas përcaktimit të draftit të OP, një ekip ekspertësh të NATO-s zhvillon bisedime bilaterale në fillim të çdo viti dyshe me ekipet e ekspertëve të vendit partner. Pas konsultimeve bilaterale, ekipi

## Zhvillimi i politikave të përshtatshme të planifikimit, si dhe koordinimi i procesit të përgjithshëm të planifikimit të mbrojtjes së NATO-s, është përgjegjësi e Komitetit të Politikave të Mbrojtjes dhe Planifikimit (The Defence Policy and Planning Committee 'Reinforcement' – DPPC (R))



i NATO-s përgatit një Raport të statusit të OP për secilin vend partner veç e veç. Ky raport më në fund është në përputhje me bisedimet shumëpalëshe midis NATO-s dhe vendit partner. Raporti i harmonizuar, së bashku me OP, i përcillet komisionit për partneritet dhe siguri bashkëpunuese për shqyrtim dhe miratim përmes një "procedure të heshtur". Procedura e heshtjes nënkupton miratimin e një dokumenti specifik në një situatë kur asnjë vend nuk ka ndonjë vërejtje ndaj një dokumenti të NATO-s. Nëse procedura nuk përfundon brenda afatit të caktuar, atëherë, pas përfundimit të afatit, dokumenti në fjalë konsiderohet të jetë miratuar zyrtarisht nga Aleanca. Nëse një vend e përfundon këtë procedurë, atëherë pjesa për të cilën ka mosmarrëveshje harmonizohet. Pasi të jetë gjetur një zgjidhje reciprokisht e pranueshme, dokumenti në fjalë vendoset përsëri për aprovim përmes "procedurës së heshtjes". Pas miratimit individual të raporteve dhe OP-ve nga të gjitha vendet partnere, ekipi i ekspertëve të NATO-s përgatit një Raport përmbledhës që përshkruan nivelin e zhvillimit të arritur, që do të miratohet nga Ministrat e mbrojtjes së NATO-s në vjeshtën e viteve të mëparshme (Gallis, 2003). Në pranverën e viteve të barabarta, NATO i paraqet secilit vend partner një metodologji të bazuar në të cilën përgatitet një Rishikim i PARP. Vendet e angazhuara në Rishikimin e PARP-it u kërkohet të sigurojnë informacion të detajuar mbi fushat, përfshirë politikën kombëtare dhe atë të mbrojtjes dhe planet e mbrojtjes, kontrollin demokratik dhe civil të forcave të armatosura, planet financiare dhe ekonomike dhe

shpenzimet aktuale dhe të planifikuara të mbrojtjes. Forcat, armatimet dhe pajisjet, etj. Ai gjithashtu siguron informacion dhe përmbledhje të forcave të armatosura, si dhe informacione mbi të cilat forcat janë të përgatitura për të vënë në dispozicion aktivitetet e NATO / PpP. Pas një rishikimi dhe analize të hollësishme të rishikimit të PARP, NATO po zhvillon një projekt vlerësimi të PARP. Vlerësimi i PARP ofron një analizë dhe vlerësim të planeve dhe politikave të vendit partner, si dhe shkallën e arritur të ndërveprimit të pikave të forta dhe aftësive me rekomandimet e duhura për tejkalimin e dobësive të identifikuara. Bazuar në rishikimin e PARP dhe draft vlerësimin e PARP për secilin vend partner, NATO mban konsultime bilaterale me secilin vend partner në gjysmën e parë të viteve të rastësishme. Në konsultimet bilaterale, të dhënat pajtohen dhe qartësohen çështje të paqarta, pas së cilës drafti i vlerësimit të PARP për secilin vend partner i përcillet veçmas Komitetit për partneritet dhe siguri bashkëpunuese. Rreshtimi përfundimtar i vlerësimit të PARP bëhet në bisedime shumëpalëshe midis NATO-s dhe vendit partner në Bruksel. Vlerësimi i harmonizuar i PARP i nënshtrohet miratimit dhe miratimit nga Komiteti i NATO-s mbi partneritetet dhe sigurinë bashkëpunuese përmes "procedurës së heshtjes". Pas miratimit individual të vlerësimit të PARP nga të gjitha vendet partnere, NATO në vitet e çuditshme përgatit një Raport të Konsoliduar i cili paraqet nivelin e arritur të zhvillimit, në përputhje me kërkesat e përcaktuara në OP. Ky raport po përcillet për miratim nga ministrat e mbrojtjes së NATO-s në vjeshtë në vitet e çuditshme.



Vlerësimi i miratuar i PARP është baza për zhvillimin e qëllimeve të partneritetit individualisht të përshtatura. Vendi ynë u bashkua me nismën PpP të NATO-s në vitin 1995. Në vitin 1996 Maqedonia u bashkua me procesin e PARP në vjeshtën e vitit 1996. zyrtarisht paraqiti rishikimin e parë të PARP në selinë e Aleancës. Bazuar në rishikimin e PARP, ekspertët e NATO-s përgatitën vlerësimin e parë të PARP për vendin tonë në zhvillimin e forcave dhe aftësiive ushtarake dhe mbrojtëse. Bazuar në vlerësimin e PARP, vendi ynë mori paketën e parë të OP në vitin 1998. Që atëherë, zhvillimi i forcave dhe aftësiive të Armatës është sinkronizuar dhe i vazhdueshëm përmes procesit të planifikimit të mbrojtjes kombëtare dhe procesit PARP. Kërkesat dhe rekomandimet e Aleancës u zbatuan vazhdimisht dhe qëllimet politike dhe përcaktimet strategjike të Aleancës u ndoqën hap pas hapi. Maqedonia e Veriut përfundoi me sukses pjesëmarrjen e saj në procesin PARP në qershor të vitit 2019 dhe u përfshi

aktivisht në procesin e planifikimit të mbrojtjes së NATO-s po atë vit. Brenda procesit PARP, vendi ynë zbaton me sukses 20 qëllime partneriteti. Me paketën e fundit të rënë dakord për OP në 2018, Maqedonia ra dakord të zbatojë më shumë se 30 OP, duke mbuluar një gamë të gjerë, duke përfshirë: perspektivën gjinore, menaxhimin personal, arsimin dhe trajnimin, ndërtimin e integritetit, aftësitë e bashkëpunimit civilo-ushtarak, kërkesat gjuhësore. Paketa përfshin gjithashtu ndërtimin e kapaciteteve të marrëdhënieve publike në operacione, transportin strategjik dhe mbështetjen kombëtare për forcat e vendosura, zhvillimin e inteligjencës, mbështetjen ajrore, menaxhimin e zinxhirit të furnizimit, mbështetjen mjekësore, sistemet e komunikimit dhe informacionit, ABHO dhe mbrojtjen kibernetike. Objektivat shtesë lidhen me zhvillimin e forcave tokësore dhe ajrore, të cilat përfshijnë forcimin e kapaciteteve IRNOC (PSO 2018, fq.41). Procesi PARP i mundësoi vendit tonë të



zhvillojë më tej aftësitë e tij mbrojtëse për pjesëmarrje të barabartë të forcave të Armatës në trajnime, stërvitje dhe operacione me partnerët e NATO-s në vend dhe jashtë saj. Kërkesat e qëllimeve të partneritetit merren vazhdimisht parasysh gjatë zbatimit të reformave. Falë procesit të PARP, vendi ynë në periudhën e kaluar ka zhvilluar me sukses kapacitetet dhe aftësitë e deklaruara për të kontribuar në aktivitetet dhe operacionet e NAT / PpP në përputhje me standardet e vendeve anëtare të Aleancës. Forcat e deklaruara ishin plotësisht të ndërveprueshme me forcat e vendeve anëtare dhe gatishmëria e tyre u vlerësua në përputhje me procedurat e kodit të NATO-s të aftësiive operacionale, vlerësimit dhe reagimit të TACEVAL (Vlerësimi Taktik). Vlerësimet e NATO-s zbuluan se shumica e njësiive të deklaruara për pjesëmarrje në operacionet e drejtuara nga NATO ishin "të gatshme për luftime". Forcat e deklaruara renditen më hollësisht në 40 faqe në PSV 2018 dhe përfshijnë mbi 1300 anëtarë të forcave të armatosura. Këto në vijim janë forcat e deklaruara të vlerësuara nga NATO "të gatshme për luftim": një grup batalioni i këmbësorisë së lehtë (LPG) (1.000 njerëz); dy helikopterë transportues Mi-8/17 (22 persona); një kompani roje (këmbësori e lehtë) (90 persona); dy ekipe të forcave speciale (12 vetë në secilën ekip); një tokë inxhinierike (25 persona, pjesë e LPBG); një ekip i deminimit të SSO (10 persona); një kompani e policisë ushtarake (110 persona); dhe një spital bazë tokësor niveli 2 (50 persona). Në thelb, mund të konkludohet se 23 vitet e kaluara në procesin e PARP janë një periudhë e gjatë, e cila jep fryte dhe përvojë të paçmuar në procesin e planifikimit të mbrojtjes së NATO-s, veçanërisht në pjesën e destinuar për pjesëmarrjen e partnerëve. Rezultatet janë të dukshme dhe domethënëse, pasi mbi 1.300 anëtarë të forcave të armatosura janë trajnuar sipas standardeve më të larta të vendeve anëtare dhe vlerësohen sipas kriterëve të NATO-s. Përvoja e fituar dhe mësimet e marra janë një burim i vlefshëm për Ministrinë e mbrojtjes dhe planifikuesit e Armatës që vazhduan të punojnë pas qershorit të vitit 2019. Procesi i planifikimit të mbrojtjes së NATO-s i cili është i detyrueshëm për të gjitha vendet anëtare. Maqedonia e Veriut pret në vitin 2021 që të zëvendësoni objektivat e partnerëve me objektivat e aftësiive, kërkesat e të cilave janë një detyrim i detyrueshëm për zbatimin e vendeve anëtare të Aleancës.

d-r Igor Gjoreski



## Njësitë e parashutës: Doktrina e ndërtuar mbi dështimin

**G**jatë Luftës së dytë botërore, zbarkimet me parashutë u përdorën si një përgjigje logjike për kapërcimin e pozicioneve të vendosura mirë dhe të mbrojtura. Duke ulur këmbësorinë me parashuta pas kundërshtarit, synohej të arrihej një befasi e plotë dhe prishje e prejardhjes së tij. Kjo ishte ëndrra e çdo komandanti në llogoret e Luftës së parë botërore. Uljet e papritura të parashutave mendohej se kishin një ndikim më të madh psikologjik sesa tanket dhe avionët, pasi këmbësoria, pasi zbarkoi, madje edhe u copëtua në copa më të vogla, shkaktoi çorganizim dhe konfuzion në radhët e armikut. Për të pandehurin, parashutistët nënkuptonin vendosjen e forcave të rëndësishme për t'i zbuluar dhe shkatërruar ata. Në praktikë, uljet me parashutë kanë qenë gjithmonë komplekse për t'u planifikuar dhe zbatuar, dhe veçanërisht në Luftën e dytë botërore kur ato u përdorën për herë të parë shumica ishin të pasuksesshme, u copëtuan në copa

Përdorimi i avionëve në Luftën e parë botërore nxiti zhvillimin e parashutës. Kjo shpikje u krijua fillimisht dhe kishte për qëllim të shpëtonte pilotin nga një aeroplan i dëmtuar, por nuk kaloi shumë dhe u njoh si një mundësi e re në fushën e betejës. Ideja e vendosjes së trupave pas vijave të armikut u prit me entuziazëm

ose u ulën në vende të gabuara. Në atë kohë, koordinimi dhe lidhjet midis forcave ajrore dhe forcave tokësore nuk ishin më të mirat. Një sfidë e madhe ishte vlerësimi i kushteve të motit në atë kohë dhe vend, si dhe aftësitë e inteligjencës, për të zgjedhur një zonë të përshtatshme uljeje në lidhje me forcat kundërshtarë. Parashutistët shpesh përhëndeteshin me zjarr të rëndë anti-ajror dhe sulmoheshin me njësi të mekanizuara të blinduara. E gjithë kjo kontribuoi që parashutistët të vepronin në grupe të vogla, madje edhe individualisht, pas uljes. Organizimi i njësisë pas zbritjes është ende një nga faktorët thelbësorë për të bërë një ulje të suksesshme. Nga ana tjetër, përvojat e Luftës së dytë botërore ku parashutistët shpesh

liheshin vetëm në grupe të vogla prapa vijës së frontit, i bënë këta ushtarë të stërvitur posaçërisht për të luftuar një kundërshtar më të numëruar dhe më të fortë. Në të gjitha ushtritë e botës, parashutistët janë ushtarë elitë, të pajisur dhe të stërvitur për të luftuar në mjedis dhe për të përballuar situata që kërkojnë aftësi të veçanta që ushtarët e tjerë nuk i kanë. Përvojat në Luftën e dytë botërore kanë treguar se më të suksesshmit ishin ata parashutistë që kishin një koordinim të mirë me forcat e tjera tokësore në operacionin më të gjerë. Në rastet kur parashutistët mund të bashkonin forcat e tyre vetëm për disa orë ose ditë, u konsiderua një ulje e suksesshme. Kjo nuk ishte e lehtë për tu koordinuar pasi zonat e uljes duhej të plotësonin më shumë kushte. Madhësia

e zonës, konfigurimi dhe pyllëzimi i terrenit, mungesa e pengesave natyrore dhe artificiale, vendndodhja në lidhje me kundërshtarët dhe forcat e tyre, si dhe kushtet e motit në kohën e uljes, të gjitha duhej të ishin me mend. Njësitë e parashutës ishin të armatosura lehtë, sepse kishin një peshë të kufizuar bartëse. Kjo nënkuptonte në mënyrë drastike më pak fuqi zjarri sesa infiltrimi nga toka. Janë bërë përpjekje për ta kapërcyer këtë duke dorëzuar pajisje dhe duke armatosur varka me vela dhe parashuta të ngarkesave, por shpesh pajisjet humbnin ose nuk mund të lidheshin. Me sistemet e komunikimit të asaj kohe, duheshin orë që njësitë të mblidheshin dhe të organizoheshin në nivelin fillestar, dhe madje edhe më të larta për ditë. Nëse kundërshtari i lokalizonte ata, qëllimi ishte zakonisht shkatërrimi i parashutistëve ndërsa i shpërndante në grupe më të vogla. Që atëherë, në doktrinat e shumë ushtrive në planifikimin e mbrojtjes, njësitë janë deleguar gjithmonë me detyrën e zhvillimit të një lufte kundër-zbarkimi. Koha e reagimit të mbrojtjes ishte thelbësore për të zvogëluar efektin e uljes së parashutës. Sidoqoftë, parashutistët kompensuan mungesën e fuqisë së zjarrit dhe gatishmërinë me trajnim të lartë, durim dhe këmbëngulje. Struktura mendore e një ushtari që vepron në sfondin e armikut nuk është e njëjtë me një ushtar që vepron në vijën e frontit. Pasiqë nuk ka ku të tërheqet dhe pa ndihmë nga forcat miqësore, parashutisti lufton në mënyrë më efektive, kursen municion dhe është një objekt më i rrezikshëm për kundërshtarin. Gjatë Luftës së Dytë Botërore, parashutistët shpesh dilnin vullnetarë për të shërbyer në ato njësi, por ata gjithashtu zgjidheshin sipas aftësive të tyre. Në Luftën e Dytë Botërore, të llogaritur për të gjitha anët që përdorën parashutat, humbjet e njësitë të parashutës ishin përgjithësisht tre herë më të mëdha se të tjerat. Gjatë pushtimit gjerman të Kretës, humbjet me parashutë ishin 58%. Paratrupat Sovjetik humbën rreth 70% në betejën e Vyazma në vitin 1942. Në operacionin „Kërcimi i kalit” pranë Drvar në Jugosllavi, parashutistët gjermanë pësuan 62% humbje. Paratrupat britanikë pësuan rreth 80% humbje në operacionin e dështuar të „Market – Garden” në Hollandë. Divizioni 82 i parashutës Amerikane në Sicili pësoi 27% humbje, dhe në ditën D në Normandi 46%. Parashutat e asaj epoke kishin një shpejtësi më të lartë



Me zhvillimin e avionëve gjithnjë në rritje të transportit dhe parashutave më të sigurta, midis dy luftërave botërore më shumë vende filluan të ndërtonin njësi parashutë si një aftësi të re ushtarake. Njësitë e para me parashutë u formuan në vitet 1930 në BRSS, SHBA, Gjermani dhe Britani, pasi ato tashmë kishin aviacion më të përparuar

të zbritjes dhe pritëshin dëmtime të uljes me parashutë. Ulja në një terren të pabarabartë ose të pyllëzuar rrëzoi automatikisht një përqindje të caktuar të luftëtarëve. Taktikisht, të gjitha qëllimet e rëndësishme të kundërshtarit ishin në një terren më të lartë, mbizotërues,

mundësisht të pyllëzuar për t'u maskuar nga mbikëqyrja ajrore. Dilema e komandës ishte nëse ishte më mirë të zgjidhej një zonë e sigurt në një ulje disa kilometra nga objektivi, e cila humbi efektin e befasisë, ose në kurriz të shpejtësisë dhe befasisë për të kërcyer sa më afër dhe madje direkt në objektivi. Për shkak të informacionit të dobët mbi vendndodhjen e saktë të forcave gjermane, parashutistët Sovjetikë në operacionet e Dnieper në vitin 1943 u hodhën në pozicione të papritura gjermane. Humbjet ishin mbi 50%, ulja nuk u krye plotësisht dhe parashutistët që mbijetuan u organizuan në grupe të vogla, disa prej tyre duhej të bashkoheshin me njësitë lokale partizane. Nga 4,600 parashuta që zbarkuan, vetëm rreth 230 arritën të bashkohen me shumicën e forcave fqinje. Për shkak të përvojës së këtij operacioni të pasuksesshëm, si dhe humbjeve të mëdha në uljen me parashutë në Vyazma më herët



në vitin 1942, pas përfundimit të luftës, Stalini shpërfilli rekomandimet për nevojën e zhvillimit të njësive parashutë. Vetëm pas vdekjes së tij në BRSS, ai filloi të investonte në njësitë parashutë në nivelin e divizionit. Në shumë vende, organizata ushtarake formon institucionalisht zhvillimin e aftësive ushtarake. Doktrina e ushtrisë ndikohet fuqimisht nga ata që e praktikojnë atë dhe justifikojnë ekzistencën e saj. Në rastin e njësive parashutë të fuqive të mëdha, ekziston një mit për domosdoshmërinë e tyre bazuar në traditat e Luftës së Dytë Botërore. Nga ana tjetër, përvoja tregon se në luftën evropiane të gjithsej 16 parashutistëve të zbarkuar nga ato palë ndërluftuese që kishin aftësi të tilla (aleatët perëndimor, BRSS dhe

armikut, njësitë e parashutës mbeten të rëndësishme për shkak të rrezes strategjike të rritur. BRSS kreu dy ulje të mëdha parashutash (Vyazma dhe Dnieper) gjatë Luftës së Dytë Botërore. Megjithëse të dy u shpallën të pasuksesshëm, deri në vitin 1985 BRSS kishte tetë divizione parashutash, ndërsa sot Rusia ka katër divizione. Ekzistenca e njësive të parashutës përkundër kompleksitetit të përdorimit të tyre dhe kostos së trajnimit dhe mirëmbajtjes është një shembull i mirë kur diskutohet për paqëndrueshmërinë e doktrinës ushtarake. Në këtë rast, si në shumë të tjerë, elitizmi i një aftësie të veçantë ushtarake injoron dështimin dhe vazhdon të justifikojë ekzistencën e tij. Koncepti i hedhjes së forcave pas vijave të armikut me

të cilët kishin pak ose aspak kapacitet për të kundërshtuar, të tilla si Belgjika dhe Franca kundër rebelëve në Kongo ose Shtetet e Bashkuara në Grenada dhe Panama. Në Luftën e Vietnamit, Shtetet e Bashkuara kryen vetëm një ulje parashutistësh me një forcë prej një batalioni, sepse gjatë gjithë luftës manovra vertikale u krye duke përdorur helikopterë. Në Luftën e parë të gjirit, planifikuesit hodhën poshtë idenë e kërcimit, duke besuar se ishte një rrezik i panevojshëm që nuk do të ndikonte në mënyrë të konsiderueshme në suksesin e operacionit. Në fillim të luftës në Afganistan në vitin 2001 dhe në Irak në vitin 2003, u bënë disa ulje taktike me parashutë, në zonat e sigurta të uljes. Por nuk u bë asnjë hedhje e ngjashme me parashutë si në Luftën e Dytë Botërore, sepse thjesht nuk kishte nevojë për të në luftërat e fundit. Duket se sot arsyetimi i vetëm i vërtetë për përdorimin e parashutave në një operacion ushtarak është depërtimi i njësive speciale. Ata gjithmonë veprojnë në grupe të vogla, që do të thotë se nuk ka rrezik të humbjeve katastrofike në krahasim me uljen e një njësie të madhe të këmbësorisë. Por më e rëndësishmja, njësitë speciale përdorin parashuta dhe pajisje speciale. Parashutat e llojit „krah” drejtohen lehtë dhe, ndryshe nga parashutat e uljes, kanë shpejtësi më të lartë horizontale dhe rënie më të ngadaltë. Nuk ka nevojë të kërkohet një zonë e posaçme uljeje për ta dhe gjithçka që nevojitet është një pastrim me dimensione 50 me 50 m. Edhe moti nuk duhet të jetë ideal. Njësitë speciale mund të bëjnë të ashtuquajturën kërcime të larta me hapje të lartë. Ai lejon parashutat të fluturojnë më shumë se një kilometër nga pika e kërcimit, të hidhen nga territori i armikut dhe të fluturojnë drejt objektivit. Kërcime të tilla zakonisht planifikohen natën, ku të gjithë parashutistët janë në komunikim me njëri-tjetrin dhe zbresin në një mënyrë të koordinuar. Ky lloj zbarkuesi i parashutave ka një shans të vërtetë të mbetet pa u vërejtur dhe me të vërtetë të befasohej. Mbjajtja e një aftësie të tillë ushtarake (përdorimi i parashutave për të infiltruar në njësitë speciale) është shansi i vetëm për parashutistët që të mbijetojnë nga dilema e të qenit një relike e Luftës së Dytë Botërore dhe roli i tyre në luftën moderne ka kohë që është tejkaluar.



Gjermania), vetëm katër u konsideruan të suksesshëm. Pesë u shpallën një katastrofë dhe shtatë "Fitorja Pirro" - pjesërisht për shkak të humbjeve të tepërta. Paratrupi më i madh në histori ishte një dështim i plotë, ulja e aleatëve në operation „Market Garden” në të cilën u hodhën 20,000 parashutistë nga 1,750 aeroplanë. Paradoksi në zhvillimin e doktrinës së manovrimit vertikal me njësitë parashutiste është se ishin perspektivat e vogla për sukses dhe sakrificat të mëdha në luftime që kontribuan në krijimin e një tradite të fortë parashutimi. Prandaj, jo vetëm që askush nuk guxoi të vinte në dyshim arsyetimin taktik të parashutistit, por edhe më shumë u investua në këtë koncept gjatë Luftës së Ftohtë. Edhe kur helikopteri shfaqet si një mjet i manovrimit vertikal si një zgjidhje e shkëlqyeshme për një ulje më të sigurt të forcave prapa linjave të

parashutë u zhvillua për të shmangur një pozicion të rrugës në llogore, si ai në Luftën e parë botërore. Ideja për të prishur mbrojtjen e kundërshtarit duke ndërmarrë një sulm të befasishtëm në thellësi ishte aq magjepsëse, sa që pavarësisht rezultateve të dobëta në Luftën e Dytë Botërore, ajo mbijetoi si e qëndrueshme, e justifikuar dhe mbresëlënëse. Në realitet, duke parë luftërat e 60 viteve të fundit, askush nuk ka vendosur të hidhet me parashutë në sfondin e një kundërshtari të barabartë, i cili kishte aftësi serioze ushtarake. Ulja e parashutës së fundit kundër një kundërshtari të ngjashëm u bë në luftën e Dytë Arabo-Izraelite në vitin 1956 për të pushtuar Kanalin e Suezit. Me ardhjen e raketave të mbrojtjes ajrore, rreziku për transportin e avionëve është bërë shumë i madh. Që nga ajo kohë, parashutimi është kryer vetëm kundër kundërshtarëve të vegjël dhe të dobët,

Gjorgji Veljovski

# Vrasja e një fizikani bërthamor në Iran



**V**rasja e fizikantit bërthamor mund të jetë kryer nga izraelitët, por ka një numër të konsiderueshëm të vendeve të tjera që nuk duan ta shohin Iranin me armë bërthamore. Shtetet e Bashkuara konsiderohen si një vend i tillë, por disa vende arabe ndjehen të njëjtën mënyrë. Rusët mund të mos jenë të entuziazmuar me një Iran të armatosur me armë bërthamore në jug të tyre sepse Teherani dhe Moska janë miq tani, por kundërshtarët po ndryshojnë dhe armët bërthamore janë gjithmonë arsyeja. Kjo sugjeron që është e arsyeshme të supozohet se ishin izraelitët ata që, duke pasur parasysh pikëpamjet e Iranit, kanë më shumë përfitime. Vrasja nuk është një veprim i lehtë për të eliminuar njerëzit kryesorë, duke qenë se ai ishte kryer në territorin armiqësor dhe mbart rrezikun e dështimit dhe të hakmarrjes. Është një veprim racional vetëm në dy raste: si një pengesë për të frikësuar një organizatë ose shtet në ndryshimin e politikës ose në vrasjen e një personi i cili do të ishte vendimtar në bllokimin e zhvillimit të paqëllimtë të ngjarjeve të caktuara, por jo në një kuptim të dyanshëm. Fokusi im është në kategorinë e dytë, e cila duket se përshkruan sulmin në Iran. Atentati

Shefi i programit iranian, Mohsen Fahrizadze, një fizikan bërthamor iranian dhe «truri» për armët bërthamore iraniane, u vra në nëntor të vitit 2020 në qytetin Absard afër Teheranit. Ai mendohet të jetë vrarë nga izraelitë, ose më mirë nga agjentët e Mossad, motivi i të cilëve ishte të gjymtonte programin e armëve bërthamore të Iranit duke vrarë njeriun më të rëndësishëm për suksesin e tij



duhet të ketë një ndikim të rëndësishëm në kërcënimin që ia vlen të përpiqet, i cili do të thihetë të gjitha rreziqet dhe pasojat e dështimit eventual dhe hakmarrjes. Sipas gjithçkaje që mund të analizohet, një gjë është e vërtetë, dhe kjo është se pa të programi do të zhvillohet shumë më ngadalë ose do të marrë një kurs tjetër. Vrasja është një goditje e madhe për shërbimet sekrete të Iranit. Një individ i rëndësishëm strategjikisht është një dukuri e rrallë, dhe për ta arritur atë, operativët e inteligjencës duhej të mblidhnin informacion të saktë, dhe analistët duhej të përcaktonin nëse informacioni ishte i vlefshëm. Identifikimi i personit nuk është i lehtë dhe të gjitha lëvizjet duhet të monitorohen, me celularë (një gjurmim i tillë mund të jetë më i lehtë), por edhe me pajisje të tjera. Rolin kryesor në të gjithë operacionin është që një model duhet të zbulohet në mënyrë që vrasësi të sulmojë. Gjëja më e rëndësishme është të identifikojmë lëvizjet e ardhshme të qëllimit. Për më tepër, qëllimi nuk duhet të sigurohet në mënyrë efektive në çdo kohë. Ideale është kur është i mbrojtur minimalisht dhe ndjek një rutinë shumë të parashikueshme të lëvizjes nëpër zona ku vrasësit mund të presin të pazbuluar. Sulmuesit kanë nevojë për njoftime të mjaftueshme për të qenë në gjendje të planifikojnë se ku synimi do të jetë më i prekshëm, pa dikush që parashikon se dikush do të kryejë një veprim të tillë në atë vend. Kjo është arsyeja pse autorët e krimit duhej të kishin një rrjet të fortë agjentësh në të gjithë Iranin dhe e dinin saktësisht rrugën e Mohsen Fahrzadze dhe sigurinë e tij. Një makinë bombë shpërtheu në rrugë, duke çaktivizuar automjetin e parë në kolonë, pas së cilës automjeti i Mohsen u ndalua dhe u qëllua për vdekje nga



vrasësit profesionistë. Ajo që lë një përshtypje të madhe në të gjithë këtë ngjarje është fakti që nëse një person është kaq i rëndësishëm për një vend, pse ta ngisni atë në një makinë të paarmatosur dhe si mund të përdoren zakonet dhe rrugët e parashikueshme të lëvizjes me siguri minimale. Një sfidë tjetër ndaj atentatit është kërcënimi i hakmarrjes. Një përgjigje proporcionale nëse Izraeli ishte me të vërtetë shteti që kreu atentatin është një kundër-atentat ose, ka shumë të ngjarë, në këtë rast, një sulm terrorist. Rreziku tani është që atentatet dhe kundër-atentatet mund të dalin jashtë kontrollit dhe nëse kjo ndodh, çdo gjë, qoftë edhe një luftë e plotë, është një skenar i mundshëm. Në këtë pikë, ajo që ka rëndësi për momentin është kush beson se Irani është përgjegjës, gjë që mund të çojë në një përgjigje të zemëruar nga Irani dhe një përshkallëzim të konflikteve në Lindjen e Mesme.

Në lidhje me atentatin si një mjet për zgjidhjen e problemeve të sigurisë dhe rreziqeve të shkaktuara nga aktivitetet e një personi, duhet kuptuar argumenti moral kundër vrasjes ose qëllimi praktik i pacifizmit. Personalisht, unë mund të kuptoj pse vrasja është një dukuri e rrallë: së pari është e vështirë të bëhet dhe së dyti, ai ka potencialin për pasojë marramendëse për sigurinë e të gjithë rajonit. Por kur "operacioni" kundër një personi mund të rrisë sigurinë e kombit që kryen atentatin, duket të paktën po aq legjitime sa pushtimi. Problemi nuk është vetëm moral, por edhe praktik, në tërësi. Herët ose vonë, skenarë dhe vizione të ndryshme për këtë ngjarje do të lëshohen për publikun, të cilat mund të jenë të një rëndësie thelbësore, por rrjedha e ngjarjeve në vitin 2021 në këtë zonë nuk do të jetë aspak e njëjtë pas kësaj zbutjeje.

Dr. Aleksandër Petrovski





## Legjendat e qiellit maqedonas

**N**e nuk do të bëjmë një rishikim dhe analizë historike se cilit vend i perkiste dikur kjo zonë, të vetëdijshëm se koha, sundimtarët dhe ngjarjet historike ndryshuan emrin e vendit, si dhe emrat dhe mbiemrat e aktorëve. Dhe, jo vetëm që ndryshuan emrat personalë dhe emrat e vendeve, por edhe shenjat dhe regjistrimet për përkatësinë shtetërore të aeroplanëve, si dhe pamjen dhe shenjat e uniformave të pilotëve. Në atë drejtim, personalitetet dhe ngjarjet lokale, veçanërisht nga aviacioni-aviacionit, si dhe kudo në botë, lanë dëshmitë e tyre, fotografitë dhe gjurmët historike, të cilat janë ringjallur deri më sot. Ato kujtojnë të kaluarën, ngjarje të mira dhe të këqija, dëshirën për të krijuar ose mbrojtur copën e tokës dhe qiellin e lirë, për të ndërtuar të ardhmen. Dhe dokumentet arkivore dhe personale, së bashku me kujtesën individuale dhe kolektive, gjithmonë do t'i dëshmojnë ato. Në atë drejtim, saktësisht kjo zonë maqedonase, tani shteti ynë i pavarur, ka qenë gjithmonë një udhëkryq në

Duke ju përgëzuar për Vitin e Ri 2021, me një dëshirë për shëndet, mirëqenie, paqe dhe sukses në aktivitetet personale dhe shoqërore, ne do të vazhdojmë të kujtojmë aviatorët ushtarakë maqedonas që lanë një gjurmë të pafundësive qiellore

Ballkan. Një udhëkryq i mbushur me shumë kalime të rëndësishme dhe ngjarje tregtare, por edhe ngjarje historike të aviacionit të cilat, mbi të gjitha, kishin të bënin me mbrojtjen ushtarake ose aktivitetet pushtuese. Ato vërehen dhe ruhen në kujtimet personale dhe në raftet e arkivave historike dhe muzeumeve, pjesërisht në vendin tonë, dhe shumica e tyre në ish-vendin dhe në të gjithë botën. Arsyet për këtë mund të kuptohen përmes një përmbledhjeje të shkurtër historike të pranisë së aeroplanëve, dhe posaçërisht aviatorëve ose pilotëve, pikërisht këtu. Kështu, ata që janë të painformuar, mund ta kuptojnë më lehtë pjesëmarrjen e pilotëve tanë legjendarë maqedonas në periudha të ndryshme kohore, uniforma dhe shenja të

ndryshme. Arkivat historike turke mbajnë akoma dokumente që konfirmojnë se në zonën e Rumelisë, ku bënte pjesë pjesa më e madhe e rajonit tonë, kishte aeroplanë të vendosur, që nga viti 1909. Dy aeroplanë ishin të vendosur në Rumelin Lindore dhe dy aeroplanë ishin të vendosur në Rumelin Perëndimore. Dokumentet datojnë nga periudha e sundimit Osman. Këto janë dëshmi se njerëzit lokalë për herë të parë panë aeroplanë në vitin 1909. Hapat e parë drejt krijimit të Forcave Ajrore u bënë në vitin 1909, kur shteti i atëhershëm serb nënshkroi një marrëveshje për të blerë dy balona. Balonat mbërritën gjatë vitit 1910 dhe fluturimet e para në to u bënë nga pilotët e huaj. Në fund të vitit 1910 ose në fillim të vitit 1911, piloti rus Boris Maslenikov arriti



në vendin e atëhershëm dhe bëri disa fluturime me avionin e tij të tipit "Farman IV". Aeroplani i parë që u soll dhe u vendos në këtë zonë maqedonase, brenda Mbretërisë së atëhershme, ishte aeroplani i tipit "Dux - biplane" (që do të thoshte: Dux me dy krahë), gjatë vitit 1912. Është prodhuar në qytetin e Moskës, në ish-Perandorinë Ruse. Ajo u ndërtua si një kopje e avionëve të atëhershëm francezë. Gjatë blerjes së tij, u ra dakord që një ekuipazh teknik fluturimi dhe teknik, pilot dhe mekanik avioni të mbërrinin me të. Ky avion u prokurua gjatë periudhës së tërheqjes së ushtrisë osmane, por edhe në përgatitje të periudhës së re dhe luftërave që pasuan.

Në fund të tetorit të vitit 1912, me hekurudhë, avioni i Dux arriti në Beograd, dhe prej andej në stacionin hekurudhor në Veles. Piloti Agafov dhe mekaniku Savalev ishin gjithashtu në tren. Destinacioni përfundimtar do të ishte në stacionin hekurudhor të Prilepit, dhe prej andej të vendoset në aeroportin e përkohshëm në Kanatlarci, më larg nga Prilepit. Në Veles, piloti i punësuar Aleksandar Agafov, në marrëveshje me mekanikun e avionëve Savelev,

vendosi të shkarkojë aeroplanin. Ideja ishte ta mblidhnim atë dhe të bëjmë një fluturim për në Prilep. Gjatë atij fluturimi, të gjitha karakteristikat e tij fluturuese dhe teknike do të shqyrtoheshin, dhe aeroplani, i testuar plotësisht, do të ulej në aeroport në Kanatlarci. Kur avioni "Dux" u shkarkua në Veles, piloti Agafov arriti në përfundimin se një motor Gnom me një fuqi prej 50 kf arriti me të, dhe jo me një motor me një fuqi prej 75 kf, siç kërkohesh. Agafov mendoi se me këtë fuqi të motorit ai nuk mund të arrinte një lartësi të madhe, me të cilën do të fluturonte mbi kodrat e masivit malor të Pletvarit. Në fund të këtij udhëtimit, u mor një vendim përfundimtar për ta kthyer atë në Shkup. Gjatë së njëjtës periudhë, gjashtë pilotë nga Aviacioni ynë Mbretëror i atëhershëm u dërguan për trajnimin e pilotëve në Francë. Pas provimeve dhe përgatitjeve të gjata, si dhe pas kthimit të pilotëve tanë, nga vendi i atëhershëm, nga trajnimi në Francë, u mor një vendim i ri. U vendos që avioni të "testohej" me fluturime mbi aeroportin në Shkup. Disa prova u bënë deri në fluturimin përfundimtar, i cili u bë më 10 dhjetor të vitit 1912 (sipas kalendarit të vjetër, 27 nëntor të vitit

1912). Bazuar në të dhënat historike, në prova, avioni u pilotua nga toger J. Jugoviç dhe rreshter M. Petroviç, megjithatë, fluturimi më i rëndësishëm, u realizua nga piloti i punësuar rus. Fluturimi përfundimtar u krye mbi Shkup, dhe sipas të dhënave të dokumentuara, kryesisht nga gazeta e atëhershme "Vardar", ai arriti një lartësi fluturimi prej rreth 1200 m. Në këtë ngjarje, e cila ishte njoftuar më parë, morën pjesë një numër i madh i banorëve të Shkupit, personalitete të larta, nëpunës civilë, të rinjë dhe esnafë të qytetit. Rasti u nderua nga kryetari i atëhershëm i qytetit të Shkupit, Spiro Hadzi Ristiç, i cili mbajti një fjalim. Kështu, banorët e Shkupit dhe shumë vizitorë nga pjesë të tjera të vendit patën mundësinë të shohin përsëri një aeroplan mbi qiellin e tyre. Pas pak, i njëjti aeroplan u dërgua si ndihmë ushtarake për ushtrinë malazeze gjatë rrethimit të Shkodrës. Roli i tij erdhi në misionet e zbulimit për të ndërtuar strategji ushtarake. Pas përfundimit të misionit të tij, aeroplani u kthye dhe ishte pajisur me një motor "të ri" më të fuqishëm, lëvizur nga një avion francez i shkatërruar më parë Farman HF 20. Menjëherë pas misionëve të tij

fillestare ushtarake, avioni Dux-Biplan u kthye në një bazë ushtarake në Nish (Serbi) ku u përdor për fluturime stërvitore për pilotët e sapo trajnuar. Pikërisht në Nish ishte krijuar Komanda e parë e Aviacionit e ushtarak të shtetit mbretëror të atëhershëm. Komanda gjithashtu kishte nën juridiksionin e saj aeroportin i cili ndodhej në Tropansko Pole, afër Nishit. Sidoqoftë, gjatë luftërave ballkanike, si dhe gjatë Luftës së parë botërore, kjo hapësirë qiellore kryqëzohej çdo ditë me disa avionë të dikujt tjetër. Fluturimet e para ushtarake në këtë zonë u përdorën për zbulim, por edhe për transferimin e postës së rëndësishme, kryesisht nga komanda ajrore në Novi Sad (Serbi) në aeroportin ushtarak në Shkup. Menjëherë më pas, gjatë vitit 1919, u krijua një linjë e rregullt për trafikun postar nga Beogradi në Shkup. Fundi i Luftës së parë botërore nuk përfundoi zhvillimin e aeroplanëve në këtë zonë. Përkundrazi, sipas dokumenteve të konfirmuara dhe kujtesës kolektive, zhvillimi i kësaj fushe u intensifikua edhe më shumë.

Në atë drejtim, në Shkup u krijua regjimenti i 3-të i Aviacionit Ajror, i cili si fusha ajrore dhe aeroporte përdorej: aeroporti në Shkup dhe zona e Petrovec afër Shkupit; Razhanovska Kosa afër Kumanovës; aeroportet në Strumicë, Manastir, Kanatlarci dhe të tjerët. Përveç formacioneve ushtarake, gjatë vitit 1923 u formua bordi i parë i rrethit i Aeroclubit Mbretëror në Shkup, i cili në vitin 1925 ai gjithashtu kishte avionin e tij Codron. Sigurisht, ky aeroklub ishte gjithashtu nën mbrojtjen dhe ndikimin mbresëlënës të udhëheqjes ushtarake. Aviacioni në këtë zonë kujton trafikun e parë tregtar - udhëtarëve në fluturimin nga Beogradi për në Shkup dhe anasjelltas në vitin 1928. Aeroplani ishte i tipit "Potez", që mbante pesë pasagjerë dhe 250 kg bagazh. Në fillim të viteve 1930, u krijua Shkolla Ushtarake e Aviacionit në Shkup, ku u trajnuan pilotët e parë rezervë ushtarakë. Aeroplanët e „Brandenburgut të Mesëm” u përdorën në shkollë. Me disa ulje dhe ngritje, si dhe një numër të vogël të viktimizeve, ky trajnim pilot vazhdoi deri në fillim të

Luftës së dytë botërore. Duke marrë parasysh përpjekjet e vazhdueshme për pushtim dhe kolonizim të kësaj zone maqedonase, kishte ndryshime të vazhdueshme në emrat personalë dhe mbiemrat e popullatës lokale. Me këtë, si dhe me regjistrimin e vazhdueshëm të aktiviteteve të aviacionit dhe aktorëve në qendrat ushtarake të Mbretërisë së atëhershme, jashtë Shkupit, dokumentet personale, fotografitë dhe shënimet e aktiviteteve të këtyre pionierëve të aviacionit gradualisht u humbën. Ngjarje të ngjashme, në lidhje me dosjet personale dhe të dhënat e pilotëve ushtarakë nga ish Republika Demokratike, Popullore ose Socialiste e Maqedonisë, brenda shtetit Jugosllav, u përsëritën pas përfundimit të Luftës së dytë botërore. Ato, sipas rregullave ushtarake, kryesisht mbaheshin në qendrat e atij vendi, kryesisht dhe të kuptueshme, nën velin e "sekretit ushtarak". Sigurisht, disa prej tyre ishin në Shkup, por asnjëherë dhe askund nuk u ndanë sipas kombësisë. Lidhur me sa më sipër, kjo temë bëhet unike dhe më e vështirë, dhe është edhe më e vështirë të gjesh dokumente dhe fotografi të përshtatshme. Prandaj, autori dhe revista "Mburoja" bëjnë hulumtime dhe përpjekje maksimale për të gjetur dhe zbuluar figurat legjendare dhe historike të aviacionit ushtarak maqedonas. Unë gjithashtu u bëj thirrje lexuesve ose adhuruesve të historisë së aviacionit ushtarak që nuk është zbuluar plotësisht ose prezantuar publikisht, deri më sot. Të nderuar lexues, ju mbetet juve të bëni kronologjinë dhe hulumtimin tuaj mbi kohën dhe periudhat në të cilat personat e paraqitur ishin edukuar, trajnuar ose vepruar si aktivistë të aviacionit. Për të gjithë ata që kanë kontribuar në mbrojtjen e vendit të tyre dhe në zhvillimin e aviacionit ushtarak në këtë zonë, t'i njohin ata me uniformat e duhura dhe në avionët ushtarakë që ishin pjesë e realitetit lokal. Përveç kësaj, autori i këtyre teksteve dhe revista "Mburoja" mbeten të hapur për bashkëpunim dhe plotësim të të dhënave, dokumenteve dhe fotografive të paraqitura, të gjitha me qëllim të zbulimit, kujtimit dhe plotësimit historik të të dhënave mbi legjendat e qiellit maqedonas. Në të njëjtën kohë, nuk duhet lënë mënjanë fakti që këta personalitete, pa mëdyshje, bënë histori, por gjithashtu hapën rrugën për teknologji të reja aeronautike dhe rritjen e brezave të rinj.



Gjorgji Čačkurov



## Në luftën për të drejtat e grave Rosa Plaveva dhe Nakie Baram

**R**osa Plaveva ishte një grua ilindenase dhe revolucionare, një shoqe e Kemal Atatürkut. Më 1 maj të vitit 1909, Rosa, së bashku me burrin e saj Ilija Plavev, formuan Organizatën Socialdemokrate të Shkupit. Në vitin 1919, ajo ishte një nga themeluesit e Partisë socialiste të punëtorëve të Jugosllavisë SRPJ dhe më 29 shkurt të vitit 1920, Rosa Plaveva themeloi Organizatën e grave socialiste në Shkup, e cila mbronte pagën e barabartë për burrat dhe gratë, për të shfuqizuar shfrytëzimin dhe për votimin aktiv dhe pasiv të grave. Rosa Varnalalievja, më vonë Plaveva, lindi në vitin 1878 në Veles dhe vdiq në Beograd në vitin 1970. Ajo lindi në një familje bukëpjekësish si Rosa Varnalievja. Ajo u shkollua në Veles, dhe pastaj në Sofje. Atje i bëri kontaktet e saja të para me lëvizjen socialiste. Në vitin 1900 ajo u bë anëtare e organizatës së parë socialiste në Maqedoni, e formuar në vitin 1894 nga Vasil Glavinov në Veles. Rosa gjithashtu mori pjesë aktivisht në Kryengritjen e Ilindenit. Në ditët e Revolucionit Xhonturk, së bashku me Nakie Bajram, ata organizuan gratë turke në luftën kundër zareve dhe velit. Në vitin 1908 ajo organizoi demonstrata në Shkup për barazinë e grave dhe në vitin 1909, së bashku me burrin e saj, Ilija Plavev, ajo punoi për formimin e një organizate socialdemokrate në Shkup, e cila u formua në 1 maj të vitit 1909, dhe

Përpjekjet për të bashkuar dhe organizuar gratë në Maqedoni përkujnë me mbajtjen e Konferencës së parë ndërkombëtare të socialistëve në vitin 1907 në Shtutgart, Gjermani. Në mesin e grave maqedonase në këtë drejtim ishin Rosa Plaveva, të cilën e quanin edhe si maqedonasja Klara Cetkin dhe Nakie Bajrami, një mësuese e kombësisë turke, e cila luftoi për të drejtat e grave duke organizuar demonstrata për të refuzuar velin në këtë zonë

anëtarët e saj u bënë Nakie Bajram dhe burri i saj, Ferid Bajram. Në vitin 1917, ajo mbledhi nënshkrime nga gratë e Shkupit për një rezolutë që kërkonte lirinë e Rosa Luksemburgut dhe Karl Liebknecht nga burgu dhe arriti të mbledhë rreth 100 nënshkrime. Në vitin 1920 angazhimi i Rosa Plaveva për të hapur një farmaci falas dhe gjithashtu luftoi për punëtorët të merrnin falas kontrollin mjekësor dy herë në javë. Rosa ishte gjithashtu aktive gjatë Luftës Nacionalçlirimtare, dhe pas luftës

jetoj në Beograd, ku edhe vdiq. Rosa ishte e njohur nga mënyra e veshjes, me një kostum burrash me kravatë. Nakie Bajram ishte një mësuese maqedonase e kombësisë turke, një socialiste dhe një luftëtare për të drejtat e grave, për shkrim-lëximim e gruas muslimane dhe refuzimin e zareve dhe velit. Nakie Bajram lindi në vitin 1889 dhe vdiq në vitin 1962. Sipas nipit të saj, akademik Gazanfer Bajram, ajo vjen nga një familje e arsimuar ku respektoheshin të drejtat e grave. Në periudhën midis viteve 1907-1908, u themelua "Shoqata Turke", një shoqatë në të cilën rreth 50 grua u martuan me oficerë të ushtrisë turke. E ndikuar nga Revolucioni i Ri Turk në vitin 1908, Shoqata zhvilloi një takim në shtëpinë e Rosa Plaveva, ku ata po përgatiteshin për një "shpërthim" publik të grave muslimane me parullën "Mjaft errësira e syve, ne duhet të jetojmë si të gjitha gratë e tjera në botë". Nakie Bajram gjithashtu merr pjesë në mbledhje. Mitingu u zbulua dhe u ndërpre brutalisht nga qeveria dhe oficerët, dhe Rosa Plaveva u arrestua dhe u poshtërua publikisht. Pas Luftës së Dytë Botërore, Nakie Bajram si mësuese ishte veçanërisht e përfshirë në "refuzimin" dhe shkrim-lëximim e gruas muslimane në Republikën Socialiste të Maqedonisë, në proceset e së cilës ajo është përfshirë me shumë entuziazëm. Ligji që ndalon veshjen e zareve dhe mbulesës u miratua më 12 janar të vitit 1951.

Antoanela Dimitrievska

# Avionët „Messerschmitt Bf -109”, „Focke Wulf-190”



**F**utja mbresëlënëse e Messerschmitt Bf-109 në skenën botërore dhe tiparet e tij moderne dhe inovative të pasqyruara në Luftën civile spanjolle dhe Luftën e dytë botërore, veçanërisht në Betejën e Britanisë, çimentuan seriozitetin dhe aftësinë e Luftwaffe (Forca Ajrore Gjermane) për një produkt të padiskutueshëm dhe cilësor për nevojat e aviacionit ushtarak. Por, përkundër suksesit fillestar të Bf-109 në betejat ajrore mbi jug-lindje të Anglisë, ky avion u ndalua në misionin e tij dhe u ngrit nga rivali i tij, i shkëlqyeshmi „Supermarine Spitfire”. Duelët e ndërsjellë rezultuan në një avantazh minimal, por shumë të rëndësishëm të luftëtarit britanik. Ato treguan disavantazhet e sirenës: kapaciteti mbajtës i karburantit (kapaciteti për vetëm 15 minuta mbi qiellin anglez) dhe manovrueshmëria si hark ose kënd kthyes. Këto elementë janë pjesë e shumë arsyeve për humbjen e forcës ajrore gjermane në Betejën e Britanisë. Zhvillimi i mëtejshëm i avionit

„Supermarine Spitfire”, dhe bashkë me të paraqitja e versionit „Mk V”, alarmoi nevojën për një lojtar të ri që do t'i përgjigjet sfidave. „Focke Wulf 190”, ose i njohur midis pilotëve të aleatëve si „Butcher Bird” (Zogu Kasap), ishte përgjigjja e sfidave

të paraqitura nga Beteja e Britanisë, në një kohë kur aviacioni aleat po fitonte terren në qiellin mbi Evropë. I dizenuar në fund të viteve 1930 nga inxhinieri gjerman aeronautik Kurt Tank, i 190-ti ishte një avion që ofroi një hap të ri inovacioni në kryerjen e detyrave



dhe nevojave me shumë qëllime. Ajo u krijua në përgjigje të nevojave të Luftwaffe gjermane, për një avion tjetër që do të luftonte "krah për krah" me "Messerschmitt Bf-109" tashmë të provuar. Fillimet e Fw-190 datojnë pak para luftës, kur u prodhua në 1939 pas disa projekteve të dështuara nga Kurt Tank. Ky pohim nga forcat ajrore gjermane u bazua në përdorimin dhe performancën e motorit të saj "yll" BMW 801 dhe manovrueshmërinë e avionit. Në atë kohë, nuk ishte e zakonshme që një luftëtar me një vend të vetëm të kishte një motor "yll", pasi mendohej se madhësia e motorit shkaktoi peshë shtesë, dukshmëri joadekuate për pilotin, ftohje e vështirë dhe elementë të tjerë që do të ndikonin ndjeshëm në përgjithësi performancës. Inxhinieri gjerman ishte i vendosur të krijonte një aeroplan që nuk karakterizohej vetëm nga shpejtësia. Procesi krijues u zhvillua me elemente të paracaktuara, domethënë, ai pohoi se dëshira ishte të krijonte një aeroplan që, përveç manovrueshmërisë dhe shpejtësisë, do të ishte i ngurtë, rezistent ndaj dëmtimit në kushtet e betejës, i ruajtur shpejt dhe lehtë në tokë dhe posedojnë arsenal serioz të armëve. Përveç detyrës primare dhe karakteristikave të luftëtarit, performanca e shkëlqyeshme e motorit siguroi një kapacitet më të madh mbajtës, kështu që 190-ta gjithashtu kishte për qëllim përdorimin e tij në rolin e luftëtar-bombardues dhe gjahtar nate. Versioni „Focke Wulf A” hyri në përdorim operativ në vitin 1941, kur shpejt provoi të ishte një aeroplan superior mbi qiellin Evropian, por enigma e zgjidhjes së problemit në duela me Supermarine Spitfire Mk V - harku i tij i ngushtë i manovrimit, përpara se gjithçka në lartësi të ulët dhe të mesme, ekzistonte ende. Problemi ekzistues ka shkaktuar zhvillimin dhe modifikimin e shumë varianteve me qëllim të veçantë. Risi në ndërtimin e avionëve ishte përpara kohës së saj. Dallimi nga avioni i atëhershëm dhe mekanizimi i përparuar mund të vërehej në disa segmente. Shumica e avionëve në atë kohë mbështeteshin në mekanizimin hidraulik, ndërsa 190-ta ishte ndër pionierët, të cilët përveç hidraulikës, përdornin edhe mekanizimin elektrik. Rrotat, përplasjet dhe krahët mundësoheshin nga motorë elektrikë individualë. Sipas Kurt Tank, përcjellësit elektrikë ishin më të ngurtë dhe



rezistentë, duke siguruar një shans më të mirë për të mos u dëmtuar në betejë. Dizajni i rrotave ishte i ndryshëm nga rrotat e "Bf -09" - ai kishte një drejtim të brendshëm grumbullimi, i cili siguronte një stabilitet më të madh gjatë uljes dhe ngritjes. Kontrollat e avionit drejtoheshin nga kapëse dhe kushineta speciale, jo kablllo, siç ishte zakon deri atëherë. Ky sistem mundësoi kontroll më të butë dhe më të ndjeshëm të avionit. Dizajni i kabinës ishte përshtatur maksimalisht me nevojat dhe komoditetin e pilotit. Pozicioni i pedaleve siguronte një kënd në trup, i cili siguronte rezistencë më të madhe ndaj forcave g, të cilat gjatë manovrave të mprehta shkaktonin një humbje të përkohshme të vetëdijes.

Kabina ishte gjithashtu e dizajnuar për të siguruar shikueshmëri më të madhe se kabina e Bf-109. Ai përfshinte një metodë të re të katapultimit me ndihmën e pajisjeve të vogla shpërthyesë, një metodë që përdoret gjithashtu në avionët modernë reaktivë. Komandimi i motorit u bë i mundur nga një pajisje elektromekanike që lehtësoi ndjeshëm punën e pilotit. Të gjithë këto segmente inovative ishin një shtyllë mbi të cilën u ndërtuan modifikime të mëtejshme dhe zhvillim të varianteve të reja të "Focke Wulf 190".

Dimitar Danevski





# Dita e Batalionit për mjekësore ushtarake me punë



# mbështetje ke e shënuar

**2** 1 Dhjetori – Dita e Batalionit për mbështetje mjekësore ushtarake, këtë vit, për shkak të vëllimit të shtuar të detyrave dhe përgjegjësive të punonjësve në mbështetje të institucioneve për trajtimin e pandemisë COVID -19, u shënuar me punë. Personeli mjekësor i Armatës, së bashku me homologët e tyre të shëndetit publik, ofruan ndihmë shumë të nevojshme aty ku ishte më se e nevojshme. Dymbëdhjetë mjekë dhe 20 infermierë nga Batalioni për mbështetje mjekësore ushtarake e Armatës janë të përfshirë në punën e klinikave të brendshme ku ka disa departamente COVID. Ekipet mjekësore të Armatës u vendosën fillimisht në qendrën

e triazhit të repartit të brendshëm, ku pacientët pranohen në repartet COVID. Komandantja e Batalionit për mbështetje mjekësore ushtarake nënkolonel Elizabeta Naumovska-Petreski, ajo viziton ekipin e saj çdo ditë dhe ndihmon aty ku është e nevojshme. Misioni bazë i Batalionit për mbështetje mjekësore ushtarake është siguria dhe përmirësimi i shëndetit të pjestarëve të Armatës, kështu dhe gatishmërinë e lartë luftarake të njëjësve, komandave dhe institucioneve të Armatës. Detyrat kryesore të Batalionit janë zbatimimi dhe kontrolli i aktiviteteve parandaluese-mjekësore në njësitë dhe institucionet e Armatës, kujdesi shëndetësor parësor dhe i specializuar i punonjësve në Armatë

dhe MM, sigurimi mjekësor i aktiviteteve në terren të njësisë së Armatës dhe personave VIP dhe delegacioneve nga vendi dhe jashtë vendit, si dhe pjesëmarrja e stafit mjekësor në misionet paqeruajtëse. Batalioni është bartës i realizimit të qëllimit të partneritetit për krijimin e Roli1- spitali i lëvizshëm në terren për mbështetjen mjekësore të Armatës, trajnimi mjekësor i personelit nga Armata dhe Ministria e Brendshme, si dhe anëtarët e NATO -s dhe PFP armatat. Dhe kur është e nevojshme, si në këto ditë kritike, anëtarët e Batalionit të mbështetjes mjekësore ushtarake janë gjithmonë të gatshëm të ndihmojnë aty ku është e nevojshme.

Zhanet Ristoska



## Pushkë automatike modulare "CZ Bren 2"

**P**ushka automatike moderne "CZ Bren 2" u zhvillua nga kompania Çeke "Česká Zbrojovka" dhe është një modifikim i rëndësishëm i pushkës automatike modulare "CZ 805 Bren". Pushka punon në parimin e huazimit të gazrave të barutit, me një më të shkurtër se pistoni i gazit dhe me rrotullimin dhe mbylljen e grilave. Karakterizohet nga saktësia, qëndrueshmëria e lartë, pesha e lehtë, e pajisur me kontrolle dykahëshe për trajtim më të lehtë, ka shina për pranimin e pajisjeve shtesë dhe më shumë. Pushka "CZ Bren 2" mund të ndahet në 3 njësi kryesore të sistemit.

Njësia e parë është kutie e sipërme e pushkës (e bërë nga aliazh alumini 7075 T6), i cili shërben për të integruar tubin me ndërprerësin e flakës, dhomën e gazit, pistonin e gazit me mekanizmin shtypës, mbajtësin e tapës me tapën dhe kunjin e goditjes dhe mekanizmin e kthimit (udhëzuesi dhe susta kthyese). Në të njëjtën kohë, 4 shina vendosen në kutinë e sipërme (një në pjesën e sipërme përgjatë gjithë gjatësisë së saj, dy më të vogla në anët dhe një më e vogël në pjesën e poshtme) për pranimin e pajisjeve. Në kutinë e epërme janë të vendosura pamjet e parafabrikuara mekanike të para dhe pas dhe pamje të ndryshme të tjera vendosen sipas nevojës.

Njësia e dytë është rasti i vogël, dmth strehimi i bërë nga polimer shumë i qëndrueshëm, i cili përfshin futjen e kornizës së municionit, dorezën e pasme, këmbëzën dhe mekanizmin e saj. Ai gjithashtu ka komanda dykahëshe, të tilla si lëshimi / lëshimi i kornizës së municionit, zgjedhësi i shkrepjes dhe lëshimi i qepenit. Specifikimi është butoni i lëshimit të shulit i cili është instaluar përpara këmbëzës, ku me një lëvizje të lehtë të gishtit tregues lirim i fiksuesit nga pozicioni i tij i pasëm. Njësia e tretë është kundaku teleskopik me mbyllje. Prapa është bërë ergonomikisht nga polimer shumë i qëndrueshëm dhe paloset në anën e djathtë të pushkës, ndërsa nuk ndërhyr në të shtënat. Ka aftësinë për të rregulluar gjatësinë (4 pozicione), dhe në fund ka një amortizues gome. Fuçi e pushkës ka një kalibër 5.56 mm dhe është bërë nga falsifikimi i ftohtë, dhe është i brendshëm i kromuar. Brazdat e brendshme bëhen me një hap të djathtë rrotullimi prej 178 mm. Fuçi ka një jetë funksionimi

prej 20,000 fishekësh, ndërsa sistemi i përgjithshëm ka një jetë shërbimi prej mbi 30,000 fishekë. Rregullatori i barutit ka 3 pozicione: pozicioni 1 për shkrepje standarde, pozicioni 2 kur përdoret një armë gjahu ose në kushte baltë, uji ose akulli dhe pozicioni 0 i cili mbyll furnizimin me gaz. Leva e përsëritjes është montuar në një "levë rrëshqitëse" përmes së cilës tërhiqet mbajtësi i shulit. Ai nuk lëviz kur shkrep, dhe mund të vendoset në anën e majtë ose të djathtë nëse përdoruesi dëshiron. Në anët e mekanizmit të këmbëzës vendosen levat e kontrollit të gjuajtjes me 3 pozicione, përkatësisht: S për mbyllje, 1 për goditje të vetme dhe A për qitje automatike. Përndryshe, doreza e pasme është e zbrazët dhe mund të mbajë gjëra të caktuara, dhe në pjesën e pasme të saj mund të vendosen dy futje të ndryshme anatomike (madhësia M dhe L), në mënyrë që të rregullohen sipas dorës së përdoruesit. . . . Pushka e kalibrit 5.56 mm përdor kornizën standarde të municionit metalik me një kapacitet prej 30 fishekësh, të destinuara për pushkë M16 / M4. Demontimi dhe montimi themelor i pushkës gjatë pastrimit është i thjeshtë dhe kryhet pa mjete. Falë modularitetit të pushkës, në një kohë të shkurtër me mjete ndihmëse mund të vendoset një tytë me gjatësi të ndryshme, por duke zëvendësuar pjesë të caktuara kalibri i armës mund të ndryshohet (5.56x45 mm ose 7.62x39 mm). Mund të jetë i pajisur edhe me këmbë, armë gjahu, granatëhedhës CZ 805 G1 me kalibër 40 mm, bajonetë, shina MIL-STD-1913 për marrjen e dritës taktike, pamje të ndryshme kolimatori dhe lazeri, pamje optike ditore dhe nate, kapje vertikale para dhe taktike drita. "CZ Bren 2" ka zhvilluar një familje të tërë pushkësh automatike në 3 kalibra, për municione të NATO-s 5.56x45 mm me 3 gjatësi tyte (207 mm, 280 mm dhe 357 mm), për municione "ruse" 7.62x39 mm me 3 gjatësi tubash (227 mm, 280 mm dhe 357 mm), versioni "CZ Bren 2 BR" për municionin e NATO-s 7,62x51 mm, me gjatësi tubi 407 mm, por edhe versionin civil gjysëm automatik "CZ Bren 2 Ms". Përdoruesit e pushkës janë ushtria e Republikës Çeke, Hungarisë (e cila do të prodhojë pushkën nën licencë), njësia franceze anti-terroriste GIGN dhe njësi të caktuara të Egjiptit, Portugalisë dhe Kamboxhias (policia).

Ivica Dameski



### Shpjegimi i imazhit kryq sektorial Seksioni kryq i CZ Bren 2 (Figura 1)

1. Arra e pranimit të ndërprerësit të flakës
2. Ndërprerësi i flakës "Rotex-V"
3. Tub
4. Rregullatori i rrjedhës së barutit
5. Pamja mekanike e palosjes së përparme
6. Doreza e përsëritur
7. Hekuri i sipërm "Weaver MIL-STD-1913"
8. Gjoksi i pushkës
9. Pamje mekanike e palosjes së pasme
10. Butoni i çmontimit
11. Përcaktues i pozicionit të kundakut
12. Kundak teleskopik
13. Doreza e rregullimit të gjatësisë së kundakut
14. Përzgjedhësi i trajnerit
15. Doreza e pasme
16. Mbulesa e pasme



- 17. Butoni për lëshimin e kornizës së municionit
- 18. Kuadri i municionit
- 19. Gjilpëra e çmontimit (chivia)
- 20. Hekur anësor "Weaver MIL-STD-1913"
- 21. Klip gazi
- 22. Dhoma e gazit



**Seksioni kryq i CZ Bren 2 (Figura 2)**

- 23. Koka e mbylljes me 6 thitha
- 24. Kunja mbyllëse
- 25. Transportuesi i mbylljes
- 26. Gjilpëra e çmontimit / montimit në mbajtësen e fiksuesit
- 27. Mekanizmi i sigurisë së kunjit të goditjes
- 28. Goditësi i gjilpërës së ndikimit
- 29. Kthehu pranverën me udhëzues
- 30. Susta kryesore nga mekanizmi i këmbëzës
- 31. Kërcitja
- 32. Butoni i lirimit në mbajtësin e shulit
- 33. Butoni i dytë për të mbajtur / lëshuar mbajtësin e shulit

KARAKTERISTIKAT TAKTIKE DHE TEKNIKE TË "CZ BREN 2"			
KALIBËR/MUNICION	5,56x45 mm HATO		
GJATËSIA E TUBIT	207 mm	280 mm	357 mm
GJATËSIA ME KUNDAK TË MBLEDHUR	505 mm	577 mm	657 mm
GJATËSIA ME KUNDAK TË PALOSUR/TËRHEQUR MAKSIMALISHT	684 mm/ 733 mm	762 mm/ 807 mm	840 mm/ 884 mm
GJATËSIA E LINJËS SË SYNUAR	395 mm ± 1 mm		
GJERËSIA KUR ZBËRTHEHET DHE MBLIDHET KUNDAKU	80 mm/ 104 mm ± 5 mm		
LARTËSIA ME PAMJE TË MBLEDHURA PA KORNIZË MUNICIONI	202 mm ± 5 mm		
PESHA PA KORNIZË MUNICIONI	2.89 kg	2.98 kg	3.10 kg
KAPACITETI I KORNIZËS SË MUNICIONIT	30 plumba		
SHPEJTËSIA TEORIKE E GJUAJTJES	850 plumba në minutë		
ARRITJE EFIKASE	300 m	400 m	500 m



## Aeroplan „Aero L-159 ALCA“

**A**ero L-159 ALCA është prodhuar në Republikën Çeke nga Aero Vodochody. Për shkak të përdorimit të tij si një avion luftarak me performancë të lartë, ai është zhvilluar në versionet L-159A me një vend të vetëm dhe L-159B me dy vende. Paraardhësit e tij janë: varianti fillestar "L-39 Albatros", varianti më i ri "L-59 Super Albatros", si dhe modeli "L-139". Zhvillimi i mëtejshëm i dizajnit, i emëruar L-159 ALCA, hyri në prodhim në vitin 1997. Aftësitë e tij operacionale përfshijnë: mbështetje të ngushtë ajrore, inteligjencë taktike, mbrojtje ajrore, patrullë kufitare, misione anti-anije dhe trajnim drejtues luftarak me trajnim për përdorimin e armëve. Ky lloj eksportohet në disa vende si avion ushtarak dhe përdoret nga „Draken International Inc“, një kompani civile amerikane që punon me ushtrinë amerikane për të trajnuar pilotët. Përdoret për trajnim bazë dhe të avancuar, si dhe në rolin e avionëve zbulues me sulme të lehta në caqe tokësore.

Menjëherë pas revolucionit të vitit 1989 në Republikën Çeke, Presidenti

Çekoslovak Vaclav Havel deklaroi çmobilizimin e industrisë së mbrojtjes Çekoslovake. Pas rënies së Bashkimit Sovjetik në 1991, kompania Çeke Aero Vodochody vazhdoi të zhvillonte modelin bazë të L-39 Albatross për të ruajtur prodhimin dhe eksportet. Si rezultat i ardhjes së L-39MS, i projektuar më vonë si L-59 Super Albatros, i cili përmbante

motorë më të fuqishëm dhe avionë të përparuar, ai u shit në Egjipt dhe Tunizi. Në vitin 1993, një grup ekspertësh ushtarakë Çekë filluan një projekt për të prodhuar një luftëtar modern vendas për të zëvendësuar avionët e vjetëruar Sovjetikë. Ndërsa zhvillimi i propozuar i avionit luftarak supersonik Aero L-X provoi të ishte një projekt i vështirë



financiarisht (deri në 2 miliardë dollarë), zhvillimi dhe azhurnimi i avionëve L-159 u bë në vend të tyre.

Në vitin 1995, qeveria Çeke porositi një flotë prej 72 avionësh L-159A me një vend të vetëm. Numri i avionëve që do të dorëzoheshin bazohej në madhësinë e Forcës Ajrore Çeke në atë kohë, duke pasur parasysh nevojën për të zëvendësuar avionët e rëndë luftarakë Sovjetikë: MiG-23, Su-22 dhe Su-25. Dorëzimi u krye në përputhje me specifikimet e klientëve çekë, dhe dorëzimi i parë i "L-159A" në Forcën Ajrore Çeke është në vitin 2000. Në vitin 2003, flota e Forcave Ajrore Çeke prej 72 avionësh L-159A u zvogëlua në 24 për shkak të kufizimeve buxhetore. Pas disa vitesh konservimi të avionëve dhe ruajtjen e tyre, qeveria vendosi të rishiste shumicën e avionëve të forcat e interesuara ajrore që veprojnë si përdorues ushtarakë dhe civilë.

Për shkak të kostos së projektit, qeveria Çeke vendosi të ftojë Boeing si një partner strategjik. Aero Vodochody ishte 50% në pronësi të qeverisë Çeke dhe 35% në pronësi të Boeing. Gjatë vitit 2004, Boeing u tërhoq nga kompania. Vitin pasues, qeveria Çeke njoftoi se ndërmarrja do të privatizohej dhe iu shit Penta Investments. Në vitin 2017, kompania zbuloi një model të ndërtuar rishtas të njohur si L-159T1 për Forcën Ajrore Irakiane, ndërsa Forcat Ajrore Çeke planifikuan të blinin një L-159T2 me dy vende, gjithashtu i gjeneratës më të re.

## Zhvillimi dhe pajisjet

Forca Ajrore Çeke është operatori kryesor që merr azhurnimet më të fundit të avionëve. Për sa i përket konfigurimit aerodinamik, dizajni i L-159 rrjedh nga paraardhësit e tij, i njohur si L-39/59, por një numër modifikimesh janë bërë për të përmirësuar aftësitë e tij luftarake. Përmirësimet përfshijnë forcimin e strukturës, përforcimin e kabinës me mburoja balistike të përbërë dhe qeramike dhe zgjatjen e pjesës së përparme të avionit për të instaluar radarë. Krahasuar me L-59, numri i nënpikave është rritur nga katër në gjashtë, pra në shtatë nën-pika.

Sistemet aeronautike kryejnë funksionet e mëposhtme: kontrollet dhe ekranet, menaxhimi i komunikimit, lundrimi dhe identifikimi, vetëmbrojtja dhe ngarkimi dhe regjistrimi i të dhënave. Pajisjet e kabinës dhe kontrollet e L-159 ALCA korrespondojnë me konfigurimin modern të avionëve luftarakë. Head



Aero L-159 ALCA (Advanced Light Combat Aircraft) i përket kategorisë së avionëve luftarakë të lehtë. Përdoret si një avion i avancuar stërvitor për ekuipazhet, si dhe një avion sulmues në misione të lehta (përdorim aktiv luftarak nga Forcat Ajrore Irakiane kundër ISIS)

Up Display (HUD) është instrumenti kryesor i fluturimit dhe sistemi i drejtimit të armëve. Të dhënat e fluturimit shfaqen në ekranin kryesor FV-3000 (HUD) dhe në të dy ekranet me shumë funksione (MFD). Shfaqjet me ngjyra përdoren për të shfaqur informacionin e fluturimit, lundrimin dhe statusin e sistemit të armës. Avionët përfshijnë: Selex Navigation and Attack Suite, Ring Laser Gyro, bazuar në sistemin e navigimit inercial dhe sistemin e pozicionimit global (GPS). Komunikimet kopjohen dhe sigurohen nga disa marrës të instaluar. Vetë-mbrojtja e "L-159" sigurohet nga Radar Warning Receiver, si dhe nga "Chaff and Flare Dispenser". Variantet "L-159A" dhe "T2" janë të pajisura me Radarin Italian Multi-Mode Doppler për operacione në të gjitha kushtet e motit, ditën dhe natën. Radari ka pesë mënyra funksionimi, mund të gjurmtojë deri në tetë objektiva dhe me aftësinë për të skanuar gjatë ndjekjes. Të gjitha variantet e L-159 janë të pajisura me gjithsej shtatë pezullime, pika të ngurta (një nën byk dhe gjashtë për bashkime nën-krahësh), të afta të mbajnë ngarkesa të jashtme deri në rreth 2350 kg. Avioni mund të jetë i pajisur me një larmi armësh, nga bomba dhe raketa të drejtuara te raketa uji „air-to-ground“ dhe „air-to-air“ (raketa ajër-ajër AIM-9 Sidewinder, AGM-65 Maverick raketa tokë), si dhe bomba uji lazer. Mund të pajiset me pajisje

speciale për kryerjen e zbulimeve ajrore ose luftës elektronike. Sistemi i luftës elektronike L-159 ALCA përbëhet nga një marrës paralajmërues radar BAE Systems Sky Guardian 200 dhe një sistem shpërndarje kundërmasash. Pothuajse 2,000 litra karburant janë të ruajtura në tetë rezervuarët e brendshëm (gjashtë në trupin e avionit, dy në fund të krahëve), me mundësinë e vendosjes së katër rezervuarëve të jashtëm shtesë (dy rezervuarë 500 litërsh dhe dy 350 litra) që janë bartur nën krahët e avionit. Kabina e blinduar lehtë është e pajisur me një sedilje nxjerrëse, për të katapultuar funksionalisht pilotin në nivelin e fluturimit zero dhe shpejtësinë zero. Konfigurimi standard i avionit përfshin gjithashtu një sistem gjenerimi oksigjeni në kabinë (OBOGS). Avioni dhe sistemet e tij janë përshtatur për të shtuar armë të reja, duke përfshirë zbulimin, lundrimin natën dhe sistemet e shënjestrit. Aero L-159 ALCA mund të ngjitet me një shpejtësi prej 47 metra në sekondë, dhe shpejtësia maksimale e tij është 936 km / orë. Diapazoni dhe tavana i fluturimit janë përkatësisht 2,530 km dhe 13,200 m. Ka nevojë për një pistë të shkurtër 440 metra. Aeroplani peshon rreth 4,350 kilogramë, dhe pesha e tij maksimale e ngritjes është 8,000 kilogramë.

Dragan Pavlovski



# „Lazar BTR-SR-8808“

## Automjet i blinduar me rrota 8x8 i mbrojtur nga minat

**A**utomjeti "Lazar" ndërthur tiparet e një automjeti të klasës së MRAP-Mine-Resistant Ambush-Protected Vehicle (mbrojtur nga Mina) dhe disa karakteristika të automjeteve të klasit (MRAP-automjet i blinduar me shumë role). Ajo ofron lëvizshmëri të madhe, mbrojtje forca të blinduara, fuqi zjarri dhe transportim trupash në një platformë të vetme. Lazar mund të vendoset në operacione kundër-terrorizmit ose operacione kundër-guerile dhe në operacione paqeruajtëse. Për shkak të konfigurimit dhe mbrojtjes së blinduar, automjeti është i përshtatshëm për operacione në kushte urbane, në zona të populluara dhe zona ndër-vendore dhe është efektiv kundër pritave të armikut, minave anti-tank dhe mjeteve shpërthyes të improvizuara. Bazuar në modelin e TAM 150 T7, modeli Lazar përfshin një byk në formë V dhe një trup çeliku që shpon forca të blinduara. Trupi i blinduar është projektuar për të lejuar

„Lazar“ është një automjet i blinduar me shumë qëllime në rrota 8x8, e mbrojtur nga minat, rezistente në pritë, e krijuar për të kryer misione multidisiplinare gjatë konfliktit të armatosur. E mbrojtura rezistente ndaj automjeteve mini «Lazar» u prezantua për herë të parë nga prodhuesi Jugoimport-SDPR në vitin 2008. „Lazar BTR-SR-8808“ ofron lëvizshmëri të lartë, mbrojtje forca të blinduara, fuqi zjarri dhe transport ushtarak, të gjitha në një automjet të vetëm me platformë



instalimin e shpejtë të blinduar shtesë pa degraduar funksionet themelore të automjetit. Njësia e ekuipazhit strehon komandantin e automjetit, shoferin dhe operatorin e armatimit. Në pjesën e pasme është seksioni i akomodimit të trupave, i cili mund të strehojë deri në 10 ushtarë, në dy rreshta me pesë, të ulur mbrapa mbrapa përballë anëve të automjetit. Sediljet e palosura të bashkangjitura në çatinë e automjetit lejojnë qarkullimin më të lehtë të ekuipazhit dhe sigurojnë mbrojtje shtesë të ekuipazhit nga efektet e shpërthimeve të minave dhe mjeteve shpërthyesë të improvizuara nën automjetet. Departamenti i transportit të trupave ka dritare të mëdha xhami balistike për vëzhgim, qitje portash, duke lejuar banorët e automjeteve të përdorin armët e tyre personale, dhe portat e qitjes janë të vendosura nën dritaret e vëzhgimit. Ekuipazhi hyn dhe del nga automjeti përmes derës së pasme. Ekzistojnë gjithashtu dy dyer anësore, si dhe dy hapje në çatinë e automjetit të urgjencës. Në konfigurimin e tij standard automjeti operon shumë nën kapacitetin maksimal të ngarkesës. Hapësirë e konsiderueshme është në dispozicion për instalimin e pajisjeve mbrojtëse dhe nënsistemeve për të përgatitur automjetin për role të ndryshme luftarake. Hapësira midis shoferit dhe komandantit të automjetit në departamentin e ekuipazhit dhe hapësira për akomodimin e trupave përdoret për akomodimin e armëve të ndryshme të këmbësorisë, lëshuesve të granatave dhe sistemeve të raketave portative.

Variantet e automjetit "Lazar BTR-SR-8808 MRAP"

Platforma e përbashkët e automjeteve mund të përdoret për të ndërtuar një numër versionesh, përfshirë: automjetet komanduese; automjete të evakuimit mjekësor; automjete për mbështetje logjistike; automjetet e inxhinierisë ose minierave dhe automjetet e pastrimit të minave. Modeli themelor mund të modifikohet për instalimin e sistemeve të ndryshme të armatimit, duke përfshirë mortaja vetëlëvizëse 120 mm, artileri vetëlëvizëse me kalibër 122/155 mm, sisteme artilerie, sisteme raketash ose artilerie / raketash raketore ose hibride, ose sistem të mbrojtjes ajrore. Automjeti "Lazar" është i pajisur me një sistem informacioni komandues për qëllime komandimi, kontrolli, komunikimi dhe navigimi. Stacioni i mbikëqyrjes panoramike

Me prodhimin e versioneve të reja të këtij automjeti ka përmirësuar mbrojtjen e blinduar (forca të blinduara modulare), lëvizshmërinë, fuqinë e zjarrit, si dhe aftësitë dhe sistemet e tjera që mund të instalohen me kërkesë të klientit. Versioni i fundit "Lazar" 3 tashmë ka hyrë në Forcat e Armatosura të Republikës së Serbisë dhe ka interes për blerjen e këtyre automjeteve nga disa vende të Azisë



optoelektronike përfshin një aparat fotografik TV CCD, një aparat fotografik termik dhe një distancë lazer. Hapësira prapa shoferit dhe drejtuesit të automjetit dhe njësia e akomodimit të trupave strehojnë sistemet e armatimit. Automjeti mund të jetë i pajisur me kupolë / stacion të armatosur / top

- kllapa montimi mitralozi 12,7 mm M84 / M86, top automatik 20 mm M55, nënsistem ATGM "Malyutka", top automatik 30 mm M86 / M87, top 30 mm M93 dhe katër hedhës të granatave të tymit në konfigurime të ndryshme. Kupola / stacioni i armatosur / topi peshon midis 400 kg dhe 2 tonë.

Diametri i hapjes varion midis 640 mm dhe 1600 mm bazuar në armatimet Aleate.

Trupi i blinduar në formë V mund të përballojë shpërthimet nga mina antitank dhe mjetet e tjera shpërthyesë të improvizuara nën rrotat e automjetit dhe në dyshemenë e automjetit. Trupi çelik i mprehtë i blinduar plotësohet me xham balistik, duke siguruar mbrojtje balistike sipas STANAG 4569 niveli III + (12.7x108mm b-32 nga 100m) në pjesën e përparme të automjetit dhe nivelin II në të gjitha anët e tjera. Armatura shtesë mund të vendosen në majë të blindave bazë, duke siguruar nivelin e mbrojtjes balistike V në pjesën e përparme të automjetit dhe nivelin IV në të gjitha anët e tjera. Sistemi i blinduar reaktiv shpërthyes, i bashkangjitur në blindat ndihmëse të kombinuara, mbron ekuipazhin nga armët e klasës RPG-7. Automjeti i blinduar i mbrojtur "Lazar" mundësohet nga një motor dizel 400-440 kf i bashkuar me një kuti ingranazhesh të sinkronizuar mekanikisht. Automjeti mund të pajiset opsionalisht me një kambio automatike. Dy bateri 24V janë instaluar për energjinë elektrike të automjetit. Automjeti gjithashtu mund të jetë i pajisur me një gamë të gjerë motorësh standardë me fuqi të shtuar nëse kërkohet nga klienti. Lazar siguron lëvizshmëri të shkëlqyeshme në rrugë dhe jashtë rrugës. Automjeti me shasi 8x8, me boshte tandem 2x2, burime gjethe dhe amortizues siguron lëvizshmëri dhe siguri të madhe brenda dhe jashtë rrugës. Siguron një nivel të lartë të mbrojtjes kundër minave anti-tank dhe mjeteve shpërthyesë të improvizuara, ndërsa ofron manovrim të lartë në një larmi terrenesh. Automjeti standard ka një shpejtësi prej 90 km / h dhe një distancë maksimale të rrugës prej 600 km. Është i pajisur me një sistem të rregullimit automatik qendror të presionit të gomave, i cili ndihmon në menaxhimin e lehtë të presionit të gomave gjatë vozitjes në lloje të ndryshme të terrenit, ndërsa opsionalisht mund të instalohen me futje të sheshta, të cilat lejojnë që automjeti të lëvizë kur gomat janë me aftësi të kufizuara. Frenat pneumatike me qark të dyfishtë janë të pajisura me ABS (sistem frenimi anti-bllokues), i cili siguron kontroll të shkëlqyeshëm kur udhëtoni në sipërfaqe të pjerrëta dhe të pabarabarta. Automjetet Lazar prodhohen nga Jugoimport SDPR J.P., një kompleks i prodhimit të sistemeve ushtarake në Velika Plana, Republika



e Serbisë. Deri më tani, janë prodhuar tre versione të familjes së automjeteve Lazar. Lazar 1, i njohur si BTR-SR-8808, i cili bazohet në konceptin e automjetit MRAP, u prezantua në vitin 2008; "Lazar" 2 8x8, automjet me shumë qëllime i prezantuar në 2013; "Lazar" 3, versioni i fundit i

transportuesit të blinduar nga kjo familje e automjeteve të blinduara, i projektuar për aplikime dhe misione të ndryshme, prezantuar në 2015. Operatorët e këtyre automjeteve janë Republika e Serbisë, dhe ata janë në ushtri dhe xhandarmëri, dhe ata janë gjithashtu në Pakistan.

Idriz Idrizoski

#### SPECIFIKIMET DHE TIPARET E PËRGJITHSHME:

AUTOMJETI	„Lazar BTR -SR-8808 MRAP
PLATFORMA	shasi shumë e lëvizshme 8x8
GJATËSIA	7,25 metra
GJERËSIA	2,4 metra
LARTËSIA	2,45 metra
PESHA	28 ton
EKUIPAZHI	2+10 ushtarë
AUTONOMIA E BANDËS	600 km
SHPEJTËSIA MAKSIMALE E RRUGËS	90 km/h
MOTOR	8x8
TEJKALIMIN E PJERRËSISË	60 % 30 %
TEJKALIMI I PENGESAVE VERTIKALE	0,63 m
KAPËRCIMI I NJË PENGESË UJORE	1,3 m
DUKE KAPËRCYER HENDEKUN	2 m
ARMATIMI	12.7mm M87 machine-gun/20mm M55 automatic cannon, coaxial 7.62mm M86/M87 machine-gun
MOTOR	400-440hp
MARSHI	Mechanical synchronized (optional automatic)
SUSPENZIONI	2 x 2 tandem axles; leaf springs and shock absorbers
RROTA	Wide profiled, with tread pattern for Off road operation with Central Pressure Regulation (RUN FLAT insert optional)
FRENAT	Pneumatic, dual circuit, with ABS

# Sistemi i lëshimit të raketave shumëgypor **LAROM**



**S**istemi LAROM është një version i azhurnuar i APRA-40 i cili, nga ana tjetër, është një version i përmirësuar i BM-21 CITY. Projekti LAROM u zyrtarizua për herë të parë në 2000 dhe dy vjet më vonë ai hyn në përdorim operacional në forcat e armatosura Rumune. Aktualisht janë në përdorim 24 sisteme LAROM. Mund të nxirret nga burime të hapura se Armata Rumune planifikon të azhurnojë ose zëvendësojë rradhazi të gjitha 160 sistemet APRA-40. Sistemi LAROM mund të hapë dy lloje raketash me kalibër të ndryshëm. Përdor municione standarde raketore 122 mm ose raketa LAR Mk.4 160 mm. Pjesa e lëshimit të sistemit ka dy kontejnerë të veçantë lëshimi të cilët për kalibrin e raketave 122 mm janë 20 raketa në një kontejner, dhe për kalibrin e raketave 160 mm 13 raketa në një kontejner. Sistemi ka aftësinë për të qëlluar raketa nga kabina e automjetit ose me një kabëll nisës jashtë kabinës në një distancë prej 50 metrash. Sistemi mund të shkrepe me mënyra të ndryshme shkrepeje, të dyja të vetme, një numër të caktuar raketash dhe të gjithë raketat. Ka një panel kontrolli të sofistikuar për kontrollimin dhe rregullimin e mënyrës së qitjes. Pjesa e nisjes së sistemit është instaluar në një automjet DAC-25.360 6x6.

Sllavco Kuzmanoski

Sistemi i lëshimit të raketave shumëgypor LAROM është një projekt i përbashkët i „Aerostar” nga Rumania dhe industria ushtarake izraelite. Projekti u zhvillua për të përmbushur kërkesat e Ministrisë së mbrojtjes Rumune për një sistem modern dhe efikas të nisjes me shumë gypa

<b>KARAKTERISTIKAT TAKTIKE-TEKNIKE TË LAROMIT</b>	
KALIBRI I TUBIT	122 mm и 160 mm
NUMRI I GYPAVE	40 (122mm) и 26 (160mm)
VARG	45 000 m (me raketë 160mm) 21 000 m (me raketë 122mm)
PESHA E ZBRAZËT E LËSHUESIT DHE AUTOMJETIT	13700 kg
GJATËSIA NË POZICIONE LUFTARAKE DHE MARSHIMI	7350 mm
GJERËSIA	2400 mm
LARTËSIA	3100 mm
SHËRBIMI	5
REGJIMI I QITJES	-45 sekonda (gjithësej 26 raketa од 160mm) - 20 sekonda (gjithësej 40 raketa од 122 mm)
VEPRIMI I SIGURT I RAKETËS	од - 30 до + 45 степени
SHPEJTËSIA FILLESTARE E RAKETËS	690 m/s
LËVIZJA E PJERRËSISË ANËSORE	30%
KAPËRCEN PENGESAT VERTIKALE	до 0,6 m
KAPËRCEN PENGESAT UJORE	до 1,2 m
SHPEJTËSIA E LËVIZJES	Maksimalja - до 80 km/h Në rrugë të asfaltuar - до 60 km/h Kushtet në teren - од 30 до 50 km/h
AUTONOMI	800 km
M/V	Lanseri është i montuar në m/v të tipit DAC-25.360 6x6

# Përshtëndetje ushtarake

**P**ërshtëndetja, mbi të gjitha, shpreh respekt për një person të një niveli më të lartë.

Është bërë në mënyra të ndryshme në kohë të ndryshme dhe përshtëndetjet në një formë ose në një tjetër kanë ekzistuar gjithmonë në të gjitha kombet. Format e përshtëndetjes ishin të ndryshme: përkulja, gjunjëzimi, gjestet e ndryshme të duarve dhe të ngjashme. Përshtëndetja ushtarake është një nga elementët më të zakonshëm të organizatave ushtarake në të gjithë botën. Siç është një gjest i thjeshtë ceremonial, sot ai është një simbol i respektit dhe unitetit. Përshtëndetja ushtarake mishëron unitetin miqësor të ushtrisë, një dëshmi të respektit reciprok dhe një manifestim të një kulture të përbashkët. Gjatë një takimi, i gjithë personeli ushtarak është i detyruar të përshtëndetet me njëri-tjetrin, duke

Me siguri ndonjëherë keni pyetur pse ushtarët përshtëndesin dhe pse kur e bëjnë këtë ata e vendosin dorën në buzë të kapelave të tyre dhe pse kjo karakteristikë gjest e ushtrisë sonë është karakteristike për të gjitha ushtritë në botë.

Çfarë është një përshtëndetje?

respektuar në mënyrë rigorozë rregullat e përcaktuara nga një rregullore, më shpesh nga rregulli Stroev. Përshtëndetja ushtarake është një traditë e kahershme e forcave ushtarake në të gjithë botën dhe për një civil mesatar është gjesti më i dukshëm dhe i njohur i protokollit ushtarak.

Origjina e përshtëndetjes ushtarake mund të thuhet se është e pasigurt. Ekziston një mit urban që ushtarët duke përshtëndetur njëri-tjetrin ndoshta përsërisin lëvizjet e kalorësve mesjetarë të cilët ngritën vizoret e helmetave për të parë fytyrat e tyre

dhe se ata nuk kishin armë në duar. Disa, nga ana tjetër, besojnë se kalorësit e bënë atë para luftës, si një gjest respekti dhe përshtëndetjeje për armikun. Një shpjegim tjetër tregon traditën e gjatë të heqjes së kapelës kur vartësit përshtëndetnin eprorët e tyre. Në fund të shekullit të 18-të, oficerë të rinj përshtëndetën pleqtë dhe ushtarët përshtëndetën eprorët duke hequr kapelet. Ngritja e krahut në vend të heqjes së kapelës ishte për arsye praktike. Ndërsa ushtarët po ngarkonin musketë dhe po ndiznin fitilin, duart e tyre ishin njosur me

zhir, dhe të hiqnin kapelet me një dorë të ndyrë do të thoshte të viheshin në çrregullim. Për shkak të kësaj, nga fundi i shekullit të 18-të, ata filluan të bëjnë homazhe thjesht duke ngritur dorën në buzë të kapelave të tyre. Në rregullat e vitit 1745 Regjimenti elitari i Gardës Mbretërore, i cili ishte truproja personale i Mbretëreshës Angleze, rregullonte ushtarët që të mos hiqnin kapelet kur kalonin pranë eprorëve, por vetëm të ngrinin dorën në buzë të kapelës. Rregullat e Ushtisë Skoceze të vitit 1762 shpjegojnë: "Për të parandaluar ndotjen e kapelave dhe shiritat e mjekrës, personeli udhëzohet në të ardhmen të ngriejë dorën drejt kapakut me një lëvizje të shpejtë ndërsa kalojnë eprorët". Një risi e tillë provokoi një farë rezistence, por praktika u përhap në ushtritë e tjera. Në mes të shekullit të 19-të, përshëndetja ushtarake në Britani ndryshoi: dora e sjellë në kapelë (me saktësisht në tempull) u kthye me pëllëmbën e kthyer nga jashtë. Kjo traditë ekziston edhe sot. Në Shtetet e Bashkuara, dora ngrihet pak më përpara, sikur të mbulojë sytë nga dielli, dhe pëllëmba është e kthyer nga toka. Përshëndetja amerikane u ndikua nga tradita e Marinës Britanike për të përshëndetur me pëllëmbën e kthyer në tokë, dhe kjo ishte sepse marinarët në ditët e lundrimit shpesh përdornin katran për të mbyllur çarje në pjesët prej druri të anijes për të parandaluar rrjedhjet e ujit, për arsye se gjatë përshëndetjes nuk do të ishte e denjë të tregohet pëllëmba e ndyrë. Të gjitha ushtritë në botë kanë detaje të ndryshme të vogla që dallojnë përshëndetjet e tyre, por shumica e tyre ende ndjekin një model të caktuar: krahu është ngritur në anën e trupit dhe është përkulur në bërryl, duke formuar një kënd rreth 45 gradë, krahu është i drejtë, i hapur me gishta të bashkuar dhe majat e gishtave prekin buzën e kapakut në nivelin e tempullit. Përshëndetja përfundon me një ulje të shpejtë të krahut përsëri në anën e trupit. Aktualisht, me disa përjashtime në botë, përshëndetjet ushtarake ndahen në dy lloje kryesore: pëllëmbë poshtë dhe pëllëmbë përpara. Përshëndetja me pëllëmbën poshtë konsiston në ngritjen e dorës, lënien e saj në një kënd të drejtë me trupin, dhe më pas drejtimin e parakrahut drejt tempullit, me dorën drejt dhe shuplakën e dorës të kthyer nga toka. Kjo përshëndetje përdoret në shumicën e forcave të armatosura të botës, si dhe në marinat e Britanisë së Madhe dhe Komonuelthit: Australi, Kanada, Zelandën e Re, Indi, Pakistan dhe të tjerë. Përshëndetja

tjetër e zakonshme ushtarake është me pëllëmbën para jush. Procedura është e njëjtë si me pëllëmbën poshtë, me ndryshimin që në këtë rast pëllëmba e dorës lihet përpara dhe natyrisht, në tokë. Kjo përshëndetje ushtarake është përdorur në Francë dhe shumë nga ish kolonitë e saj, si dhe në ushtritë dhe forcat ajrore të Britanisë së Madhe dhe shtetet e Komonuelthit. Përveç kësaj, ekziston një përshëndetje me pushkë, e cila zakonisht bëhet duke mbajtur armën vertikalisht përpara personit që përshëndet, me tytën të ngritur lart, me pjesën e poshtme të armës përballë personit që përshëndetet. Përshëndetja me shpatë zakonisht arrihet duke e çuar dorezën e shpatës në mjekër me majën lart, jashtë në një kënd prej 45 gradësh tek personi që përshëndetet. Përshëndetjet bëhen zakonisht nga eprorët të një rangu të barabartë ose më të vogël se personi që përshëndetet ose një ushtar për të gjithë eprorët. Personi që përshëndet detyrimisht ia kthen

rekomandohet. Kur janë në fushë ose në një mision luftarak, ushtarët udhëzohen të mos përshëndesin njëri-tjetrin, pasi kjo identifikon eprorin, i cili mund t'i japë snajperit armik një shënjestër të lehtë. Përshëndetja ushtarake përdoret në situata të ndryshme dhe ndaj njerëzve me rëndësi për ushtrinë. Shpesh komandanti i përgjithshëm i forcave të armatosura, kreu i shtetit, është përfaqësuesi më i lartë i vendit dhe duhet të përshëndetet gjithmonë. Kjo vlen edhe për krerët e huaj të shteteve dhe vizitat zyrtare ose shtetërore. Vende të ndryshme kanë zakone të ndryshme, por, në përgjithësi, Kryeministri dhe Ministri i mbrojtjes shpesh janë midis numrit të kufizuar të zyrtarëve të lartë që marrin një trajtim kaq të rrallë VIP. Në varësi të kontekstit, zyrtarët e tjerë ndonjëherë marrin përshëndetje si mirësjellje. Oficerët e forcave të huaja janë gjithashtu të mirëpritur, sepse ushtari është ushtar, pavarësisht nëse ata shërbejnë në të njëjtin vend apo



përshëndetjen. Përshëndetja është një çështje serioze për çdo anëtar të forcave të armatosura, dhe abuzimi ose ekzekutimi i tij i pahijshëm konsiderohet një gabim i rëndë ose një shkelje serioze në rastin më të keq. Nëse një ushtar bën një përshëndetje të pasaktë, ai mund të presë një "tradhëti" të vogël për ekzekutimin e duhur, dhe në rastin më të keq, ai mund të presë masa disiplinore dhe të dënohet, zakonisht duke ulur pagën e tij. Përshëndetja ushtarake, megjithatë, është një shenjë respekti, në mënyrë që çdo lloj ekzekutimi, shmangie apo talljeje e pahijshme gjatë përshëndetjes, të reflektojë keq tek ai që përshëndet. Përshëndetja me dorën e majtë mund të jetë e pranueshme kur dora e djathtë dëmtohet ose mungon. Ka situata në të cilat përshëndetja nuk

jo. Simbolet kombëtare përshëndeten, kështu që flamuri duhet të përshëndetet kur kalon pranë, dhe ai duhet të ndalet me qetësi dhe të përshëndetet kur flamuri ngrihet ose ulet, ose kur këndohet himni kombëtar. Në disa vende ekziston e ashtuquajtura "përshëndetje funerali", e cila përdoret vetëm në funerale. Ndryshe nga përshëndetja e rregullt që është një lëvizje e shpejtë, gjatë përshëndetjes së varrimit, dora me të cilën përshëndetja lëviz ngadalë, qëllimisht (tre sekonda) dhe zbrit në të njëjtën mënyrë. Përshëndetjet e varrimit përdoren vetëm kur përshëndetet posaçërisht personi që varroset. Një nga përshëndetjet më të pazakonta ushtarake është përshëndetja polake, pra përshëndetja me dy gishta.



Përhëndetja bëhet si në kombet e tjera, por bëhet vetëm me gishtin tregues dhe gishtin e mesëm dhe duke bashkuar gishtin e mesëm dhe të vogël me gishtin e madh. Për momentin, përhëndetja polake bëhet si ajo franceze, dmth me pëllëmbën të kthyer përpara. Sidoqoftë, me disa përjashtime, gjatë Republikës së Dytë Polake (1918-1939) ishte zakon të përhëndetesh me pëllëmbën e dorës. Ndoshta përpjekja për të përhëndetur me pëllëmbën e dorës u shtri në ushtrinë

polake, sepse shumë ushtarë nga ai vend luftuan fillimisht në ushtrinë franceze dhe më pas në britanikët. Mes tjerash, përhëndetja polake me dy gishta shkaktoi ankesa nga oficerët britanikë gjatë Luftës së Dytë Botërore sepse ata e konsideruan atë si mosrespekt, sepse ata menduan se polakët po u jepnin një përhëndetje zbuluese (e cila është identike me atë polake, vetëm tre gishta janë shtrirë në vend të dy). Për këtë arsye, ushtarët polakë

në Armatën Britanike i përhëndeshnin Britanikët me pëllëmbët përpara, të paktën në prani të oficerëve Britanikë. Origjina e përhëndetjes polake është po aq e pasigurt sa përhëndetjet e tjera ushtarake. Legjenda më e zakonshme në Poloni e gjen origjinën e tij gjatë Luftërave Napoleonike, kur një korrier ushtarak i cili, megjithëse u godit nga shrapnel, bëri misionin e tij dhe, kur arriti para Princit Jozef Poniatowski, e përhëndeti atë me tre gishta e mbetur të dorës, pas të cilës më vonë vdiq. Poniatowski, i mahnitur nga guximi i ushtarit, donte ta adoptonte atë si një përhëndetje ushtarake për forcat polake. Megjithatë, burime të tjera tregojnë se përhëndetja nuk u shfaq deri në vitin 1863 dhe ishte me origjinë ruse, e cila u miratua pas rivendosjes së pavarësisë polake në vitin 1918, kur përhëndetja me dy gishta u bë zyrtare. Pavarësisht nëse historitë e origjinës së tij janë të vërteta apo jo, sot përhëndetja ushtarake është e rrënjësor thellë në traditat e çdo ushtrie dhe është një simbol i respektit dhe nderit reciprok.

Aleksandar Stojçevski

### Përhëndetja në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Anëtarët e personelit të shërbimit ushtarak në Armatë janë të detyruar të përhëndeshin njëri-tjetrin. Vartësit dhe të rinjtë përhëndeshin eprorin dhe atë të moshuarin, dhe ata përhëndeshin njëri-tjetrin. Nëse janë me të njëjtën vepër, dmth nuk kanë akt, ata përhëndeshin njëri-tjetrin në të njëjtën kohë. Personeli ushtarak përhëndet me dorë, kur është në uniformë, në vende publike (rrugë, parqe, shëtitore, fusha sportive, etj.). Një anëtar i personelit ushtarak i cili për shkak të lëndimit ose lëndimit nuk mund të përhëndet (përhëndet) me dorën e tij të djathtë, të përhëndesë (përhëndet) me të majtën. Nëse ushtari i ka duart e zënë, ai përhëndet me një dremitje dhe një shikim, dhe kadetët - dëgjuesit në qendrat e stërvitjes, nënoficerët dhe oficerët, dhe me një anim të kokës. Një anëtar i personelit ushtarak i veshur me një uniformë përhëndet (përhëndet) një anëtar të personelit ushtarak i cili është i veshur me rroba civile me një përhëndetje ushtarake, dhe ky përhëndet (përhëndet) me një përhëndetje civile. Personeli ushtarak përhëndet anëtarët e ushtrive të huaja në përputhje me dispozitat e rregullit Straw. Personeli ushtarak përhëndet me një gjest dore ose me kokë. Kur përhëndetni me një dorë, personeli ushtarak ngre shpejt dorën e djathtë pranë trupit dhe prek gishtin e mesit në tempull kur përhëndetesh me një beretë dhe kapak zarfi, dhe kur përhëndetesh me një kapelë, kapak ose përkrenare, gishti i mesëm është në buzë të rrezes së diellit, pra në buzë të helmetës mbi tempull. Gishta e tjerë janë të shtrirë dhe të përbërë, pëllëmba e dorës është kthyer drejt faqes, bërryli është i përkulur natyrshëm në lartësinë e gjoksit të djathtë. Dora e majtë me gishta të palosur dhe të shtrirë të afruar në trup. Pas përhëndetjes, dora ulet pranë trupit. Kur personeli ushtarak qëndron i palëvizur dhe duhet të përhëndesë një të moshuar që kalon pranë, kur i moshuari vjen në tre deri në katër hapa, ai kthehet tek ai dhe në një pozicion "të qetë"

e përhëndet me dorën e tij dhe e ndjek me sy, dhe nuk lëviz dorën e tij nga tempulli (nga buza e ballikut të diellit - përkrenare, kapelë). Kur më i madhi bën një ose dy hapa, më i vogli kthen kokën drejt dhe ul shpejt dorën. Nëse personeli ushtarak është pa kapelë ose nëse duart e tij janë të zëna, ata trajtohen siç thuhet në paragrafin e mëparshëm, duke i sjellë duart më afër trupit dhe duke përhëndetur vetëm duke tundur kokën dhe duke parë. Kur personeli ushtarak kalon pranë një plaku, katër deri në gjashtë hapa para takimit, ai e kthen kokën në drejtim të plakut, e shikon drejt në sy dhe në të njëjtën kohë ngre shpejt dorën e djathtë dhe e përhëndet. Kur kalon atë më të moshuarin, një deri në dy hapa, ai e kthen kokën drejt, ul shpejt dorën dhe vazhdon lëvizjen. Nëse personeli ushtarak është pa kapelë, është në një fushë ajrore ose duart e tij janë të zëna, ai vepron sipas paragrafit të mëparshëm, me ndryshimin që ai i sjell duart më afër trupit dhe i përhëndet vetëm duke tundur kokën dhe duke parë. Personeli ushtarak, kur është më i madh se vetja, e përhëndet kur është në lartësinë e tij dhe pasi e kalon një hap, ai kthen kokën drejt, ul shpejt dorën dhe vazhdon lëvizjen.





# Anëtarët e Armatës në aksionin e pyllëzimit

**N**ë një sipërfaqe prej 10 hektarësh, pak mbi eko-kampin e ri në ndërtim dhe një kamp aventureske përgjatë shtegut, 12,000 pemë akacie u mbollën në zonat e djegura, të cilat janë më rezistente ndaj zjarrit se pisha që ishte mbjellë më parë. Në këtë aksion të dytë vjeshtor për pyllëzimin nga zjarri i madh pyjor mbi Veles në gusht të vitit 2019 organizuar nga Komuna e Velesit në bashkëpunim me PE Makedonski Sumi, Dega Zyra "Babuna", përveç anëtarëve të Ushtrisë morën pjesë punonjës të institucioneve publike dhe ndërmarrjeve nga qyteti, shoqata e qytetarëve "Veteranët e Veprimi" dhe shoqatat e tjera të Kryqi i Kuq Komunal i ED "Villa Zora", si përfaqësues të partive politike dhe parlamentarë në pushtet dhe opozitë, si dhe anëtarë të "Rotarit" dhe Klubit të Lajons që mbollën 40 fidanë të tjerë cilësorë dhe të shtrenjtë në pyllin e ri Lajons. Siç është informuar nga Kryetari i Komunës Ace Kocevski, qëllimi i këtij aksioni për pyllëzimin është kthimi i pyllit në 200 hektarë mbi Veles sa më shpejt të jetë e mundur, i cili u dogj në zjarrin e madh në gusht të vitit 2019, dhe kështu të kontribuojë në ringjalljen e mjedisit mbi liqenin e Velesit Rinia në afërsi të Velesit. Komuna e Velesit shprehu mirënjohje për të gjithë pjesëmarrësit, dhe

Anëtarët e Armatës, ushtarë profesionistë për stërvitje në garnizonin e Velesit "Aleksio Demnievski-Bauman", së bashku me oficerët e tyre, si shumë herë më parë, iu bashkuan thirrjes së Komunës së Velesit dhe morën pjesë në aksionin e madh të vjeshtës për pyllëzimin e djegur zonat e liqenit të Velesit Rinia, i cili u zhvillua më 12 dhjetor



posaçërisht për pjesëtarët e Armatës nga garnizoni i Velesit të cilët me vite kanë qenë një nga pjesëmarrësit më të rregullt dhe me vlerë që japin një kontribut të madh në suksesin e çdo aksioni të pyllëzimit. Anëtarët e Armatës nga garnizoni i Velesit "Aleksio Demnievski-Bauman" mbollën mbi një mijë pemë akacie, njofton për "Mbuvoja" një nga të moshuarit-pjesëmarrës në aksionin e pyllëzimit. "Ushtarët e rinj profesionistë nga garnizoni i Velesit me pjesëmarrjen e tyre aktive në aksionin e pyllëzimit dhanë një kontribut të madh në angazhimin e Komunës së Velesit dhe të gjithë qytetarëve dhe shoqatave për kthimin e pyllit mbi Liqenin Rinia të Velesit, i cili u dogj në një zjarr të madh pylli," thanë njëri nga pleqtë. Organizatorët theksojnë se pjesëtarët e Armatës nga garnizoni i Velesit janë një nga pjesëmarrësit më të rregullt dhe më të vlefshëm në aksionet e pyllëzimit, të cilët për vite me radhë kanë mbjellë qindra hektarë pemë. Anëtarët e Armatës e konfirmuan atë, dhe këtë herë ata e konfirmuan me sukses atë në veprim dhe dhanë një kontribut të madh për kthimin sa më shpejt të ish-pyellit të bukur Rinia mbi liqenin e Velesit.

Antoanela Dimitrievska

# Hartëzimi gjeografik si mjet në hetimin penal

**P**rocesi i hetimit ka një numër të madh të pyetjeve dhe të dyshuarve dhe është gjithmonë i mbingarkuar me informacion, në mënyrë që të gjinden metoda efektive të menaxhimit dhe prioritizimit të informacionit që ata mbledhin dhe të jenë në gjendje të alokojnë burimet në mënyrë efikase. Profilizimi gjeografik përdor analizën e vendit të krimit për të përcaktuar zonën e mundshme të lëvizjes dhe qëndrimit të kryerësit. Për t'iu përgjigjur dy pyetjeve në hetimin penal, zhvillohen dy drejtime të profilizimit penal: profilizimi tipologjik i autorëve dhe profilizimi gjeografik. Koncepti i hartës gjeografike i ka rrënjët në mesin e shekullit të XIX falë zhvillimit të teknologjisë kompjuterike dhe punës së Andre Michel Guerry dhe Lambert Adolf, të cilët mbi baza kombëtare bënë harta gjeografike duke shënuar krime të dhunshme dhe krimi pronësorë me varfëri. Hartëzimi arriti kulmin e saj në periudhën 1960–1970 me zhvillimin e teknologjisë kompjuterike. Baza e hartës është të zbulohet lidhja midis

Specifika e krimeve individuale kërkon nga mekanizmi i zbulimit zhvillimin e metodave dhe aftësive të hetimit penal. Mbi baza të tilla, profilizimi kriminal është zhvilluar si një metodë për të hetuar krimin në të cilën ekziston dhuna ndërnjerëzore, të tilla si krimet e vrasjes serike, përdhunimit serial, zjarrvënies seriale dhe të ngjashme

rregullimit hapësinor të vrasjeve të kryera dhe modelit psikologjik të sjelljes së autorit specifik në aktin specifik të vrasjes (nga zgjedhja e viktimës, zgjedhja e një vendi të përshtatshëm për të kryer sulmi specifik kriminal). me qëllim që të përcaktohet qendra e veprimtarisë kriminale dhe të konstatohet vendi ku kryesi ka vendbanimin. Kjo metodë është shumë e suksesshme në zbulimin e autorit të vrasjeve serike në një zonë të caktuar. Në këtë fazë të hartëzimit, analizohet rruga e lëvizjes së viktimës para kryerjes së krimit, dhe parashikohet drejtimi i lëvizjes së autorit pas kryerjes së krimit. Profilizimi gjeografik përpiket të krijojë supozime për autorin e krimit bazuar në informacionin për vendndodhjen dhe kohën e kryerjes

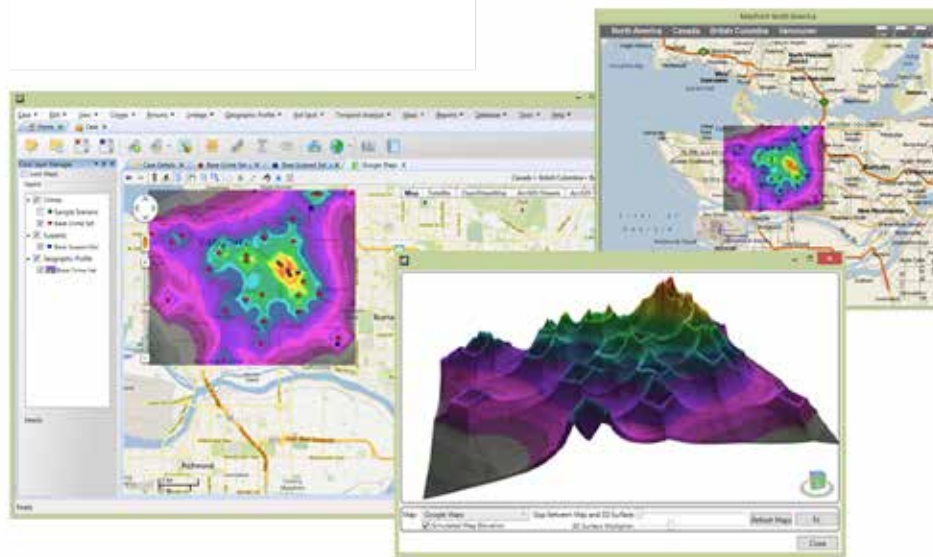
së tij. Kjo mënyrë e veprimit të mekanizmit të inteligjencës së shtetit është të përqendrohet në parandalimin e krimeve në një vend të caktuar i cili kryhet në një mënyrë specifike. Qëllimi i hartës gjeografike të vrasjeve përqendrohet në praktikën hetimore, për të identifikuar praktikën e kryerjes së vrasjeve.

Harta është një produkt i analizës së detajuar dhe integritit të procesit të zbulimit. Detyra thelbësore e hartës është të ndihmojë në gjetjen e veprimeve më të përshtatshme të procesit detektiv të organeve në zbulimin e mënyrës në të cilën është kryer akti i vrasjes dhe gjetjen e autorit. Të gjeshe ekzekutorët më të mirë në procesin e zbulimit dhe të trajnosh ekzekutorët e tjerë për

një mënyrë efikase të kryerjes së detyrave. Në mënyrë që të thjeshtohet puna e procesit të zbulimit, bëhet një vizualizim dhe bëhet një diagram për secilën ngjarje specifike. Hetimi i vrasjes është një detyrë komplekse që duhet të përfundojë në një periudhë shumë të shkurtër kohe. Por detyra është shumë stresuese për autorët e krimit në procesin e zbulimit. Një barrë shtesë për këtë detyrë janë standardet ligjore që duhet të respektohen dhe në përputhje me integritetin shkencor për një analizë të cilësisë kriminalistike. Detyra pritet të kryhet me shpejtësi, precizitet dhe saktësi në mënyrë që të jetë me cilësi të lartë dhe të tregojë identitetin e kryerësit të mundshëm, të ketë informacion të mjaftueshëm për arrestimin e tij dhe të tregojë vendin e tij të lëvizjes dhe vendbanimin. Profilizimi gjeografik përdoret në parim në hetimin reaktiv, por duhet thënë se ai gjen zbatimin e tij në hetimin proaktiv në parashikimin e zonës ku mund të planifikohet një krim specifik ose profilin e një kryerësi të mundshëm. Procesi i krijimit të profilin gjeografik zhvillohet në gjashtë faza: në detaje janë analizuar të gjitha dokumentet që lidhen me deklaratat e dëshmitarëve, raportet e autopsisë, profilin psikologjik të një kryerësi të mundshëm, raportet e inspektimit, etj; zhvillohet një bisedë me shefin e hetimit dhe vendoset bashkëpunim aktiv me të; personi i ngarkuar me hartën gjeografike duhet të shkojë në vendin e ngjarjes; është e nevojshme të bëhet një analizë e hollësishme e statistikave të krimit dhe t'i krahasohen ato me të dhënat demografike; është e nevojshme të bëhet një analizë e hollësishme e rrjetit të trafikut dhe planifikimit hapësinor; për të bërë një analizë të hollësishme të situatës dhe për të bërë një raport me konkluzione në lidhje me situatën. Mbështetja kompjuterike e hetimit kërkon softuer me zgjidhje të larta teknike. Në mënyrë që sistemi kompjuterik të ofrojë zgjidhjet më të larta teknike për profilizimin gjeografik, është e nevojshme të plotësohen kushtet e mëposhtme: është e nevojshme të kryhen serikisht krime që janë kryer në vende të ndryshme; të gjitha këto krime të kryhen nga një autor i krimit; kryesi nuk zgjedh vendet për kryerjen e krimeve; vendet për të qenë afër autorit të veprës, vendbanimit të tij, punës,

etj; kryesi ka të njëjtën pikë fillestare kur kryen krimit, siç është nga vendi ku jeton. Hartëzimi i krimit ka provuar përshtatshmërinë dhe justifikimin e tij përmes praktikës kriminale. Profilin e formuara gjeografike nuk shpallin identitetin e kryerësit, por tregojnë veçoritë e autorit të krimit dhe vendin ku ai mund të paraqitet, por në kombinim me mënyrën tradicionale të kryerjes së një hetimi. Përvojat e vendeve shumë të zhvilluara që përdorin këtë mjet në punën e tyre kanë rezultuar me sukses

për të ndihmuar studentët të studiojnë modelet hapësinore të krimeve seriale. Ashtu si programi i mëparshëm, ai punon në të njëjtin parim, por këtu ka harta dy-dimensionale të ndara në qeliza që përfaqësojnë probabilitetin e pikës së fillimit të kryerësit. Në këtë program mund të ketë një gjasë të kryerësve të shumtë dhe ofron një mundësi për gjasat e aktiviteteve të ardhshme të kryerësit. Predator –ky program provoi të ishte jashtëzakonisht praktik për punën e



të madh në procesin e zbulimit, për shkak të shkëmbimit të shpejtë të informacionit që mund të ketë lidhje me krimit specifik dhe autorin e veprës. Ne do të paraqesim disa nga programet më të përdorura për hartëzimin e krimit: Crime Stat, Dragnet, Predator dhe Rigel Analyst. Crime Stat – ky program krijon një hartë të autorit të krimit dhe përdoret nga Shtetet e Bashkuara. Për herë të parë u krijua në vitin 1999 dhe që atëherë është azhurnuar dhe rafinuar disa herë. Programi i shënimit të hyrjes falas për studentët, profesorët, studiuesit dhe analistët shpërndahet me një manual përdorimi. Ky program konsiston në: rrugën e kryerësit për në vendin e ekzekutimit, paraqitjen hapësinore, analizën e largësisë, analizën e pikave të nxehta, interpelancën dhe analizën hapësinore-kohore. Programi analizon krimet serike dhe parashikon lëvizjet e radhës të kryesit. Dragnet – sistemi operativ u zhvillua në Angli nga profesori i universitetit David Canter në universitetin e Liverpool në vitin 1990. Programi është krijuar

policis, i zhvilluar në fund të viteve 90 të shekullit të kaluar. Ky program formon profilin psiko-gjeografik të kryerësit të mundshëm, duke analizuar analizat hapësinore dhe psikologjike të sjelljes së kryerësit dhe përcakton profilin e mundshëm të kryerësit. Rigel Analyst – ky program është vepër e Dr. Kim Rossimo, themeluesi i Enviromental Criminology Research (ECRY), krijoi softuerin Rigel që mund të blihet ashtu si çdo softuer tjetër. Specifika e këtij programi për hartëzimin e krimit është se ai përbëhet nga dy lloje të dritareve të kompjuterit që janë të ankoruara dhe pa lëvizje, dhe rezultatet e analizës mund të paraqiten në shumë monitorë. Në thelb, ky program është një gjeo-përfaqësim me shumë pamje, i cili shfaq pamje të shumta të lidhura në hartën e të dhënave, duke përdorur shumë shërbime në hartë në të njëjtën kohë.

Dr. Valentina Blazhevska-Andonovska



## Efektet e covid-19

**A**utoritetet në Mbretërinë e Bashkuar raportojnë se mijëra fëmijë në MB janë duke u përdorur për të kontrabanduar drogë në të gjithë vendin nga zonat urbane që janë pjesë e të ashtuquajturave "rrugë rurale të trafikut të drogës". Sipas një studimi mbi ndikimin e Covid-19 në krimin e organizuar, për të mos zbuluar bandat e drogës kanë përshtatur taktikat e tyre gjatë mbylljes së parë, duke dërguar fëmijë me makinë në vend të trenit dhe duke dërguar në vende publike dhe jo nga shtëpia. Akademiku Ben Brewster i Universitetit të Nottingham tha: "Mësimet e marra nga kriminelët gjatë pandemisë ndoshta do ta bëjnë më të vështirë zbulimin e veprës. "Ndërsa policia përpiqet të kuptojë se çfarë po ndodh dhe pse, aktorët nga rrugët rurale po zhvillojnë taktikat e tyre." Kërkimet tregojnë se bandat po përdorin gjithnjë e më shumë mediat sociale (Instagram dhe TikTok) për të rekrutuar fëmijë dhe për të synuar

Sipas një studimi nga Laboratori i të drejtave të njeriut në Universitetin e Nottingham, mbyllja e parë e Mbretërisë së Bashkuar, e njohur si „lockdown” nga marsi deri në korrik të vitit 2020, nuk kufizoi përdorimin e trafikantëve të fëmijëve të drogës si «mushka» nga kriminelët, por punën e vështirë të punonjësit socialë për të vendosur kontakte personale me të rinjtë

vajza dhe të rinj më të pasur, të cilët kanë më pak të ngjarë të kontrollohen nga policia. Studimi tregon gjithashtu se profesionistët që punojnë me fëmijë të kategorive të prekshme e kanë më të vështirë të mbajnë rreziqet, dhe për këtë arsye inkurajojnë të rinjtë të

ndajnë problemet përmes telefonit. "Ekziston një shqetësim i qartë se shtrëngimi i kufizimeve, së bashku me barrën e financave familjare, mund të rrisin cenueshmërinë e fëmijëve të cilët bëhen objektiva të lehtë për shfrytëzim," tha Simmonds Reed, menaxher i programit në Shoqërinë e Fëmijëve. Detektori i Policisë Timothy Champion, nënkryetari i Qendrës Kombëtare për Koordinimin e Rrugëve Rurale, konfirmon që oficerët janë në dijeni të çështjeve të ngritura në raport. Në këtë kontekst, për Fondacionin Thomson Reuters, ai tha: "Ne po kryejmë shumë operacione ... jo vetëm për të trajtuar dhunën e lidhur me rrugët rurale, por edhe me dëmin e konsiderueshëm real të shkaktuar nga shfrytëzimi kriminal i të rinjve nga bandat e organizuara."

### Si ndikojnë kufizimet e COVID-19 në trafikun e drogës

Ulur në një cep të një restoranti lokal në Mombasa, një tregtar i famshëm i

Një raport i  
Departamentit të  
Shtetit të SH.B.A. i  
lëshuar në mars vuri në  
dukje se Mozambiku  
po përdoret gjithnjë e  
më shumë si një bazë  
për operacionet nga  
rrjetet ndërkombëtare  
të krimit të organizuar,  
një pikë për trafikun e  
drogës dhe pastrimin  
e parave  
ndërkombëtare

drogës në brigjet e Kenias po mbytet në mendime. Gjegjesisht, ndërsa trafikantët ankohen se pandemia Covid-19 po shkatërron aktivitetet e tyre të biznesit, ky tregtar droge, i cili është dënua disa herë, gjithashtu ankohet për kohë të vështira. Rezulton se masat e mbylljes të vendosura nga qeveritë për të parandaluar përhapjen e virusit gjithashtu dëmtojnë tregtinë e drogës. Gjegjesisht, masat për mbylljen e rrugëve të furnizimit zakonisht e bëjnë më të vështirë lëvizjen e barnave. Gjatë vitit 2019, u realizuan veprime të mëdha policore, gjë që nuk ndodh me vitin 2020 kur nuk ka krizë më të madhe. Raportet e inteligjencës të botuara në revistën Nation.Africa tregojnë se mbyllja e kufijve, përfshirë Kenia-Tanzaninë, ka prishur rrjedhën e drogës në bregdet. Këto raporte, të mbështetura nga një raport i titulluar "Covid-19 dhe zinxhiri i furnizimit me drogë: Nga prodhimi dhe trafikimi në përdorim" nga zyra e KB për rrugët dhe krimin (UNODC) rrjeti global i kërkimeve, sugjerojnë që trafikimi i drogës në shkallë të ndryshme nën ndikimi i kufizimeve të lëvizjes dhe mbyllja e kufijve të cilat janë masa të vendosura për të parandaluar përhapjen e Covid-19. Raporti vë në dukje se heroina tregtohet më shpesh nga toka, shpesh në lidhje me ngarkesat e ligjshme, ndërsa kokaina tregtohet zakonisht nga deti, por përdoren gjithashtu anije jo-tregtare si anije të specializuara dhe jahte. "Raportet nga rrugët kryesore të trafikut të heroinës tregojnë se masat kundër Covid-19 mund të rrisin rrezikun e përgjimit kur droga kontrabandohet nga toka, pasi dërgesat e tilla tani mund të përgjohen më shpesh sesa



ato të kontrabanduara me mjete të tjera transporti." Thuhet në tekst të raportit. Duke përmendur kufizimet e qeverisë në përhapjen e virusit, ka pasur një mungesë të lulekuqeve të opiumit që prodhojnë heroinë në provincat perëndimore dhe jugore të Afganistanit, kryesisht për shkak të mbylljes së kufirit Pakistan-Afganistan. Për më tepër, vihet re se në Mianmar, ku bëhet prodhimi dhe shpërndarja, ka indikacione se korrja e opiumit në vitin 2020, edhe para fillimit të pandemisë, po përballlet me një mungesë klientësh, ndoshta për shkak të kufizimeve të lëvizjes. Një raport tjetër, i titulluar "Krimi dhe infeksioni: ndikimi i pandemisë në krimin e organizuar", botuar në mars, lidhur me një sondazh të çmimeve në nivel rruge dhe konsumit të heroinës në të gjithë Afrikën Lindore dhe Jugore, vë në dukje: "Informacioni i hershëm sugjeron që" As bëhet më e vështirë për të kontrabanduar drogë në rajon, çmimet e heroinës po rriten



dhe pastërtia po ulet ". Raportet e inteligjencës në Kenia tregojnë se kjo gjithashtu ndikon në dërgesat e drogës që hyjnë në vend. Njësia kundër narkotikëve po përqendrohet në kufirin Mozambik-Tanzani, i cili thuhet të jetë një rrugë e njohur e trafikut të drogës për në Kenia. "Droga hyn në Tanzani përmes Mozambikut dhe më pas Kenia, ndryshe nga më parë, kur u përdor porti i Mombasa. Një raport i Departamentit të Shtetit të SH.B.A. i lëshuar në mars vuri në dukje se Mozambiku po përdoret gjithnjë e më shumë si një bazë për operacionet nga rrjetet ndërkombëtare të krimit të organizuar, një pikë për trafikun e drogës dhe pastrimin e parave ndërkombëtare. "Rrjetet kriminale transnacionale nga e gjithë Afrika Perëndimore dhe Lindore, si dhe nga Azia e Jugut, po veprojnë në Mozambik për të ndihmuar me dërgesat e detit që arrijnë përgjatë bregdetit," tha raporti. Megjithëse autoritetet raportojnë se, megjithë ngadalësimin në tregtinë e dërgesave të mëdha, ilaçet ende po hyjnë në vend. Kjo është arsyeja pse ekipet e inteligjencës dhe anti-narkotikët gjithnjë e më shumë po përqendrohen në profilizimin e zotërve të drogës. "Megjithëse tregtia në sasi të mëdha ka rënë, konsumi është ende duke funksionuar, që do të thotë se ilaçet ende po hyjnë. "Ka të bëjë me profilizimin e të përfshirëve, përfshirë biznesmenë dhe njerëz të tjerë të lidhur dhe me ndikim," tha një burim operativ informacioni.

Biljana Popovska,  
MA (e marrë nga: <https://www.reuters.com/article/us-britain-coronavirus-slavery-drugs-trf-idUSKBN27M1N2>  
dhe <https://allafrica.com/stories/202011110539.html>)



## Zoti, korona, vakcina...

**E** kziston një simbolikë universale në të vërtetën që Kina ka një rol kryesor për të luajtur në shfaqjen dhe shtypjen përfundimtare të afërt të virusit, i cili po mbjell vdekjen dhe frikën në të gjithë botën. Së pari, virusi filloi nga atje, dhe në Kinë, rrënjët e vaksinimit janë si një mënyrë për t'u marrë me sëmundjet infektive. Sipas provave të shkruara, kinezët në shekullin e 10-të zbuluan një mënyrë për të imunizuar popullsinë nga viruset vdekjeprurëse. Një i mençur atje erdhi me idenë e infektimit të njerëzve të shëndetshëm me infeksionin dhe krijimin e një imuniteti kolektiv të të gjithë popullsisë. Tetë shekuj më vonë, një mjek anglez aplikoi të njëjtën metodë të fruthi tek lopët, duke hedhur themelet për atë që tani është industria farmaceutike e plotfuqishme. Nuk dihet se si Edward Jenner doli me "metodën kineze", por dihet që ai kreu një eksperiment me fruthin dhe praktikisht provoi se si krijohet imuniteti nga

një sëmundje e rrezikshme infektive. Gjegjesisht, ai vuri re se gratë që mjelnin lopët kishin fluska dhe plagë në duar, dmth. U infektuan me fruth, të cilat nuk ishin të rrezikshme për shëndetin e grave të infektuara. Jenner vendosi të infektojë djalin e një prej punonjësve të tij të fermës me fruth, dhe kur ai u sëmur me fruthin e lopëve, ai e infektoi atë me fruth tjetër fëmijëror, vdekjeprurës. Tetë vjeçari James Phipps u prek lehtësisht nga fruthi i lopëve dhe "Doktori" Jenner vendosi ta infektojë atë me linë vdekjeprurëse. Ai bëri një plagë në njërën nga duart dhe i vendosi qelb fruthit. Për habinë e tij, fëmija nuk u sëmur, edhe pse të tjerët rreth tij vdiqën nga e njëjta sëmundje. Kjo ndodhi në vitin 1796 dhe mjeku i fshatit vendosi të paraqesë eksperimentin e tij para anëtarëve të shoqërisë shkencore të Londrës. Dy vjet më vonë, ai u promovua në një mjek të vërtetë dhe metoda e tij e trajtimit u quajt vaksinë, me emrin latin për një lopë - Vaca.

### **Vaksina - shpëtimi ose djalli**

Deri në ardhjen e kërkimeve nga shkencëtari francez Louis Pasteur, metoda e imunizimit të Jenner ishte praktikuar, kryesisht nga fruthi dhe pjesërisht nga kolera. Dhe megjithëse kjo metodë nuk ndihmoi në zhdukjen e sëmundjeve infektive të përmendura më lart, vdekshmëria u ul në mënyrë drastike. Një përmbyesje totale në luftën kundër sëmundjeve infektive ndodhi në vitin 1879, kur imunologu dhe kimisti francez Louis Pasteur zbuloi një vaksinë kundër të ashtuquajturës kolera e pulës. Ashtu si me zbulimet e tjera epokale, zbulimi i vaksinës së kolerës është një rastësi. Gjegjesisht, Louis Pasteur infektoi aksidentalisht pulat me kolera dhe u befusua kur pa që ato u shëruan pas një kohe. Duke dashur të sigurohej që pulat ishin immune ndaj kolerës, Pasteur i infektoi përsëri, por u befusua kur zbuloi se pulat nuk sëmureshin aspak. Në vitin 1885, një fëmijë në lagjen e tij u kafshua nga një qen i tërbuar dhe prindërit



e tij kërkuan ndihmë. Sigurisht, si profesor universiteti, Pasteur iu përgjigj thirrjes dhe kur pa djalin, vendosi ta vaksinonte. Jo vetëm që rreziku u pagua, por përveç shpëtimit të djalit, Pasteur fitoi famë botërore. Që nga ai vit, vaksinat dhe vaksinimi janë bërë të pashmangshme në trajtimin e të gjitha sëmundjeve infektive. Por pavarësisht famës së francezit, Edward Jenner konsiderohet ende babai i vaksinës. Emri i Jenner lidhet gjithashtu me shfaqjen e protestave të para publike kundër "vaksinimit" të tij. Gjegjësisht, dy vjet pas zyrtarizimit të metodës së tij në luftën kundër sëmundjeve infektive, fillojnë protestat e para publike që vazhdojnë edhe sot. Protagonist i protestave kundër vaksinimit ishte njëfarë William Teb, i cili në vitin 1800, në Londër, organizoi demonstratën e parë publike, duke pretenduar se mjeku Edvar Jenner kishte lidhje me djallin dhe përdorimi i mëtejshëm i vaksinimit të tij nuk duhej të ishte lejuar. Duke parë që lëvizja e

tij nuk do të mbijetonte pa mbështetjen e huaj, Teb u nis për në Amerikë, ku arriti të formonte një komunitet të organizuar për të luftuar "sëmundjen infektive". Nga Amerika, lëvizja kundër vaksinimit është përhapur në të gjithë botën, dhe vështirë se ka një vend në botë ku ndjekësit e Teb nuk veprojnë. Interesante, bashkëkombësi i Teb Andrew Wakefield konsiderohet si një nga udhëheqësit modernë të lëvizjes anti-vaksinuese në botë. Ndryshe nga aventuristi Teb, Wakefield është një mjek, dhe ndryshe nga mësuesi i tij nga dy shekuj më parë, ai nuk ia atribuoi vaksinën djallit, por me anë të metodave shkencore, ai provoi se vaksinimi i detyrueshëm i fëmijëve parashkollorë rezulton me autizëm në popullatën më të vogël. Duke u mbështetur në pretendimet dhe ekspertizën e Dr. Wakefield, që nga viti 1998, një numër në rritje i prindërve, dhe jo vetëm në Britaninë e Madhe, kanë refuzuar të vaksinonin fëmijët e tyre. Sigurisht, kjo menjëherë ndikoi në fitimin e garantuar të prodhuesve të vaksinës së famshme të koktejeve

(kundër poliomyelitit, fruthit dhe shytave), dhe më pas u nis një ndjekje kundër mjekut britanik. Kompanitë e fuqishme farmaceutike kanë punësuar imunologë kryesorë në botë, duke i nxitur ata që të kthejnë mbrapsht Dr. Weyfield. Dhe kështu, me shumë para, kolegët e udhëheqësit të lëvizjes kundër vaksinimit, arritën të vërtetojnë të kundërtën, dmth se vakcina e përmendur nuk është e dëmshme, dmth nuk ka asnjë lidhje me autizmin tek fëmijët. Për më tepër, me shumë para, farmacistët e bindën Dr. Andrew Wakefield që ta ndalonte atë të praktikonte mjekësi. Me fjalë të tjera, ata e lanë burrin pa punë, përsëri duke pretenduar se njeriu kishte të bënte me forca të pandershme.

### "Sputnik 5" në një garë me Covid 19

Pasi korona pushtoi botën, duke sjellë vdekjen dhe frikën, filloi një garë planetare vaksinash, shpëtimi i vetëm nga kataklizma globale. Duke ditur për fitimet përrallore të atij që do të krijojë vaksinën e parë të suksesshme

Një ditë, kur gjithçka që është e vërtetë në lidhje me pandeminë e koronavirusit të dalë në dritë, nuk do të ketë ndonjë ndryshim të rëndësishëm në polemikat globale mbi murtagjën e shekullit 21, se kjo është çështje e ndëshkimit hyjnor, një komplot «shtet i nëndheshëm». të pretendosh se është në veprim një uverturë e luftës globale. Është e sigurt vetëm se bota tashmë është gjunjëzuar para perëndive të industrisë farmaceutike e cila njofton se fitimi nga vakcina për Covid19 do të jetë mbi 24 miliardë dollarë





kundër Covid19, laboratorët imunë, institutet, klinikat dhe miliarderët botërorë shkuan të punojnë në një çast. Duke pasur parasysh faktin që virusi ka origjinën në Kinë, është e kuptueshme që kinezët filluan të parët, por dihej paraprakisht që gara kryesore do të ishte midis fuqive botërore. Me njohuritë e mëparshme të arritjes së industrisë farmaceutike amerikane, bota me të drejtë ka drejtuar të gjithë vëmendjen e saj dhe të gjithë shpresën e saj përmes "Pellgut të Madh". Vëmendja e farmacistëve është dyfishuar që kur bashkatdhetari më i pasur, Bill Gates i diskutueshëm, u

përfshi në të gjithë lojën, për shkak të njohurive të mëparshme për rolin e tij në industrinë e ilaçeve, veçanërisht vaksinat për AIDS, virusin Ebola dhe Sars., Në maj, më pak se dy muaj pas shpërthimit të vullkanit Covid19 në Wuhan, njoftoi se 40 gjigandë farmaceutikë po punojnë gjatë gjithë kohës për të gjetur një vaksinë kundër Covid 19. E çuditshme apo jo, askush nuk e përmendi Rusinë atëherë, dhe emrat e instituteve të përbashkëta farmaceutike të Gjermanisë, Anglisë dhe Shteteve të Bashkuara qarkulluan në mediat botërore dhe rrjetet sociale, me pikën që prodhimi i vaksinës

së shpëtimit sapo kishte filluar. Kur planeti goditi valën e dytë, të verës, Vladimir Vladimirovich Putin u shfaq në televizionin shtetëror rus dhe i tha botës se Rusia kishte regjistruar vaksinën e parë kundër Covid19. "Me sa di unë, këtë mëngjes, për herë të parë në botë, u regjistrua një vaksinë e koronavirusit," tha Putini, duke shtuar se ishte i kënaqur që kishte një privilegj të tillë. Një orë më vonë, u njoftua se vakcina ishte zhvilluar nga qendra kombëtare e kërkimeve Gamaley për epidemiologji dhe mikrobiologji në bashkëpunim me Fondin rus të investimeve direkte. Interesante, Putini më pas tha se njëra nga vajzat e tij gjithashtu mori vaksinën e parë, por nuk tha nëse ishte Maria Vorontsova apo Katerina Tikhonova. Sigurisht, ky fakt konsiderohet si një argument më shumë kundër dyshimeve që, të nesërmen, u shfaqën në mediat botërore, të shprehura nga përfaqësues të konkursit nga Perëndimi.

Me një vonesë prej disa ditësh, treshja nga Perëndimi, gjermanët, britanikët dhe amerikanët, njoftuan se kishin zhvilluar një vaksinë që ishte mbi 90 përqind e efektshme, por, ashtu si rusët, ata theksuan që faza e tretë e vaksinës testimi duhet të presë. Në çdo rast, gjatë asaj ndeshje rrufe, jo vetëm kush do të jetë i pari që do të bëjë vaksinën, por kush do të jetë më i sigurti, llogaritjet për fitimin përfundimtar kanë filluar, dhe jo vetëm për industrinë farmaceutike. Ekspertët nga Organizata botërore e shëndetësisë thonë se të paktën 8,000 avionë janë të nevojshëm për transport të sigurt dhe të ekuilibruar dhe vendosjen e vaksinës shpëtuese. Në të njëjtën kohë, sipas ekspertëve rusë, një dozë e vaksinës nuk duhet të jetë më e shtrenjtë se 10 euro. Kur kjo shumë shumëzohet me të paktën pesë miliardë nga ata që presin vaksinën, do të kuptohet pse është kaq e madhe konkurrenca për pozicionin e prodhuesit të parë të vaksinës kundër virusit vdekjeprurës Covid19.

### Miq e koronës

Nga lajmet epokale të përmendura që u njoftua këtë verë nga i madhi Vladimir Vladimirovich, konkursi global mbi atë se kush është shoku i koronës po vazhdon. Duke pasur parasysh marrëdhëniet e njohura Beograd - Moskë ose anasjelltas, Presidenti i Serbisë ishte i pari që tha se vendi i tij është i pesti në radhë për vaksinën



e parë të koronës. Në të vërtetë, ai nuk e përmendi Rusinë, por kuptohet se ai e kishte fjalën për këtë. Të thuhet e vërteta, udhëheqësit e tjerë të Ballkanit kanë thënë vazhdimisht se ata do të jenë ndër të parët që do të marrin vaksinën shpëtuese. Sindroma Ballkanike, për të qenë e para, me fjalë, ka prekur të gjithë botën, kështu që listat e marrësve "të sigurt" të vaksinës së parë tashmë janë duke u bërë. Evropianët dinakë, dua të them "Zonja e Vjetër" e bashkuar,

kërkuan të ndërhyjnë në miqësitë e vërteta midis vendeve të të pesë kontinenteve. Qysh këtë verë, ata thirrën një takim në të cilin, në emër të të gjithë të tjerëve, ranë dakord që orari i çdo vaccine të shkojë me sinqeritet, dmth. Sipas listës që ata duhet të bëjnë. Dhe lista e përparësive në radhë për vaksinën është bërë dhe do të bëhet ekskluzivisht me para. Për të konfirmuar këtë deklaratë të qartë, unë do të përmend se Fondi rus për investime direkte ndau 24 miliardë

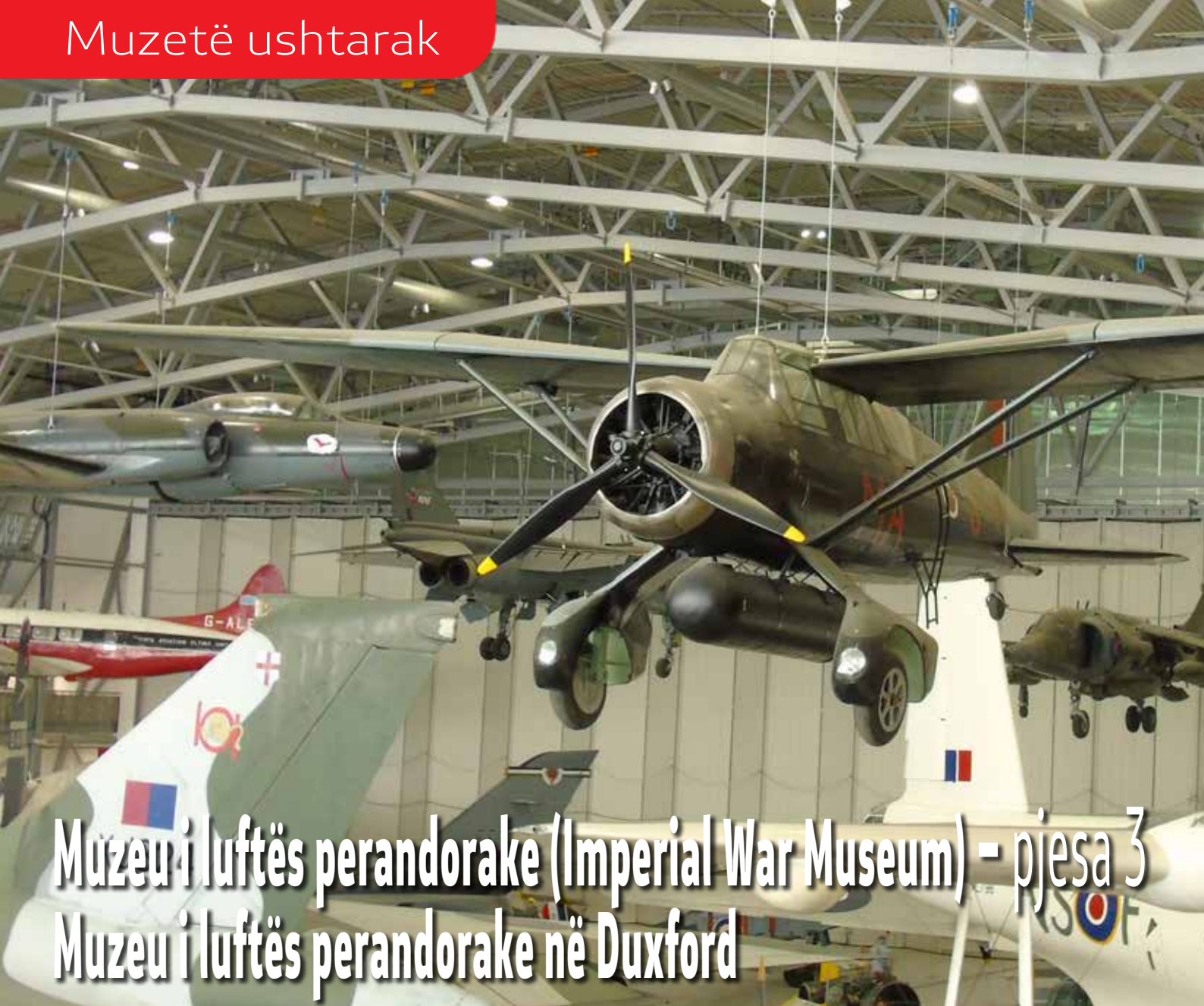
euro këtë dimër për të ndërtuar një fabrikë për prodhimin e vaksinave ruse. Interesante është të theksohet se listat janë bërë tashmë se kush duhet të marrë vaksinën së pari. Pas rusëve, vendet e tjera njoftuan se mjekët, oficerët e policisë, ushtarët dhe mësuesit do të vaksinoheshin së pari, të ndjekur nga të vdekurit e tjerë.

Mile Radenkovic



Disa kohë më parë, mediat botërore raportuan se çifti, profesor Ugur Shahin dhe Dr. Ozlem Tureci, janë pronarë të ndërmarrjes "BioNTek", e cila zotëron më të sigurtat nga të gjitha vaksinat e njoftuara dhe të shpallura. Në historinë e një çifti modest të martuar të shkencëtarëve, gjëja më interesante është se ata nuk përmendin me një fjalë të vetme fitimet e pritura nga shpikja e tyre. Edhe më magjepsës është fakti që shkencëtari Shahin deklaroi se që nga viti 2008 ata kanë punuar ditë e natë në një kurë për kancerin dhe se rastësisht gjetjet e deritanishme përshtaten në betejën e filluar kundër virusit corona. Gjithashtu është e mahnitshme që kompania e tyre ishte me vlerë 4.6 miliardë dollarë një vit më parë, dhe vlera aktuale e kompanisë është 21 miliardë dollarë, që profesor Shahin është në mesin e dhjetë gjermanëve më të pasur dhe se ai vazhdon të punojë me biçikletë. "Profesori ka mbetur i njëjtë siç ishte kur punoi në Institut, modest dhe i përkushtuar në zbulimin e barnave për sëmundjet më të rënda," tha Matthews Cromeyer, një nga drejtorët e MIG AG, një kompani që ka financuar Sahin-Tureci që nga fillimi i tij.





## Muzeu i luftës perandorake (Imperial War Museum) - pjesa 3 Muzeu i luftës perandorake në Duxford

**D**ega e fundit e Muzeut të luftës perandorake ndodhet në Duxford. Ky muze përqendrohet në zhvillimin dhe historinë e aviacionit në Mbretërinë e Bashkuar dhe është më i madhi në llojin e tij. Koleksioni i tij përfshin pothuajse 200 aeroplanë, një numër të madh dokumentesh, video dhe të ngjashme. Muzeu ndodhet në ish-aeroportin e Duxford. Vetë aeroporti luajti një rol të rëndësishëm në Luftën e parë dhe të dytë botërore, dhe ishte veçanërisht i rëndësishëm gjatë betejës për Britaninë. Disa nga hangarët që përdoren sot si hapësira të muzeut datojnë që nga ajo kohë. Për shkak të kësaj të kaluarë të pasur, u mor një vendim për ndërtimin e muzeut në këtë vend, kështu që u themelua në vitin 1976. Çdo vit ky muze vizitohet nga rreth 400-550 000 vizitorë. Muzeu Duxford ka ekspozitat e tij të radhitura në shtatë hangarë, secila me një temë dhe titull të ndryshëm. Me të hyrë në muze, hangari i parë që hasni është hangari "Aviacioni dhe hapësira". Më

parë, deri në vitin 2000, i njëjti hangar ishte i njohur si "Superhangar". Në një sipërfaqe prej 12,000 m<sup>2</sup> në hangarin e parë ka një hapësirë ekspozite në të cilën janë ekspozuar 30 aeroplanë, disa prej të cilave janë mjaft të rralla, një kat i ndërmjetëm nga i cili mund të shihni të gjithë hapësirën në hangar, por përdoret gjithashtu për instalimet interaktive arsimore ata studiojnë inxhinieri aeronautike dhe parimet e fluturimit. Kjo pjesë është veçanërisht interesante për më të rinjtë, sepse këtu ata kanë mundësinë të provojnë të fluturojnë aeroplan në një imitues, për të provuar aftësitë e nevojshme për të qenë pilot dhe të ngjashme. Në dhjetor të vitit 2008, si pjesë e hangarit "aviacioni dhe hapësira", u vendos një segment / pjesë kushtuar forcave ajrore të Mbretërisë së Bashkuar. Hangari i dytë quhet "aeroplanë në gjendje fluturimi". Ky hangar është një hangar i vjetër i vitit 1950 dhe strehon aeroplanë që janë në gjendje fluturimi vetëm gjatë verës dhe përdoren nga linjat ajrore private. Në këtë hangar keni

mundësinë të ndiqni mirëmbajtjen e këtyre avionëve të rrallë. Hangari i tretë që është pjesë e Muzeut Duxford është hangari i quajtur "aviacioni dhe marina". Mbledhja e këtij hangari përfshin shumë anije (anije luftarake dhe anije), silur dhe aeroplanë (aeroplanë dhe helikopterë) që u përdorën në aviacionin detar. Hangari i katërt i kushtohet dhe është emëruar "Beteja për Britaninë". Vetë ekspozita e përhershme është vendosur në një nga hangarët e përdorur në Luftën e dytë botërore. Kjo ekspozitë i kushtohet aviacionit që ishte i pranishëm në aeroportin Duxford gjatë periudhës nga Lufta e parë botërore deri në Luftën e ftohtë. Midis avionëve të ekspozuar janë „Bristol Fighter“ 1920, Gloster Javelin, i cili bëri fluturimin e fundit operativ në këtë muze-aeroport, si dhe avionin hungarez MIG-21 të epokës së Luftës së Ftohtë. Sigurisht, ka edhe pjesë të aviacionit që morën pjesë në betejën për Britaninë, avionët "Spitfire" dhe "Hurricane", por edhe avionët gjerman "Messerschmitt BF 109" dhe bomba fluturuese "V1". "Konservimi i punës"



Muzeu i luftës perandorake në Londër, në Mbretërinë e Bashkuar është ndër tre më të mirët, në mos më i madhi në botë. Përveç madhësisë mbresëlënëse, ai gjithashtu konsiderohet si një nga muzetë më të vjetër ushtarak. Në koleksionin e tij, ky muze numëron mbi 10 milion ekspozita dhe rreth 2.5 milion vizitorë gjatë vitit. Në këtë numër të «Mburoja» ne do t'ju njohim me degën e fundit të këtij muzeu ushtarak



është titulli tematik i hangarit të pestë në këtë muze. Në këtë pjesë të muzeut, vizitorët mund të shohin drejtpërdrejt se si bëhet restaurimi i ekspozitave. Restaurimi aktualisht po kryhet në avionët japonezë "Mitsubishi A6M Zero", avionët gjerman "Heinkel He 162", avionët britanik "Victor HM 715" dhe avionë të tjerë. Pikërisht pas këtij hangari është Salla Operative e vitit 1940 hangari i parafundit, i ashtuquajtur "Muzeu Amerikan i Aviacionit", i kushtohet avionëve dhe zhvillimit të aviacionit amerikan. Ndërtimi i hangarit ku ekspozohen avionët është i ri dhe i pazakontë dhe në vitin 1998 ai fitoi çmimin "Stirling" për punën arkitektonike të vitit. Kjo pjesë e muzeut u hap nga Mbretëresha Elizabeth II në 1 gusht të vitit 1997. Në koleksionin e këtij cilësimi mund të shihen rreth njëzet aeroplanë, nga të cilët më të rëndësishmit janë: "SR-71 Blackbird" me numër serik 61-7962, i cili është modeli i vetëm i këtij aeroplani jashtë Shteteve të Bashkuara dhe ka arritur një fluturim rekord në lartësi. "C-47 Skytrain", i cili mori pjesë në tre

operacione kryesore gjatë Luftës së Dytë botërore: "Dita D", "Market Garden" dhe operacioni "Varsiti" për të kaluar lumin Rajna. Ekspozita "B-29 Superfortress", e quajtur "Hawg Wild", u përdor gjatë luftës Koreane dhe është një nga dy avionët e vetëm të ekspozuar jashtë Shteteve të Bashkuara. "B-52 Stratofortress" ka kryer mbi 200 fluturime në luftën e Vietnamit, dhe i ekspozuari F-111 ka 19 misione gjatë luftës së Gjirit. Për shkak të këtyre, edhe avionët të tjerë janë në ekspozitë. Hangari i fundit në këtë muze i kushtohet njësisve tokësore dhe quhet "Salla e luftës së tokës". Në kontekst të këtij hangari janë të ekspozuara një numër të madh të automjeteve të blinduara, artileri dhe pajisje këmbësorie, të rregulluara në mënyrë kronologjike, duke filluar nga Lufta e parë botërore e deri më sot.

Përveç ekspozitave të ekspozuara brenda hangareve në vetë pistën ndihmëse të aeroportit, muzeu dhe zona midis hangareve (zonat e ekspozitës) strehojnë një numër avionësh civilë të përdorur nga linjat ajrore civile të

Mbretërisë të Bashkuar me kalimin e kohës. Në pjesën tjetër të hapësirës ka kafene, restorante, terrene lojrash për fëmijë, etj. Si pjesë e aktiviteteve të ofruara nga muzeu, ka shpesh ngjarje të aviacionit me rastin e përvjetorëve të caktuar historikë, dhe shpesh merr pjesë në këto shfaqje të aviacionit edhe akro grupi i Mbretërisë së Bashkuar "Shigjetat e Kuqe". Aeroporti gjithashtu strehon disa kompani ajrore private që merren me ofertat e fluturimeve turistike në avionët e gjeneratës së vjetër. Ai shpesh jep me qira vendndodhjen e muzeut të aeroportit, si dhe disa prej avionëve fluturues, për të bërë filma luftime. Koha minimale e nevojshme për të vizituar muzeun është 2 deri në 3 orë. Fotografimi lejohet në muze, por pa përdorimin e blicit, lëvizja kufizohet në shtigjet që lejohen. Për shkak të faktit se muzeu është i vendosur në një aeroport aktiv, pilotët me aeroplanë në pronësi private mund të ulen në aeroport me kërkesë dhe emërim paraprak.

Zllatko Bllazheski



## "Pirej"

### Një roman për mosbindjen e një kombi

"Pirej" është romani i parë nga shkrimtari maqedonas Petre M. Andreevski. Romani u botua në vitin 1980 dhe shumë shpejt u bë një nga romanet më të lexuar maqedonas deri më tani. Titulli i romanit është simbolik - barërat e këqija janë bari me tre këmbë që është i vështirë për t'u çrrënjësuar dhe në roman është një simbol i mosbindjes së popullit maqedonas. "Fisi ynë është një bar i keq dhe asnjë ushtri nuk e ka shkatërruar atë. Por ju e prisni sa të doni, e prisni, e këpusni, nuk vdes më. Thjesht prekni tokën pak, dhe ajo do të kapë, do të ringjallet, do të ndjekë përsëri. "Asgjë nuk e shkatërron atë bar". Në fakt, tema dhe ideja në roman shprehen përmes kësaj simbolike. Tema e romanit "Pirej" është jeta e dy bashkëshortëve, Jon dhe Velika, dhe vuajtjet e tyre gjatë luftërave. Ideja e këtij romani është që populli maqedonas në të gjitha kohërat e mbushura me mundime, luftëra dhe vuajtje, është akoma i

Kanë kaluar më shumë se 40 vjet nga botimi i romanit «Pirej» nga perla e letërsisë maqedonase kolosi Petre M. Andreevski. Në këtë numër të «Mbuaroja» ju kujtojmë përmbajtjen e romanit dhe pse përmes këtij romani perceptohet simbolika e mosbindjes së popullit maqedonas

pashkatërrueshëm, ka mbijetuar dhe do të mbijetojë në të ardhmen. Veprimi në roman zhvillohet në periudhën e Luftërave Ballkanike dhe Luftës së parë botërore, por edhe në vitet pas luftërave. Shumica e ngjarjeve ndodhen në fshatin e Jonit dhe Velikës, në Maqedoni, përmes të cilave në atë kohë kaluan dhe ishin vendosur shumë ushtri - serbe, bullgare, franceze, angleze, gjermane dhe austriake, por ushtarët ishin kryesisht nga Maqedonia. Disa nga ngjarjet ndodhin në front. Romani fillon me varrosjen e plakës Velika Meglenoska. Para se të vdiste, ajo bëri një betim se nuk donte të

varrosej me burrin e saj Jonin. Djali i saj Roden Meglenoski pyet për arsyet e këtij vendimi dhe më pas xhaxhai i tij Duko Vendija fillon të tregojë për jetën e Jonit dhe Velikës, gjatë së cilës tregohen historitë e të dyve në mënyrë alternative. Si fëmijë, nëna e Jonit vdes dhe babai i tij shkon në punë. Më pas, Joni dhe vëllai i tij Mirce jetojnë në një manastir aty pranë, por tre komitë vijnë në manastir dhe vrasin plakun, dhe më pas Joni bashkohet me komitët. Një ditë, ndërsa Velika po punon në fushat e misrit, Joni e vëzhgon atë, duke u zotuar se do të bëhet gruaja e tij. Më vonë, gjatë një prej takimeve të tyre, Jon dhe

Velika i premtojnë njëri-tjetrit se do të martohen, në kundërshtim me ëndrrën e Velikës që ajo të martohet me një ushtar. Shpejt ata martohen, dhe pastaj Velika fillon të lindë fëmijë, vazhdimisht e munduar nga sëmundjet e fëmijëve dhe punët e vështira të shtëpisë. Gjatë kësaj kohe Joni ishte herë pas here një komit në çetën e dukës lokal, herë pas here duke bërë punë bujqësore me gruan e tij, duke luftuar për mbijetesë. Në fillim, vëllai i tyre Mirçe i ndihmon, por pasi marrohet, ai shkon për të punuar në Shtetet e Bashkuara. Pastaj shpërtheu Lufta e parë botërore dhe duka shpërbëu çetën. Ushtria serbe arrin në fshat dhe mobilizon burrat, dhe Joni përfundon në front si një ushtar serb. Pastaj, Velika kujton një incident para luftës, kur ajo dhe Joni shikuan lejlekët dhe shqiponjat duke luftuar në qiell dhe ajo parashikoi që një luftë e madhe do të vinte. Ndërsa Joni po merr pjesë në luftime të rënda midis ushtrive serbe dhe bullgare, fëmija i tij i madh, Angele, vdes duke i hedhur plumbat e pa shfrytëzuar në zjarr. Lufta në fshat sjell uri dhe sëmundje. Vdes edhe vajza e Jonit dhe Velikës. Në front, Joni dëshiron të vizitojë familjen e tij dhe për të marrë leje duhet të kapë një ushtar armik. Një natë ai kap një ushtar bullgar, i cili është në të vërtetë vëllai i tij Mirçe. Megjithëse dimri po kalon, fshati është ende i uritur dhe i sëmurë dhe shumë njerëz po vdesin, dhe disa nga fshatarët po vdesin në front. Trupat gjermane dhe bullgare janë vendosur në fshat dhe fshatarët janë të angazhuar në punë të detyruar. Një tjetër nga fëmijët, djali i tij Zdravko, u sëmur dhe shpejt vdiq. Mirçe i tregon Jon se ai dhe punëtorët e tjerë migrantë, kur dëgjuan për luftën



në Maqedoni, lanë punën dhe u larguan për në atdheun e tyre. Nga rruga, nga gëzimi, ata hodhën pasaportat e tyre në det, por kur arritën në Varna u arrestuan dhe u dënuan me vdekje si spiunë të huaj. Sidoqoftë, ata u falën në minutën e fundit, por u dërguan në front si ushtarë bullgarë. Joni e çon Mirçen në çetën e tij, por ai nuk merr leje, ai vetëm gradohet. Në verë, të frikësuar nga sëmundjet që përhapen vazhdimisht, fshatarët në dëshpërim vendosin të djegin të gjallë të gjithë qentë e fshatit, por edhe kjo nuk i ndalon sëmundjet, kështu që fshatarët largohen nga fshati. Pastaj, dy fëmijë të tjerë të Velikës, Kalinka dhe Zvezdani, u sëmurën dhe vdiqën në të njëjtën ditë. Në front, Joni u plagos në këmbë dhe u dërgua në spital, afër Manastirit, ku iu pre gishti i madh, dhe pasi u shërua, u kthye në front. Nga

ana tjetër, Velika vizitohet nga komitët, të cilët e konsiderojnë Jonin tradhtar dhe e kërcënojnë se do ta vrasin. Pas pak, në fshat mbërrin fjala se po afrohet ushtria Bullgare, e cila djeg gjithçka para tij dhe fshatarët ikin përsëri në pyll. Joni merr pjesë në betejat e vështira finale, në të cilat shumë ushtarë vriten dhe plagosen, por ai është me fat dhe mbetet i padëmtuar. Menjëherë pas kësaj lufta mbaron dhe Joni, i zbukuruar me medalje të shumta, kthehet në shtëpi dhe kur Velika i tregon për vdekjen e fëmijëve, ai përjeton një tronditje dhe flokët e tij bëhen bardhë papritur. Qeveria serbe vjen në fshat, i cili kryen një inventar të njerëzve dhe pasurisë, duke ndryshuar mbiemrat e njerëzve dhe Joni bashkëpunon me qeverinë. Ai bëhet një alkoolist dhe e trajton Velikën në mënyrë të vrazhdë dhe e rreh atë pa ndonjë arsye. Velika është përsëri shtatzënë. Joni pihet përsëri, edhe pse tashmë është i sëmurë rëndë dhe i dehur, bie në gjumë buzë rrugës dhe sëmuret rëndë. E shkëlqyeshme, në momentin që Joni vdes, ai lind një djalë, Roden. Romani "Pirej" është një kryevepër e Petre M. Andreevski. Në momentet e luftës, injorancës, urisë, të ftohtit dhe trazirave të jetës, një fije shprehe vazhdon dhe e çon atë përpara. Rëndësia dhe vlera e këtij libri qëndron në të vërtetën e tij popullore, si dhe në simbolikën e fortë të fuqisë për të prekur përsëri tokën, kur ajo çlirohet, kur nuk është zhytur më në gjak dhe për të kapur, ringjallur dhe ndjekur barërat e këqija, pra të zgjasin jetën dhe të përpiqen për një të ardhme më të mirë, pavarësisht nga të gjitha fatkeqësitë dhe vështirësitë e kaluara.

Vladimir Lazevski

Akademiku Petre M. Andreevski është një poet, romancier, shkrimtar i tregimeve të shkurtra dhe dramaturg. Ai lindi në fshatin Sloeshtica, rajoni i Demir Hisarit, në vitin 1934. Ai shkruajti vargje, tregime të shkurtra, romane, drama dhe skenarë. Puna e Andreevskit jo vetëm që ndryshoi vetëdijen e letërsisë në lexuesin maqedonas, por gjithashtu ndryshoi edhe vetëdijen kritike maqedonase. Atdheu i tij është një preokupim, por ai nuk u bë një autor lokal ose rajonal sepse ai arriti, përmes universalitetit lokal, të vendoste fundin e tij si qendër të botës. Ai ka një audiencë të gjerë lexuesish dhe përbërja e saj në prozë nuk bazohet në komplot, por në vetë aktin e tregimit. Andreevski vdiq në vitin 2006.





# “Në rrugën për në Berlin”

**A**rmata e Kuqe" - një emër që tingëllon krenar. Kjo armatë e BRSS është stolitur në histori me imazhin e një ushtrie të guximshme, vetëmohuese dhe të qëndrueshme. Por në mënyrë që të bëhet kaq rezistente dhe larg nga koncepti i dorëzimit dhe bindjes, kjo armatë njohu dhe luftoi kundër dy llojeve të armiqve - një që i përket anës së kundërt dhe luftohet kundër, armiq për të cilët ne shpesh flasim dhe këta të fundit, në radhët e tyre, armiq të njohur si tradhtarë, frikacakë dhe dezertorë, të gjithë ata që devijuan nga parimet e ushtrisë sovjetike ose kryen një akt që shkaktoi dëm. Në një rrethanë krejtësisht të padrejtë, të pafavorshme për të, në këtë grup të dytë është hedhur edhe oficeri i komunikimit Sergei Ogarkov, një ushtar rus i ri, naiv dhe me zemër të mirë i cili u dënua nga një gjykatë ushtarake me vdekje nga skuadra e pushkatimit për shkak të dështimit

të përcjelljes informacione për njësitë ushtarake ruse para se të rrethoheshin dhe mposhteshin nga gjermanët. Fati i tij duket i mbyllur, por asgjë nuk ka mbaruar derisa të dëgjohet e shtëna e fundit, dhe deri atëherë, ngjarjet mund të marrin një rrjedhë tjetër, veçanërisht në mes të luftës kur gjërat ndryshojnë në mënyrë të paparashikueshme, dita ditës dhe veprimet dhe aksionet ushtarake që ndodhin kanë pasoja të gjera, duke prekur edhe fatet e individëve.

## Rruga për në gjykatën ushtarake

Verë, viti 1942. Në stepën ukrainase, ushtria ruse po lufton nazistët, të cilët janë ofensivë për të kapur pjesë të Evropës. Duke humbur betejat, Armata e Kuqe është e vendosur për lëshimet dhe fajtorët në radhët e saj që ndikojnë në kërcënimin ndaj njësive ruse. Në një dështim të tillë, kur ushtria ruse u rrethua nga uniforma të uniformuara me svastikë dhe u detyrua të

tërhiqej, faji u hodh te oficeri i komunikimit Ogarkov, për dështimin për të siguruar informacion mbi rivendosjen e forcave dhe ai u dënua shpejt me vdekje nga disa dëshmitë. Dënimi i tij duhet të miratohet nga Gjykata e Lartë Ushtarake përpara se të zbatohet, ku oficeri duhet të merret me shoqërimin e armatosur të ushtarit me prejardhje nga Kazakistani Dzhurabaev, detyra e të cilit është të parandalojë arratisjen e të dënuarit. Por rrethanat fillojnë të ndryshojnë dhe rruga për në gjykatën ushtarake bëhet një proces i paparashikueshëm dhe sfidues për të dy udhëtarët pasi armiku pushton gjithnjë e më shumë territore. Në mënyrë që dënimi të mbahet dhe ai të pushkatohet për vdekje nga të vetët, Sergei Ogarkov duhet së pari t'i mbijetojë përplasjeve me nazistët, dhe që të ndodhë kjo, Dzhurabaev duhet të bashkëpunojë me Ogarkov dhe të besojë që ai të jetë përsëri në të përndryshe, edhe ai do të dështojë në detyrën e tij për ta



sjellë të dënuarin para drejtësisë. Të dy ushtarët, gjatë rrugës, zbulojnë shumë për njëri-tjetrin dhe krenjë papritur, krijojnë një lidhje besimi dhe miqësie.

Filmi "Në Rrugën për në Berlin" ilustron pikërisht atë transformim të dy personave të cilët, në gjakderdhje dhe ulërime të armëve dhe luftës krah për krah, zgjasin rrezet e besimit, miqësisë dhe vëllazërisë. Por, pavarësisht nga guximi dhe heroizmi i tyre dhe fakti që ata harrojnë shkurtimisht se cili është udhëtimi i tyre fillestar, dënimi i tyre është ende i pranishëm dhe i paepur dhe kërcënon t'i japë fund jo vetëm miqësisë së krijuar rishtas, por edhe jetën e njërit prej tyre. Nderi, morali dhe përgjegjësia e të dënuarit Ogarkov nuk e lejojnë atë të arratiset, edhe pse atij i janë dhënë më shumë se një mundësi për ta bërë këtë. Vlera e tij si burrë mbizotëron dhe madje edhe kur ai është i ftuar nga një ve e re e bukur në një fermë, të qëndrojë me të dhe të harrojë luftën, një ftesë që ai do t'i rezistojë për të përmbushur detyrimin e tij.

### Mirësia pa shpërblim

Kush janë Dzhurabaev dhe Ogarkov? Këta dy ushtarë në dukje të ndryshëm gjejnë gjuhë të përbashkët në aktet e tyre të mbështetjes reciproke. Dzhurabaev është një ushtar - një roje burgu për robërit e luftës, një i ri me energji të errët, i qetë, me një njohuri të dobët të gjuhës ruse, por edhe analfabetë. Për shkak se ai nuk është direkt në vijën e frontit, por është i ngarkuar për të mos lejuar të burgosurit të shpëtojnë, ai ndihet i turpëruar që detyra e tij nuk përfshin rrezik të drejtpërdrejtë si ushtarët e tjerë, por trajtimi i tij është si ai i një ushtari të klasit të dytë, saktësisht për shkak të prejardhjes së tij. Sidoqoftë, ai është parimor dhe i përgjegjshëm dhe kryen

detyrat e eprorëve të tij pa kundërshtim, megjithëse aftësitë e tij ushtarake dhe mprehtësia dukshëm mungojnë. Nga ana tjetër, Ogarkov është e kundërta e ngurtësisë së mikut të tij të ardhshëm. Improvizues, i shkathët, i zgjuar, depërtues dhe vazhdimisht inovativ, ndryshimi dhe shkathhtësia e këtij ushtari është në të njëjtin ritëm me rrjedhshmërinë e momentit, sido që të jetë. Nga disa skena dhe situata, ne lehtë mund të kuptojmë se Sergei Ogarkov është një pacifist për të cilin jeta njerëzore vlen më shumë se çdo gjë tjetër.



Për shembull, pasi të dy hasin një pilot rus të plagosur në një fshat, ai këmbëngul ta dërgojë atë në një spital rus ku do të marrë trajtim për dëmtimet e tij, një veprim që është i pakuptueshëm për Dzhurabaev, por ndikon në imazhin që ka deri më tani, i dënuari i zakonshëm. Gjithashtu, pa e ditur për të, ai ndëron orën e tij, të trashëguar nga gjyshi i tij, që Dzhurabaev të marrë çizme të reja. Trashëgimia familjare në këmbim të komoditetit të njeriut që e mbart atë deri në vdekje. Në mënyrë të ngjashme, Kazakasi e tërhoqi mikun e tij nga vetë shënjestra, duke fshehur veprën e mirë pas velit të interesit vetjak, duke treguar se ai e kishte shpëtuar atë vetëm sepse i duhej

dikush që t'i shkruante letrën nënës së tij. Një arsye banale dhe qesharake për të ruajtur reputacionin e një "arre të fortë". Miqësia mes të dyve mbaron, por jo siç pritej. Të ndarë nga zjarri i armikut, imazhi i gazetës së të dënuarit dhe rojes së tij duke folur për heroizmin e dyshes së parë gdhiet si një kujtesë e aventurave të tyre të përbashkëta dhe miqësisë së paçmuar të shokut të tyre të paharrueshëm.

### Armata e Çeliku

Ne e filluam shqyrtimin tonë të këtij filmi me fjalinë: "Armata e Kuqe", një emër që tingëllon krenar. Nëse dalim nga mikrokozmosi i fatit të dy protagonistëve dhe shikojmë pamjen e madhe, filmi tregon bukur pse kjo ushtri kishte frikë dhe dridhje dhe shumë e konsideronin atë të pamposhtur, sepse pak ushtarë rusë të pajisur me armë dhe municione minimale arritën të mundin ushtritë shumë më të shumta tankiste. Në fund të fundit, Rusia ka qenë gjithmonë një enigmë e pathyeshme për armiqtë gjatë gjithë historisë dhe vetëm pak arritën ta mposhtnin atë edhe atë vetëm për një kohë të shkurtër, por kurrë nuk e gjunjëzoi atë, gjë që la në perceptimin mendor të botës një mit për madhësinë dhe heroizmin e ushtarëve të saj. "Në rrugën për në Berlin" përdor kujtimet e Konstantin Simonov dhe tregimin "Dy në stepë" nga shkrimtari Emanueli Kazakevich si bazë për temën dhe zhvillimin e skenarit dhe i shndërron ato në një histori të ngrohtë, emocionale të besimit dhe miqësisë. Dy protagonistët, figura të imëta në botën e luftës që shquhen në heroizmin dhe guximin e tyre, qëllime që vijnë rastësisht dhe për të cilat as nuk i kanë aspiruar kurrë.

Elena Gjorgjievska

Regjija: Sergej Popov

Skenari: Evgeniy Nikishov

Luajnë: Amir Abdykalov, Yuriy Borisov, Maksim Demcherko, Andrey Deyugin, Artem Lebedev

Muzika: Roman Dormidoshin

Kinematografia: Shandor Berkeshi

Montini: Olga Kolesnikova

Shteti: Rusia

Kohëzgjatja: 82 minuta

Viti: 2015

Çmimet: Çmim special nga juria e Festivalit Montreal





# Natyra e mrekullueshme e Malev

**M**alet e Maleshevës ndodhen në pjesën lindore të Maqedonisë. Majat më të larta janë Xhami Tepe (1801 m) dhe Çengino Kale (1748 m), të cilat janë pika më lindore në territorin e vendit tonë. Në pjesët më të larta është pjesa burimore e lumit Bregalnica, ku ka disa ujëvara, të cilat për shkak të bukurisë së tyre janë një atraksion i vërtetë turistik.

Vizitorët e quajnë Maleshevën "Zvicër të Vogël" për shkak të natyrës së saj madhështore me Liqenin e bukur të Berovës dhe ujin e ftohtë të burimit, gjelbërimin e pastër dhe lisat e dendur shekullor, pyjet e ahut dhe pishave, livadhet dhe kullotat e mëdha, lulet shumëngjyrëshe, bimët medicinale

dhe kërpudhat., dele dhe tufa delesh, një larmi zogjsh dhe gjahu, natyra bujare që ofron një paqe dhe qetësi të veçantë. Gjithashtu, Malesheva është e pasur me trashëgimi kulturore dhe historike, kisha dhe manastire të shumta, zona arkeologjike. Kjo përfshin Muzeun e qytetit të Berovës me dhomën e Maleshevës, kostume, bizhuteri, qeramikë, instrumente muzikorë. Maleshevo është i njohur për specialitetet lokale të bëra në shtëpi, të tilla si djathi i deleve të Maleshevës, djathi dhe salcë kosi, patate, zarzavate, pasta, bukë nën kolegë, fasule në një tenxhere, mjaltë shtëpiak cilësor dhe lëngje të ndryshme natyrore. Kjo zonë është e mbushur me turizëm alternativ, ka shumë komplekse, shtëpi

dhe shtëpi për qira, të cilat përveç pamjeve të bukura, u ofrojnë turistëve mundësinë për aktivitete të ndryshme sportive (xhip, safari, kalërim, peshkim sportiv, varka në liqen, shtigje çiklizmi), për pikniqe, rekreacion, shëtitje dhe shëtitje.

Kjo zonë karakterizohet nga vera të freskëta dhe dimra të ftohtë. Për shkak të përqendrimit të lartë të oksigjenit, shumë vizitorë vijnë për rehabilitim. Nëse dikush po kërkon një zonë të pastër ekologjikisht me klimë të shkëlqyeshme, ajër të pastër dhe ushqim të shëndetshëm natyral, larg zhurmës së qytetit dhe jetës së përditshme stresuese, Malesheva është zgjedhja e duhur që askush nuk mund t'i rezistojë.



# e të Maleshevës

